

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ ANABİLİM DALI

Türkiye'nin Ulusal Güvenliğinin Ekonomi Politik Analizi: 2002-2015

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin PAMUK

İstanbul 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ ANABİLİM DALI

Türkiye'nin Ulusal Güvenliğinin Ekonomi Politik Analizi: 2002-2015

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin PAMUK

Danışman
Yard. Doç. Dr. İbrahim Murat BOZKURT

İstanbul 2017

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Ekonomi Politikleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 508715003 no'lu Hüseyin PAMUK'un hazırladığı " Türkiye' nin Ulusal Güvenliğinin Ekonomi Politik Analizi: 2002-2015" konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI M.Ü.Lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 12/01/2017 tarihinde saat 13:00 te yapılmış, sorular sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin*kabul*.....' ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd.Doç.Dr.İ.Murat BOZKURT	<i>olumlu</i>	<i>M. Bozkurt</i>
Doç. Dr. Muzaffer KOÇ	<i>olumlu</i>	<i>M. Koç</i>
Yrd.Doç.Dr.Ahmet Hüsrev ÇELİK	<i>olumlu</i>	<i>A. H. Çelik</i>

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun *26.01.2017* tarih ve *2017/1-2* sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU
Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	V
GİRİŞ	5

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİN TANIMI VE TEMEL KAVRAMLARI	7
1.1.1 Ekonomi Politîğın Tarihi ve Tanımı	7
1.1.2 Uluslararası Ekonomi Politik	9
1.2 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİN BİR AKADEMİK DİSİPLİN OLARAK OLUŞUMU	10
1.2.1 Tarihsel Çerçeve	10
1.2.2 Uluslararası Ekonomi Politîğın İnceleme Alanı ve Sınırları	12
1.3 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİNİN GELENEKSEL YAKLAŞIMLARI	13
1.3.1 Realizm	14
1.3.2 Liberalizm	16
1.3.3 Marksizm	18
1.4 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİN ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLARI	21
1.4.1 Rasyonel Seçim	21
1.4.2 İnşacılık	22
1.4.3 Feminist Eleştiri	23
1.4.4 Hegemonyacı İstikrar Teorisi	24

İKİNCİ BÖLÜM

2.1 GÜVENLİK ALGILAMASI	26
2.1.1 Güvenlik Kavramı	26
2.2 ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ VE GÜVENLİK ALGILAMALARI	29
2.2.1 Realizm Teorisi ve Güvenlik	29
2.2.2 Liberalizm ve Güvenlik	30
2.2.3 Marksist Teori ve Güvenlik	32
2.2.4 İnşacılık ve Güvenlik	33
2.2.5 Kopenhag Ekolü ve Güvenlik	34
2.2.6 Feminist Görüş ve Güvenlik	35
2.3 ULUSAL GÜVENLİK	36
2.3.1 Ulusal Güvenlik Kavramı, Ulusal Çıkar ve Tehditler	36
2.4 21. YÜZYILDA GÜVENLİK ORTAMI VE GÜVENLİK ALANINDAKİ YENİ AKTÖRLER	40
2.4.1 Uluslararası Örgütler	40
2.4.2 Çok Uluslu Şirketler	41
2.4.3 Medya	41
2.4.4 Özel Askeri Şirketler	41
2.4.5 Düşünce Kuruluşları (Think-Tank'ler)	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 TÜRKİYE’NİN GELENEKSEL ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜ	43
3.1.1 21. Yüzyıl Öncesinde Türkiye’nin Ulusal Güvenliği	43
3.1.1.1 Soğuk Savaş Dönemi Öncesi Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Algısı	43
3.1.1.2 Soğuk Savaş Döneminde Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Algısı	44
3.1.1.3 Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Algısı	46
3.1.2 21. Yüzyılda Türkiye’nin Siyasi, Ekonomik ve Ulusal Güvenlik Algısı.....	47
3.1.2.1 2002 Adalet ve Kalkınma Partisi’nin İktidara Gelmesi	48
3.1.2.2 Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Ekonomik Vizyonu.....	51
3.1.2.3 Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Siyasi Vizyonu	52
3.1.2.4 Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Güvenlik Algısı	54
3.1.2.4.1 Sıfır Sorun Politikası	56
3.1.2.4.2 Eksen Kayması Tartışmaları.....	57
3.2 21. YÜZYILDA TÜRKİYE’NİN ULUSAL GÜVENLİK KONULARI VE TEHDİT UNSURLARI	58
3.2.1 Enerji Güvenliği.....	59
3.2.2 Hava Sahası Güvenliği.....	63
3.2.3 Sınır Güvenliği	64
3.2.3.1 PKK.....	65
3.2.3.2 IŞİD.....	70
3.2.3.3 Kaçakçılık	72
3.2.4 Deniz Sahası Güvenliği	74
3.2.4.1 Akdeniz Güvenliği	74
3.2.4.2 Karadeniz Güvenliği	76
3.2.5 Gıda Güvenliği	78
3.2.6 Siber Güvenlik	82
3.3 21. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİNDE GÜVENLİK.....	86
3.3.1 Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’nin Değişmesi	86
3.3.2 Yerli Silah Sanayiinin Gelişmesi	89
3.3.3 Nükleer Enerji Santralleri Kurma Politikaları	92
3.4 TÜRKİYE’NİN 21.YÜZYILDA ARTAN ULUSAL GÜVENLİK HARCAMALARI	94
3.5 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİK AÇISINDA TÜRKİYE’NİN ULUSAL GÜVENLİK	
HARCAMALARI	97
SONUÇ	98
KAYNAKÇA	102

ÖZET

Karşılaştırmalı siyasal yaklaşımlar bağlamında ele aldığımızda 21. yüzyıl ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan önceki yüzyıllara nazaran önemli farklılıklar göstermektedir. Yirminci yüzyıldan devralınan uluslararası sistem yeni yüzyılda ciddi dönüşümler geçirerek kendine has bir eksen kazanmıştır. Yeni dönemde siyasal ve ekonomik parametrelere paralel olarak değişen en önemli algı ise 'güvenlik' kavramının yeni formudur. Terör, etnik ve radikal dini çatışmalar ve nükleer silahların yaygınlaşması gibi yeni tehdit unsurları küresel, bölgesel ve ulusal güvenlik algısını daha karmaşık bir boyuta taşımaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Ak Parti) 3 Kasım 2002 seçimlerinde tek başına iktidar olmasının ardından siyasi ve ekonomik istikrarında belirli oranda iyileşme sağlansa da, iç ve dış tehditler nedeniyle güvenlik politikalarında restorasyona ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışma Türkiye'de değişen güvenlik paradigmasını uluslararası ekonomi politik perspektiften değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi Politik, Uluslararası Ekonomi Politik, Güvenlik, Ulusal Güvenlik, 21. Yüzyılda Türkiye'nin Ulusal Güvenliği.

ABSTRACT

Covering the 21st century from a comparative political approach, it is easy to observe economic, political and social differences than the previous centuries. The international political system that is inherited from the 20th century has seriously transformed and gained a special characteristic axis. In the new period, the perception of "security" has changed and transformed into a new form, parallel to the changes in political and social parameters. The new forms of threats like terrorism, ethnic and religious conflicts and the proliferation of nuclear weapons, has transformed the perception of global, regional and national security into a new and more complex dimension. After Justice and Development Party (Ak Parti) has formed a majority government in Turkey following the parliamentary elections in November 3rd, 2002, the country has witnessed an economic and political stability into a certain extent. But due to the threats coming from outside and within the country, Turkey needed to renew its security policies. This study aims to evaluate the security paradigm of Turkey, from an international economic and political perspective.

Key Words: Political Economy, International Political Economy, Security, National Security, Turkey's National Security.

GİRİŞ

Güvenlik kavramı, insanlık tarihine eş bir tarihi kökene sahiptir. Doğa ortamının en zayıf yaratıklarından biri olan insanoğlu, düşünme kabiliyetiyle bu güçsüzlüğünü örtmek istemektedir. Bu itibarla geliştirdiği araçlarla ve inşa ettiği yapılarla bireysel güvenliklerini sağlamaya çalışmaktadır. Hatta güvenlik ihtiyacını diğer tüm ihtiyaçların üzerinde tutmakta ve bu konuda çok hassas davranmaktadır. Güvenlik ihtiyacı bireyleri bir araya getirerek toplumsal bir yapının ögesi haline getiren temel etkenlerden bir tanesidir. Zaten devlet sistemi de mezkur güvenlik ihtiyacının sonucunda doğmuştur. Bu bağlamda Locke ve Hobbes gibi bir çok aydının devlet mekanizmasının oluşmasındaki temel nedeni insanlığın “doğa durumu” halindeki güven ortamından yoksunlaşmasıyla açıklamışlardır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde Ekonomi Politik ve Uluslararası Ekonomi Politik alt disiplinlerinin tanımı, ilgi alanı, tarihsel gelişimi ve bu disiplinin üzerine inşa edildiği uluslararası ilişkilerin geleneksel ve çağdaş yaklaşımlarının kısa bir çerçevesi çizilecektir.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde güvenlik kavramının tanımı, tarihsel süreçte yaşadığı tanımsal değişimler ve uluslararası ilişkilerin temel teorilerin güvenlik kavramına yaklaşımları ve 21. yüzyılda değişen uluslararası sistemin güvenlik kavramı üzerindeki etkileri ve güvenlik sistemlerinin dönüşümü ele alınacaktır. Ulusal güvenlik kavramının Birinci ve İkinci Dünya Savaşları döneminde ve sonrasında nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiğini; geleneksel ve çağdaş yaklaşımların ulusal güvenlikle ilgili varsayımları; 21. yüzyılda güvenlik ortamı ve güvenlik alanındaki yeni aktörler incelenecektir.

Son bölümde ise; ilk önce Türkiye'nin geleneksel ulusal güvenlik algısının genel bir çerçevesi çizilecektir. Cumhuriyet döneminden 21. yüzyıla kadarki süreçte Türkiye'nin gerek iç gerekse de dış politikada izlemiş olduğu ve milli güvenliği ilgilendiren ekonomik ve siyasi tutumlar, bu politikaların üretildiği dönemde ulusal ve uluslararası sistemin durumu üzerinde çalışılacaktır. Daha sonra 21. yüzyıldaki değişim ve dönüşümlerle birlikte Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesinden sonraki dönemde iç politikada sağlamış olduğu siyasi ve ekonomik istikrar ortamında Türkiye'nin politikalarındaki dönüşüm ve uluslararası alanda etkin bir aktör olmasına yönelik politikaların üretilmesi ve bunların uluslararası sistemdeki

yansımaları üzerinde durulacaktır. Aynı zamanda 21. yüzyılın yeni Türkiye'sinin ulusal güvenlik politikaları, Türkiye'nin ulusal güvenlik konuları ve tehdit unsurlarına değinilecektir. Bu bölümde küresel askeri harcamaların artması ve buna paralel olarak Türkiye'nin de ulusal güvenlik unsurlarının kapasitesini artırma yönünde harcamalarını artırdığı ve artırmakta olduğuna yönelik görüş değerlendirilecektir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin sahip olduğu stratejik konum ve yakın coğrafyasındaki iç karışıklıklarına ve ulusal güvenliğine tehdit oluşturan unsurlara karşı askeri harcamalarını artırmasının gerekliliği vurgulanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİN TANIMI VE TEMEL KAVRAMLARI

1.1.1 Ekonomi Politüğın Tarihi ve Tanımı

“Ekonomi Politik” teriminin hem orijinali hem de Türkçeleştirilmesi ciddi sorunlara yol açan bir tarihsel gelişme göstermiştir. İngilizce ‘si “political economy” olan bu terimin tam Türkçe karşılığı “siyasal iktisat” veya Batı dillerinden alınan sözcüklerle söylersek “politik ekonomi”dir.¹

Ekonomi politik kavramı, Yunanca “politeia” ve “oikonomia” sözcüklerinin sıralanmasından oluşur. “Politeia” kavramı, bağımsız kent-devletlerden (site) oluşan Antik Yunan döneminde hem kent hem de devlet anlamına gelen *polis* kelimesinden türemiştir. “Oikonomia” kavramı ise, “oikos” –ev, ev ekonomisi - ve “nomos” –yasa sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşur. Bu sözcükler, birleştikten sonra ki kazandıkları anlam kendi anlamlarına benzer anlamları içerisinde barındırıyor olsa da yeni bir kavram olarak büyük farklılıklar içermiştir. Dar anlamıyla bir evin usta ve dürüstçe yönetilmesi yani ev ekonomisini idare edilmesi ve aile fertlerinin ekonomik yönlerinin korunması ve yönlendirilmesidir. Bu kavramın daha geniş anlamlandırılması ise, bir devletin, egemen olduğu bölgedeki ekonomik unsurları düzenleme, etkin bir şekilde yönetme sanatı olarak yapılmıştır.

Klasik İktisatın korucusu addedilen Adam Smith, ekonomi politüğü: “Bir devlet adamı ya da kanun yapıcı ile ilgili bir bilim kolu sayıldığında, siyasal ekonomi, iki ayrı amaç güder: birincisi, halka bol bir gelir veya geçim sağlamak yahut daha doğrusu, onların, kendileri için böyle bir gelir ve geçim sağlamalarını mümkün kılmak; ikincisi, devleti ya da toplumu kamu hizmetlerine yetecek bir gelire donatmaktır. Halkı da, hükümdarı da zengin etmek gayesini gözetmesi”² şeklindeki iki amacın temelinde tanımlar. Smith bu tanımı ile devletin piyasa içindeki rolünü kısmen olsa da açıklamaktadır. Buna göre Smith, devlete piyasa içinde sınırlı da olsa bir alan açmakta ve ekonomideki aktörlerin etkileşimlerini kolaylaştıracak zemini

¹ AKIŞ DOĞAN, ‘Ekonomi Politik: Kavramsal ve Kurumsal bir Tartışma’, Yüksek Lisans Tezi, Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.23.

² AKIŞ Doğan (Aktaran), Adam Smith’s Political Philosophy, New York: Routledge,

oluşturmasını istemektedir. Smith, devlet mekanizmasının halkın refahını artıracak yönde düzenlemeler yapması bu yönde politikalar üretmesini istenmektedir. Smith tam da bu noktada Ekonomi Politik disiplini için bir çalışma alanı açmaktadır.

Aynı ekolün diğer önemli düşünürü David Ricardo: “Toplumun değişik aşamalarında yeryüzünden sağlanan toplam üretimin üç sınıf(doğal kaynaklar, sermaye, emek) arasında rant, kâr ve ücret olarak paylaşımı farklı olacaktır...[işte] bu bölüşümü düzenleyen yasaların belirlenmesi ekonomi politiğin baş sorunudur.”³ Ricardo’nun tanımlamasından yola çıkarak Ekonomi Politğin konusu, üretim faktörleri bir araya getirilmesi ve bu etkileşim ilişkilerinden doğan artı değerın bu unsurlara pay edilmesini düzenleyen siyasi mekanizmanın kurallarıdır.

Liberalizm ve realizm teorilerinin temel varsayımlarını sert bir şekilde eleştiren Marksist düşünceni korucusu ve en büyük düşünürü olan Karl Marks’a göre ekonomi politik: “Manüfaktür”(*belli yetenekteki işçilerin, bir işbölümüne dayalı olarak, bir araya geldiği elbirliği biçimidir. Manüfaktür dönemi, 16. Yüzyıl ortalarından 18. Yüzyılın son üçte birini kapsar*) döneminde ilk kez bir bilim olarak ortaya çıkan ekonomi politik, toplumsal işbölümüne yalnızca manüfaktür açısından bakmakta, bu bakış açısıyla ekonomi politikte yalnızca belli miktarda emekle daha fazla meta üretmenin, ve dolayısıyla metaların ucuzlatılmasının, sermaye birikiminin hızlanmasının yollarını görmektedir.”⁴ Marks’ın hocası olan Engels’e göre ise; en geniş manada, insan toplumunda maddesel yaşama araçlarının üretim ve değişimini yöneten yasaların bilimidir.

Ekonomi Politik kavramının günümüzde dahi üzerinde uzlaşmış kesin bir tanımı yapılamamış olmasıyla birlikte en genel haliyle, ekonomi politik, devletin siyasi ve iktisadi işler arasındaki ilişkileri, devlet ile piyasa kurumları arasındaki etkileşimleri, ve devletin refah üretimi ve dağıtımını konusundaki rolünü, siyasi kararların ve aktörlerin ekonomik faaliyetlerini nasıl etkilediğini açıklamaya çalışan⁵ bir akademik alandır.

Ev ekonomisi anlamında iken “oikonomia” olan terim, güçlenen devlet ile birlikte yanına

³ RICARDO, David (1817,2007-ç), Ekonomi Politğin ve Vergilendirmenin İlkeleri, (çev. T. Ertan), İstanbul: Belge Yayınları.

⁴ MARX, Karl (1859,2005a-ç), Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı, 6.b., (çev. S. Belli), Ankara: Sol Yayınları.

⁵ Gilpin Robert, *The Political Economy of International Relations*, Princeton University Press, New Jersey 1987, s. 9.

politikayı da almasıyla “ekonomi politik” olarak meydana gelmiş, merkezi devletin ekonomik yapısını karşılar hale dönüşmüştür.⁶

Bu kavramın tarih serüveni 1615 yılına kadar götürülüp, ilk defa Fransızlar tarafından kullanıldığı öne sürülmektedir. Lakin bir çok çalışmada Ekonomi Politik kavramının İngiltere’de 1761 yılında ilk defa James Stuaite tarafından kullanıldığı ve daha sonra ise klasik iktisat ekolü düşünürleri tarafından daha yaygın bir şekilde kullanıldığını ileri sürmektedir.

Klasik iktisadi ekolün savunduğu piyasaların serbest olması gerektiği görüşü ve “görünmez el” mekanizması piyasaların buhran yaşadığı dönemlerde devreye girip ekonomik sorunları ortadan kaldıracacağı varsayımı her ne kadar piyasayı ve politik alanları birbirinde ayırmaya çalışmış olsa da devlet/politik karar alıcı mekanizmadan piyasayı soyutlayamamıştır. Belirli alanlarda -kısıtlı bile olsa - devletin varlığının zorunlu olduğunu düşünmüşlerdir. Aynı zamanda Adam Smith, Ricardo, Malthus ve diğer siyaset iktisatçıları ekonomi politik iktisatçısı olarak nitelendirilmektedir. 1890’lı yıllardan itibaren iktisat ve politika kavramlarının tekrar birbirinden ayrılmıştır. Tâki 20. yüzyılın ortalarında Keynezyen iktisat görüşünün “ekonomiye müdahale” edilebilir varsayımının ortaya atılmasıyla iktisat ve politik kavramlar bir arada kullanılmasına kadar bu ayrışma sürmüştür.⁷

Yukarıda tanımsal ve kavramsal olarak belli bir çerçevesi çizilen Ekonomi Politik kavramı, hükümetlerin kararlarının piyasa mekanizması üzerinde ve piyasa mekanizmasının işleyişinin hükümetlerin karar alma davranışları üzerindeki etkilerini inceler. Bu karşılıklı etkileşimin tüm boyutlarıyla ele alınıp okunmaya çalışılması Ekonomi Politik disiplininin ortaya çıkış nedenidir.

1.1.2 Uluslararası Ekonomi Politik

Uluslararası Ekonomi Politik kavramı yaygın olarak 20. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzyılda meydana gelen ekonomik ve siyasi olayların karşılıklı etkileşimi doğurduğu sonuçlar küresel boyut kazanmıştır. Uluslararası Ekonomi Politik disiplinin ortaya

⁶ AKIŞ DOĞAN, ‘Ekonomi Politik: Kavramsal ve Kurumsal bir Tartışma’, Yüksek Lisans Tezi, Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.23.

⁷ Eren, Ercan.(2005) “Siyaset ekonomisi, iktisat siyaset ilişkisi” Ekodialog.com, 22 Eylül 2016(de indirildi) Web: <http://www.ekodialog.com/Makaleler/siyaset-ekonomisi-iktisat-siyaset-iliskisi.html>

çıkması uluslararası sistemdeki bu değişim ve dönüşümlerin dinamiklerinin incelenmesi için zorunlu hale gelen bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan gelişmeler ve uluslararası alanın giderek karmaşıklaşan yeni yapısında daha çok refah ve kendi çıkarlarını maksimize etme yarışını kızıştıran aktörlerin izledikleri politikalarla, piyasa mekanizmasına direkt veyahut dolaylı bir şekilde etki etmeye itmiştir. Uluslararası Ekonomi Politik disiplini de küresel bir ölçeğe ulaşmış ekonomi ve politika bilimlerinin karşılıklı etkileşimlerin uluslararası yansımalarının çalışmalarını yapmaktadır.

1.2 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİN BİR AKADEMİK DİSİPLİN OLARAK OLUŞUMU

1.2.1 Tarihsel Çerçeve

Uluslararası Ekonomi Politik disiplinin akademik alanda nasıl yer aldığını anlayabilmek için İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemi iyi analiz etmek gerekmektedir. Küresel boyutta yaşanan askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeler bu dönemi çok önemli kılmaktadır. Ancak bizim ilgi alanımız siyasi ve ekonomik gelişmeleri analiz etmekle sınırlı kalacaktır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası da galip devletler, uluslararası ekonomik alanı düzenlemek adına bazı yöntemler geliştirdiler ve bu kurallar uluslararası ekonomik etkileşim için büyük önem veriliyordu. 1944 yılında ABD'nin küçük bir kasabası olan Bretton Woods'da toplanan Birleşmiş Milletler, para ve finansın yönetilmesi ile ilgili bir konferans düzenlendi ve burada uluslararası bir iktisadi sistem inşa edilmesi kararı alındı ve kurulan bu yeni sistem Bretton Woods Sistemi olarak adlandırıldı. Bu uluslararası para idare sistemi, dünyanın önde gelen devletleri arasındaki ticari ve finansal işlemlerde uyulması gereken kuralları belirleyen yeni bir düzenlemeler dizini olmakla birlikte ulus-devlet tarihinde bir ilk olarak kendi aralarında ortak bir parasal düzen üzerinde hem fikir olup pratiğe konulan bir sistemdir. Bu sistemin uygulayıcı kurumları ise Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası 1946 yılında yeterli sayıda ülkenin imzalamasının sağlanmasıyla kurulmuştur.

Savaş sonrasında hayata geçirilen Bretton Woods Sistemi çatışmaların kontrol edilmesini ve devletlerin ortak çıkarlarını sağlayan etkin bir sistemdi. Bu sistem, bir ekonomik sistem

olmasına karşın üç politik temel üzerine oluşturulmuştur. İlk olarak sistem az sayıda güçlü devletin istekleri üzerine inşa edilmişti. İkinci olarak, sistem bu hegemon devletlerin çıkarları doğrultusunda düzenlenmiştir. Son olarak sistemdeki en güçlü devlet tüm birliğin liderliğini yapıyordu. Bu yeni ekonomik kuralların uluslararası sistemde ve ilişkilerde ortaya çıkardığı krizler, ilişkilerdeki gelişmeler ve yenilikler nedeniyle ekonomi ve politikanın ayrı birer alan olduğu anlayışı değişmek zorunda kalmıştır.

1970'lerde Doğu ve Batı Blokları arasında anlaşma belirtilerinin ortaya çıkması askeri gerilimi azaltmış olup, iktisadi kurallar üzerindeki konsensüs çökmüştür. Buna neden olarak, Bretton Woods sisteminin çökmesinin nedenlerinden bahsetmek gerekirse; Dünya Bankası'nın gelişen ülkelere yardım ve kredi veren bir kurum haline gelmesi, 1970'lerin yeni anlayışına karşı 1947'de imzalanan, ithalat vergilerini azaltmak, uluslararası ticaretin önündeki tüm engelleri kaldırmak ve ticarete ayırıcı uygulamalara son vermek gibi bir amaca hizmet eden Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade)-GATT'ın başarısız olması, Avrupa Birliği'nin ekonomik güç olarak yükselmesi, Japonya'nın oldukça başarılı ticari performans göstermesi, uluslararası üretim modellerindeki yeni anlayışın geleneksel anlayışa üstünlük kurması ve ABD kaynaklı şirketlerin sadece kendi ülkelerinde yatırım yapmaları konusunda kendilerini mecbur hissetmemeleri, doğuda SSCB'nin hem politik hem de siyasi olarak dağılması, Çin'in 1980'lerden itibaren sert iktisadi rejimini yumuşatarak Batılılara ülke ekonomisini açması ve Uzak Doğu ülkelerinin Batı'nın sanayilerine rakip olarak ortaya çıkması gösterilebilir.⁸

Uluslararası ilişkiler disiplininin yaygın bir şekilde çalışmalar yapmasının 20. yüzyılın ortalarına rastlamasının en belirgin nedeni, bu yüzyılın kendi içinde barındırdığı gelişmelerin etkisinin dünya ölçeğine ulaşmış gelişmeler olduğudur. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardında uluslararası ilişkiler disiplini ile diğer bilimlerde arasında git giderek gelişen, karmaşılaşan ve gittikçe önemini artıran, ayrıca alt disiplinlere bölünme ihtiyacı duyan akademik bir çalışma alanı olmuştur. Bu nedenle 18. yüzyıl ortalarında ortaya çıkan Uluslararası Ekonomi Politik

⁸ Duman Mehmet, "Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.4, S.2, 2002, s.2.

kavramının akademik alanda yaygın bir biçimde kullanılması 1970’li yılların ortalarına rastlar. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyıl boyunca gelişen ekonomik ve siyasi ilişkilerin kapsamlı bir dönüşüm yaşaması, dünyanın kitlesel yıkımları büyük olan iki savaşı tecrübe etmesinin temelindeki nedenlerin ekonomik ve siyasi dönüşüm dinamikleri olması, siyaset ve ekonominin birbirinden ayrı düşünülemez bir hal almasına sebep olmuştur. Bu iki sosyal bilimin arasındaki karmaşık ilişkileri incelenmesi için alt disiplinlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası sistemin ve bu alana dahil olan yeni aktörlerin (IGOs, INGOs, Çok-uluslu Şirketler, bireyler, Uluslararası Suç Örgütleri, Aileler ve Kabileler) uluslararası sistemi etkileyebilme kabiliyeti kazanması ve küreselleşme kavramının ifade ettiği ticaret, finans ve iletişim alanlarındaki kolaylık ve küresel boyuta erişmesi gelişimi uluslararası sistemdeki aktörlerin siyasi ve ekonomik kararlar almasında bu iki bilimin karşılıklı reflekslerinin gözetilmesi ve incelenmesi Uluslararası Ekonomi Politik disiplinine alan açmıştır.

1.2.2 Uluslararası Ekonomi Politğin İnceleme Alanı ve Sınırları

Devlet ile piyasa arasındaki girift ilişki, aynı zamanda iki farklı mantığın karşılıklı rekabet ve işbirliğini simgelemektedir. Garrighi’ye göre devlet-piyasa ilişkisi, ‘sınır mantığı’ ile ‘sermaye mantığı’ etkileşimi çerçevesinde ele alınabilir. Sınır mantığı, daimi güç arayışındaki modern devletlerin belli sınırlar ve bu sınırlar içindeki beşeri ve doğal kaynaklar üzerinde egemenlik/otorite tesis etme çabasına işaret eder.⁹ Uluslararası Ekonomi Politğin inceleme alanı uluslararası piyasa ve uluslararası alanda etkin siyasi karar alıcı, ekonomik ve politik nüfuz alanı oluşturmak çabasında olan aktörlerdir. Bu alanın aktörlerinin amacı daha çok ekonomik ve siyasi güç elde etmektir. Aktörler arasındaki bu çıkar ve refah sağlama etkileşimin ortaya çıkarmış olduğu karşılıklı bağımlığın işbirlikçi, uzlaşıcı, çatışmacı veya sömürücü olup olmadığını incelemek Ekonomi Politik disiplininin çalışma alanıdır. Bu noktada Uluslararası Ekonomi Politik diğer tüm; siyaset, ekonomi, hukuk ve sosyoloji gibi toplum bilimleriyle etkileşimde bulunabilir ve bu bilimlerin verileri üzerinde tasarruf gösterebilir. Bu yönüyle

⁹ BALCI Ali, KARDAŞ Şaban, Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular, Ankara: İmge Yayınları, 2014(pdf)

Uluslararası Ekonomi Politik, geniş ve çok çeşitli inceleme alanı, ve bir çok bilimsel disiplini ortak bir payda da toplayan disiplinler arası bir alandır.

Birçok düşünür Uluslararası Ekonomi Politğin sadece bir teori olarak ele alınmasını eleştirmektedir. Uluslararası Ekonomi Politik, yeni bir araştırma biçimi, bir bakış açısı ve çeşitli yaklaşımları, varsayımları, terimleri ve metotları kapsayan sorular kümesi olarak kabul edilebilir. Bu yönüyle bir teoriden çok bir akademik disiplin olarak görülebilir. Günümüzde giderek önem kazanan bir bilim dalı olarak Uluslararası Politik Ekonominin temel özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Uluslararası Ekonomi Politik, ekonomik sistem ile politik sistemin bir arada çalıştığı bir bilim dalıdır, sadece teorik olarak ele alınabilecek bir bilim dalı değildir.
- Küreselleşme ile gelişim süreci hız kazanmıştır.
- Kapsadığı alan ve kullandığı terimlerin çokluğu nedeniyle farklı yaklaşımlarla birlikte anlaşılabilir kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.
- Uluslararası Ekonomi Politik, özerk bir yapıya sahiptir.
- Uluslararası Ekonomi Politğin ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkması ve gelişmesi, uluslararası örgütlerin kurulmasına neden olmuştur.¹⁰

1.3 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİNİN GELENEKSEL YAKLAŞIMLARI

Uluslararası Ekonomi Politik kuramlarının üzerine yoğunlaştıkları sorular insanın, devletin, şirketlerin ve toplumun ekonomik ve politik ilişkileri ile ilgilidir. Uluslararası İlişkiler disiplininin cevabını bulmaya çalıştıkları savaş ve barış; çatışma ve işbirliği gibi olgular, Ekonomi Politik alt disiplininde ekonomi ve politik çıkarlar doğrultusunda aktörlerin aldıkları kararların etkileşimidir. Uluslararası Ekonomi Politik analizlerinde Uluslararası İlişkilerin temel yaklaşımlarından yararlanır. Realizm, Liberalizm ve Marksizm geleneksel yaklaşımlar olarak sınıflandırılmaktadır.

¹⁰ AL ARZU, *Politika-Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi*, İGÜSBD Cilt: 2 Sayı: 1 s.147 Nisan / April 2015

1.3.1 Realizm

Realizm, düşünürlerin çalışmalarında kökenini Antik Yunan Site devletleri döneminde yapılan Paloponessos Savaşlarını inceleyen Thukydidés'in kaynaklarına atıfla götürülen sosyal bilimlerin en köklü yaklaşımlarından biridir. 15. yüzyıldan 19. yüzyıl arasındaki dönemde ulus-devletlerin kendi aralarındaki ilişkilerin temel aldığı realist yaklaşımın en önemli kuramcıları Hamilton, List, Krasner ve Gilpin'dir. Realizm; Merkantilist (1450-1750), ekonomik milliyetçilik, devletçilik, korumacılık ve neo-merkantilist ekonomik modellerin tüm varsayımlarını içinde barındırıp adeta bu isimlerle kendisini yenileyerek her dönemde yeni bir form kazanmıştır.

Bu çerçevede realist ekolün mensuplarının çalışmalarında kullandıkları temel varsayımlar şöyle sıralanabilir. İlk olarak, Hobbesyen bir bakış açısıyla tarih, insanoğlunun doğası gereği günahkar ve habis ruhlu bir yaratık olduğunun örnekleriyle dolu olduğu bir olgudur. İnsan var olduğundan bu yana doğası gereği kötü, çatışmacı ve çıkarları peşinde koşan bir varlıktır. İkincisi, insanoğlu beşeri varlık içinde zayıf bir fiziksel yapıya sahiptir bunun için insanın en belirgin ve en kötü özelliği, güce olan karşı konulmaz içgüdüsel eğilimi ve diğer varlıklara egemen olma isteğidir. İnsanın bu özellikleri göz önüne alındığında; uluslararası siyaset, herkesin herkes ile savaştığı bir güç mücadelesidir. Uluslararası güç mücadelenin temel ve yegane birimleri devletleridir. Bu güç mücadelesi ortamında bütün devletler, güce sahip olma ile belirlenen öz çıkarlarını koruma ve geliştirme amacına yönelik temel politikalar izlemektedirler. Uluslararası anarşi ve devletlerarası güven eksikliği uluslararası sistemde güvenlik ikilemine neden olmaktadır. Buna göre bir devlet kendi güç potansiyelini ikilem yaşadığı devlete göre artıracaktır.¹¹

Güç olgusu askeri olan ve olmaya ögelerden oluşmaktadır. Öz varlığın korunması için elden gelen her şeyin yapılması ulusal çıkar gereğidir. Uluslararası siyasetin temel özelliği gereği hiçbir devlet bir diğerine güvenmemekte, öz varlığını koruma açısından uluslararası örgütler ya da uluslararası hukuktan medet ummamaktadır. Potansiyel düşmana karşı koyabilmek

¹¹YALÇINKÖK Kürşat, "Realizm", Akademi Perspektif, 2015, Web: <http://akademikperspektif.com/2015/04/08/realizm/>

açısından, özellikle askeri kapasitenin yeterli hale getirilmesi ulusal çıkar gereğidir. Savunma kapasitesi ittifaklar oluşturularak daha da geliştirilmelidir.

Realist görüşe göre, Piyasa, devlet çıkarlarına hizmet etmeli ve ekonomi devletin siyasi amaçları iktidar tarafından yönlendirilmelidir. Ulusal ekonominin organizasyonu ulusal güvenlik konularıyla tutarlı ve devlet ekonomiyi çıkarları doğrultusunda şekillendirmelidir. Realist görüş için en önemli konu devletin varlığı ve güveliğidir. Ancak güvenlik algısı sadece askeri yönde değil, aynı zamanda ekonomik refahın elde edilmesi yönündedir.¹²

Hamilton'a göre devlet üretim ekonomisinde etkin bir rol oynamalıdır. Endüstrileşmeye engel olabilecek tecrübesizlik veya sermaye yetersizlikleri gibi iç sorunlar ancak devlet müdahalesiyle aşılabilecektir. Ayrıca Uluslararası rekabet ortamında yerel ekonominin güçlü kalabilmesi için korumacı politikalar kullanılmalıdır. List'e göre liberallerin siyasi istikrar ve barış getireceğini inandıkları "kozmpolitik" dünya görüşü, milliyetçi rekabet noktasını gözden kaçırmaktadır. Çünkü her ulus devlet ekonomik gelişme için kendi ulusal aracını bulacaktır. Ekonomik milliyetçilikte temel görüş ekonomik aktivitelerin devletin çıkarlarına bağlı olması ve bağlı kalmasıdır.¹³

Ekonomik ve politik konularda kazan kaybet stratejisi üzerinden incelerler. Bunun için merkantilist ekonomik varsayımlarındaki, dünyanın zenginliği değerli madenler (altın, gümüş vs.) ile ölçülebilir. Bu madenleri ülkesine taşıyabilen devlet güçlü bir duruma gelir. Bu madenlere sahip olanın kendisi dışındaki ülkeleri zayıflatacağı anlamına geliyor olduğunu bildiği halde devletler bu politikalarını yürütürler. Güçlü ordular ve donanmalar bu ekonomik çıkarları sağlamak için elzemdir. Bu düşünce, devletleri emperyalist yayılma ve sömürme politikalarına yöneltmiştir.

¹² GİLPİN Robert, "Uluslararası ilişkilerin Ekonomi Politikası", 3.Baskı, Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceylan, Gürkan Polat, Ankara: Kripto Yayıncılık, 2015, s.48-51.

¹³ ATEŞ Davut, GÖKMEN Gülizar Samur, "Bir Akademik Disiplin Olarak Uluslararası Politik Ekonominin Sınırları" Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XV, Sayı 1, 2013, s.57

Tüm aktörlerin bu davranışları süreklilik kazandığı taktirde uluslararası alanda oluşacak güç dengesi yolu ile uluslararası sistemde bir barış ve istikrar ortamına yaklaşılabilecektir. Bir bütün oluşturan dış politikanın oluşturma ve uygulanma süreci, ulusal çıkara göre tanımlanan bir rasyonalite esası üzerine kuruludur.¹⁴

1.3.2 Liberalizm

19. yüzyılların başlarına doğru şekillenmeye başlayan liberalizm, uluslararası ilişkiler teorisi olarak, kabul görmesi, I. Dünya Savaşı sonrası barışı korumaya yönelik girişimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Önde gelen düşünürleri Adam Smith, David Ricardo, I. Kant, Hayek, ve Khone'dir.

Liberalizm uluslararası ilişkileri kuramı, hümanizm (insancılık) teorisini etkisiyle, şiddet içeren güç kullanımından ziyade uluslararası işbirliği ve çatışmaları önlemek için gelişmiştir. Liberal kuramın temel unsuru insandır ve realistlerin aksine “insan, doğası esas olarak iyi bir varlıktır” varsayımı ile hareket eder. İnsanların olumsuz(savaşçı, çatışmacı) davranışları, kötü insanların varlığından değil, kötü toplumsal düzenlerin ve kuruluşların varlığından kaynaklanmaktadır.¹⁵ Uluslararası sistemin en kötü yönünü oluşturan savaş kaçınılmaz olmayıp, ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin denetim altına alınabildiği bir kurumsal örgütlenme ile önlenebilir ve bu amaca ulaşılabilmesi için devletlerin tek tek değil, küresel bir sistemin bütününün çabaları ile sağlanabilir.¹⁶

Liberalizm teorisini politik temel varsayımları kısaca şöyle sıralanabilir; devlet ve birey arasında benzerlikler bulunmaktadır. Liberal bir devlet teorisinde tüm bireyler eşit yaratılırlar ve Tanrı tarafından verilmiş yaşama, özgürlük ve mutlu olma gibi doğuştan dokunulamaz haklara sahiptir. Birey bu haklarını korumak ve güvence altına almak için devleti oluşturmuştur ve devlet gücünü yönettiği bireylerden alır. Devlet ise uluslararası sistemin bireyleridir.

¹⁴ SÖNMEZOĞLU Faruk. Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Der Yayınları, 2002. S. 14

¹⁵ SÖNMEZOĞLU Faruk. Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Der Yayınları, 2002. S. 12

¹⁶ SÖNMEZOĞLU Faruk. Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Der Yayınları, 2002. S. 12

Uluslararası sistemde devlet tek aktör değil; özellikle 1970’lerde ticaret ve finans alanında meydana gelen gelişmeler üretim piyasası ve pazar alanlarının ulusal sınırları aşması bununla birlikte bu gelişmelerin oluşturduğu ortamın etki ve tepkilere karşı zayıf olması liberal kuram açısından bu alanın devlet dışında başka aktörlerinde (bireyler, firmalar ve uluslararası örgütler vb.) olduğu göz önünde tutulmalıdır.

Liberal devletler, kendi iyiliği için değil halkın iyiliğini düşünerek onun için çalışmak zorunda olduğundan gündeminde de kendi iyilikte bulunmayıp halkın kendisi için iyi olanı gerçekleştirmesini sağlamasına çalışır. Liberal devletlerde hukuk, nasıl ki bireylerin temsilcilerinin ortak rızası ile oluşturuluyor ise uluslararası alanda kurallar tüm devletlerin ortak rızası ile oluşturulmalıdır. Liberalizme göre, bir devletin egemenliğinden ödün vererek işbirliğini tercih etmesi, çıkarlarından ödün verdiği anlamına gelmemektedir.¹⁷

Liberalizmin ekonomi politik ilkeleri; serbest ticaret ve karşılıklı bağımlılık olguları üzerinde kurgular. Smith, bir toplumun refahının sahip olunan altın rezerviyle değil üretim ve ekonomik büyümeyle ölçülmesi gerektiğini savunmuştur. Ekonomik büyüme de ancak minimum seviyede devlet müdahalesine maruz kalan serbest piyasayla mümkün olacaktır. “Invisible hand” (görünmez el) kavramını literatüre kazandıran Smith, bir toplumun refahı için dile getirdiği görüşlerin tüm devletler için de uygulanabileceğini öne sürer. Yani devletler arasında ticaret serbest olmalı, böylece herkes zenginlikten payını almalıdır.

Ricardo’nun “karşılaştırmalı üstünlük olarak “tezinin “*yani hangi ülke en düşük maliyetli malı üretebiliyorsa onu üretip yüksek maliyetle üreteceği malı, onu daha düşük maliyete üreten ülkeden ithal etsin*” öngördüğü uluslararası piyasada devletler en düşük maliyeti seçme özgürlüğüne sahip olmasının piyasayı birbirine karşılıklı zorunlu bir bağlılığa itecektir. Böylece ulusal ve uluslararası tüm ekonomik ilişkileri fiyat mekanizması düzenleyecek ve sonucunda maksimum verimlilik, ekonomik büyüme ve bireysel refah sağlanacaktır.

¹⁷ ARI Tayyar, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 4.Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayıncılık, 2006, s. 364-366

Piyasanın bu kendiliğinden içsel olarak bulacağı denge, devletin güç ve güvenlik endişelerini minimize edecektir. Liberal teoriye göre devletin küçültülmesi mümkündür, çünkü bireylerin ortak çıkarlarının uyumlaştırılması bunu gerektirir. *Laissez faire* liberalizmine göre devlet ya da hükümet, özel sektörün hareket alanını genişletmek için mümkün olduğunca sınırlandırılması gerekir. Liberal ekonomistler savaş, emperyalizm gibi siyasi olgularla ekonomik büyüme süreci arasında bağ kurmazlar. Bu tür siyasi kötülükler ekonomiyi etkileyebilir veya ekonomik girişimlerden etkilenebilir. Ancak bu tür çatışmaların temeli siyasidir, ekonomik değildir. Liberaller esasen ticaret ve ekonomik ilişkilerin karşılıklı fayda bağlamında barışçıl yöntemlere ve işbirliğine sebep olacağına inanmaktadırlar. Siyaset insanları bölerken, ekonomi birleştirecektir.¹⁸ Bu nedenle liberal kuram devleti yani politik karar alıcı zümrenin ekonomik alandaki hareket kapasitelerini sınırlamak ve çıkar grupları arasındaki rekabet ortamında kendisine tarafsız bir rol verir. Politika karar mercilerin yüklenmesi gereken sorumluluklar özel teşebbüsün yüklenemediği, eğitim, sağlık ve güvenlik vb. konuların gerekliliklerini yerine getirmektir. Sonuç olarak Ekonomi Politik pencereden bakıldığında liberal kuramın, politik aktörleri ekonomik alanın dışına ittiği görülür. Veyahut devleti piyasa içinde dar bir alanda hapsederek pasifize etmeye çalışır.

1.3.3 Marksizm

Marksist düşünce 19. yüzyılda yaşamış ve kapitalizm ile bu sistemin savunucusu liberalleri şiddetle eleştirmiş olan Karl Marks'ın (1818-1883) görüşlerine dayanmaktadır. Marks'ın çoğu düşünceleri kendisinin ve teorisini geliştirirken iş birliği yaptığı Friedrich Engels'in yaşadığı zamanda, Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı dönemde, İngiltere'deki imalathane ve fabrikalarda gözlemledikleri şartlardan etkilenmişlerdir. Marksist düşüncenin gelişiminde Ricardo'nun emek-değer teorisinin etkisi yanında Hegel'in diyalektik felsefesinin katkıları da oldukça fazladır. Marksist düşüncenin ortaya çıktığı ortam, imalathanelerde ve fabrikalarda yetişkinlerin yanında çocukların da korkunç şartlar altında çalıştığı, açlık ve bakımsızlık içinde sefil bir şekilde kapitalist bir sistemde yaşayan bir toplumun olduğu bir ortamdır.¹⁹

¹⁸ATEŞ Davut, GÖKMEN Gülizar Samur, "Bir Akademik Disiplin Olarak Uluslararası Politik Ekonominin Sınırları" Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XV, Sayı 1, 2013, s.57

¹⁹ ALTAN Mehmet, "Uluslararası Ekonomi Politik Ders Notları", Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Basımı, 2013.s.37-41

Marksist görüş, toplumsal ilişkileri sınıf çatışması perspektifinden görüp devlet; burjuva sınıfının proletaryayı kontrol altında tutmak için kullandığı siyasal bir araçtır. Buradan hareketle devlet ulusal ve uluslararası alanda burjuva sınıfının çıkarlarını birbirine karşı korumaya ve yükseltilmeye çalışan bir araçtır.²⁰

Marksist düşünceye göre; burjuva devlet yoluyla hem kendi ülkesindeki işçi sınıfını kontrol eder hem de diğer ülkelere karşı kendi çıkarlarını devletin aracılığıyla geliştirmeye çalışır,²¹ bu nedenle kapitalist sistemde devlet ve piyasalar kapitalistler için zenginlik ve refah üretirken işçiler için sefalet üretir.

Liberallerin iddia ettiği gibi bireyler arasındaki rekabetin tüm toplum için refah ürettiği doğru değildir. Ayrıca üretime emekleri ile katılan işçiler ürettiği değerden daha azına sahip olmakta, kapitalistler ise *artık değeri* kar olarak sömürmektedir.

Marksist görüş tarihe materyalist yaklaşır; üretim güçlerinin gelişimi ve ekonomik faaliyetler tarihsel değişimlerin merkezinde yer alır ve sosyal üretimin dağıtılmasında sınıf çatışması yolu ile işler.²²

Marksist politik ekonominin yöntemi, diyalektik materyalizmin yöntemidir. Marksist-Leninist politik ekonomi, diyalektik ve tarihsel materyalizmin temel ilkelerinin toplumun ekonomik yapısının araştırılmasında kullanılmasına dayanır.²³

Marksist görüşe göre Ekonomi Politığın baskın unsuru sınıflardır ve her sınıf kendi çıkarları doğrultusunda hareket eder. Bu sınıfların çıkar çatışması kapitalizmin iç çelişkisidir onun sonunu getirecek olanda budur.²⁴

²⁰ ATEŞ Davut, “Uluslararası Politika”, Bursa; Dora Basım, 2013, s. 81-89

²¹ ATEŞ Davut, “Uluslararası Politika”, Bursa; Dora Basım, 2013, s. 81-89

²² GİLPİN Robert, “Uluslararası ilişkilerin Ekonomi Politığı”, 3.Baskı, Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceylan, Gürkan Polat, Ankara: Kripto Yayıncılık, 2015, s.52-58

²³ KARL Marx, “Grundrisse(1979:166)”Aktaran: Akış DOĞAN, “Ekonomi Politik: Kavramsal ve Kurumsal Bir Tartışma” İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2011, s.74

²⁴ GİLPİN Robert, “Uluslararası ilişkilerin Ekonomi Politığı”, 3.Baskı, Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceylan, Gürkan Polat, Ankara: Kripto Yayıncılık, 2015, s.52-58

Marks'ın ekonomi politik görüşü, “Belli bir ülkeyi ekonomi politik açısından incelediğimiz zaman önce o ülkenin nüfusu, bunun sınıflara dağılımı, kentler ve kırsal bölgeler, kıyıları, üretimin çeşitli dalları, ithalat ve ihracat, yıllık üretim ve tüketim, meta fiyatları vb. ile başlarız. Gerçek ve somut olandan, gerçek ön varsayımlardan yola çıkmak, böylece ekonomide sözgelimi tüm toplumsal üretim faaliyetinin temeli ve öznesi olan toplum ile başlamak doğru gibi gözüktür. Oysa daha dikkatli bakıldığında bunun yanlış olduğu ortaya çıkar. Toplumda oluşmuş bulunan sınıfları hesaba katmazsak bir soyutlama olarak kalır”²⁵

Rusya'daki Bolşevik Devriminden sonra Marksist görüşlerin uygulama alanı yakalayan Lenin, ekonomi politik alanında yeni bir bakış açısı geliştirdi. Lenin'in görüşüne göre kapitalizmin etkileri zengin sanayi ülkelerinin üretim ve finans yapıları vasıtası ile fakir, gelişmekte olan ülkelere yansıtılmaktadır. Kısacası sömürgecilik ve deniz aşırı emperyalist yayılmadan bahseden Lenin bu durumun kapitalist sistemin ömrünü biraz daha uzatsa bile bu sistemin zirve aşaması olduğu için kapitalizmin çökeceğini söyler.

Lenin'e göre Birinci Dünya Savaşı kapitalist sistemin iç çelişkisi olan çıkar rekabetinin bir sonucu olarak Avrupa ülkelerinin kendi çıkarlarını maksimize etmek için giriştikleri rekabetin sonucudur. Kapitalist sistemdeki rekabetin ve karşılıklı bağımlılığın, toplumun tamamı için refah sağlayacağı düşüncesi uluslararası alanda gelişmiş devletlerin, gelişmekte olan devletler üzerinde tahakküm kurmaya çabaladıkları ve büyük savaflara meydan verdiğiyle sonuçlanmıştır.

Lenin'in gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiyi açıklayan emperyalizm teorisi ekonomi politik açısında önemli olan Modern Dünya Sisteminin temelini oluşturur. Bu teorinin temel tezi, dünya ekonomisini hakim bir *merkezi* ve bütünüyle uyumlu olarak işleyen etkileşimde bulunan bağımlı bir *çevre* içerdiğidir. Wallerstein'e göre merkez ülkeler çevre ülkelerini, Lenin'in iddia ettiği gibi aşırı üretimi boşaltacak bir piyasa olarak kullanmak yerine

²⁵ KARL Marx, “Grundrisse(1979:166)”Aktaran: Akış DOĞAN, “Ekonomi Politik: Kavramsal ve Kurumsal Bir Tartışma” İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2011, s.74

ucuz hammadde temini amacıyla eşitsiz mübadele yolu ile tahakküm altına almaktadırlar.²⁶ Kısacası, Uluslararası Ekonomi Politik için Marksist görüşün takındığı tavır sınıf çatışması temelinde incelenen bir üsluptur. Politikanın burjuva sınıfının çıkarlarını sağlama, koruma ve yükseltme aracı iken, işçi sınıfı için ise bir sömürü aracıdır.

1.4 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİN ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLARI

1.4.1 Rasyonel Seçim

Uluslararası Ekonomi Politikğin çağdaş yaklaşımlarından, “rasyonel tercih” kavramı giderek daha fazla kendine yer bulmaktadır. Bu eğilimin genellikle iktisat üzerinden devşirildiği ve siyaset biliminde, özel olarak siyasi tercihlerin şekillenmesinde etkili olduğu, söylenebilir. 1970’li yıllarda uluslararası sistemdeki ekonomik ve politik krizlerin incelemesinde yeni bir yol açmıştır.

Rasyonel seçim teorisi insanların (birey, ulus-devlet) çeşitli ekonomik, politik ve sosyal problemler karşısında verdikleri kararları anlamaya ve analiz etmeye yarayacak bir karar alma modelidir. Rasyonel seçim teorisinde aktörler ellerindeki verilerle öngöründe bulunmaları ve kendi refahları için en doğru seçimi yapmaları beklenir. Yapılan seçimler doğru olmayabilir ancak yapılan hatalar sürekli devam etmez.

Rasyonel seçim tercihi modeli ile alınan bir kararı inceleyen bir kişi; farklı seçenekler arasında niçin belirli bir davranışın, stratejinin ya da bir probleme yönelik belli bir çözümün seçildiğini anlamaya, açıklamaya ve ya bunların sonuçlarının duygusallıktan uzak bir tarzda anlayıp mantıksal bir biçimde bunlarla ilgili hesap yapmaya yetecek ölçüde bilgiye sahip oldukları varsayılır.

Uluslararası ekonomi politik alanında geliştirdikleri en önemli kavram “*rant arayışı*”dır. Hükümetler uyguladıkları politikalarla bazı mallarda kıtlıklar, dolayısıyla rant kazancı ortaya çıkarabilirler, bu suni bir kıtlıktır.²⁷

²⁶ ALTAN Mehmet, “Uluslararası Ekonomi Politik Ders Notları”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım, 2013.s.37-41

²⁷ ALTAN Mehmet, “Uluslararası Ekonomi Politik Ders Notları”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım, 2013.s.43-44

1.4.2 İnşacılık

İnşacılık kavramı uluslararası ilişkiler literatüründe ilk olarak Nicholas Onuf'un "World of Our Making" adlı çalışmasında yer alır.²⁸ İnşacı yaklaşım, bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı olmamakla birlikte, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde 1980 sonrasında geliştirilmiş ve pozitivism ile post-pozitivizmin arasında üçüncü bir yol olarak adlandırılmıştır. . Bunun nedeni ise, benimsemiş olduğu ontolojik ve epistemolojik kaynaklardır. Ontolojik (varlık felsefesi) ve epistemolojik (bilgi felsefesi) boyutuyla açıklarsak; inşacı yaklaşım, diğer hakim ve genel teorilerin insan doğası üzerine geliştirdikleri ontolojik temelin, devlet ve diğer aktörleri rasyonel temelde hareket eden birer aktör olarak görmelerinin ve ampirik, katı pozitivist epistemolojinin tersine, genelde sosyal gerçekliğin ve bilginin inşa edildiğini ifade eden görüştür.²⁹Uluslararası ilişkiler teoriler üzerine asıl etkisi ise Alexander Wendt'in eserleri ile görülür olmuştur.

İnşacılık görüşün teorisyenlerine göre, fikirler ve inançlar kişilerin ve hatta devletlerin kimliklerini ve çıkarlarını etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Kısacası, devletlerin tercihlerinin farklı sosyal değerleri ve inanç sistemlerini yansıttıklarını iddia etmektedir. Bunun bir sonucu ise, iki ya da daha fazla aktör arasında meydana gelen çatışmanın bu aktörlerin sahip olmak istedikleri güç dengesindeki yer olmadığı, bunların sahip olduğu farklı değerlerin, inançların ve çıkarların olduğudur.

Uluslararası Ekonomi Politik çalışmalarında bu alandaki aktörlerin kimliklerini, değerlerini ve inançlarını önemseler. Kişilerin ve grupların fikirleri, inançları, değerleri ve kimlikleri Uluslararası Ekonomi Politliğini anlamak açısından kilit önemdedir. Fikirler, inançlar, değerler ve kimlikler sosyal olarak inşa edilirler. Tüm bunlar sosyal güçler olup askeri ve ekonomik faktörlerden daha önemlidir. Çatışma ve işbirliği farklı değerlerin ve inançların ürünleridirler. Değişiklikler, bireylerin ve diğer aktörlerin değerlerinde ve inançlarında zaman içinde meydana

²⁸ RUMELİLİ Bahar, 'İnşacılık/Konstrüktivizm' Evren Balta (der) "Küresel Siyasete Giriş: Kavramlar, Teoriler ve Süreçler", s.151-173. İstanbul :İletişim Yayınları.(RUMELİLİ Bahar, "İnşacılık/konstrüktivizm", Web: https://www.academia.edu/19166568/%C4%B0n%C5%9Fac%C4%B1%C4%B1k_Konstr%C3%BCktivizm)

²⁹ KAÇAR Gamze, "İnşacılık", Web: <http://www.tuicakademi.org/insacilik/>

gelen değişmeler incelenerek açıklanabilir.³⁰ En basit haliyle İnşacılık yaklaşımına göre, uluslararası ekonomi politik çalışmalar yapılırken aktörlerin değerleri, fikirleri, inançları ve kültürleri göz önünde tutulmalıdır. Çünkü ekonomik veya politik çatışmaların ve işbirliklerin kökenindeki temel unsur bunlardır.

1.4.3 Feminist Eleştiri

Feminist yaklaşım, 1990'ların başlarında bir uluslararası teori olarak ortaya çıkmaya başlar. Feminist uluslararası ilişkilerin gelişiminde Ann Tickner, Sandra Harding, Cynthia Enloe ve Christine Sylvester gibi alanın önde gelen isimlerinin yönelttikleri; “neden devlet ve uluslararası örgütlerin yöneticileri, dış politika karar alıcıları veya askerler genellikle erkektir; neden dış politika ve askeri alanlarında kadınlara yeterince yetki verilmemektedir, uluslararası ilişkiler disiplininin toplumsal cinsiyet sorunlarına bakışı tarafsız mıdır; feminist uluslararası ilişkiler yaklaşımı savaş, nükleer silahlanma, çevre tahribatı, uluslararası terör, enerji kıtlığı veya Ortadoğu'daki sorunların çözümü gibi dünyanın önemli problemlerine farklı çözümler üretebilir mi?”³¹ gibi temel sorular sormuştur. Feminizm temel varsayımı, cinsiyetin çeşitli sosyal, politik ve ekonomik konular üzerinde etkili olduğu ve devletlerdeki ve uluslararası sistemin aktörlerinde ve aktör olarak erkeklerin baskın bir hakimiyeti olduğunu savunur.

Ayrıca Feminist Eleştiri, ekonomik analizin, yeniden üretim ve gıda ihtiyacının sağlanması gibi bazı önemli konuları analiz sürecinde kullanmayarak göz ardı etme eğiliminde olduğunu belirtir. Ekonomik analizlerde yalnızca ücretli işler değerlendirmeye alınmakta ve ekonomik gelişmede sağlanan başarı devletlerin ve piyasaların yeni iş sahası yaratma kabiliyeti ile ölçülmektedir. Çok yakın zamanlara kadar bu işler erkekler tarafından yapılan işlerdi ve bunlar üzerine yapılan vurgu erkeklerin devlet ve piyasalar içinde sahip oldukları güç ve hakimiyeti yansıtmaktaydı. Çocuk yetiştirme, yiyeceklerin yetiştirilmesi ve pişirilmesi, aileye ve topluma yapılan hizmetler ücretlendirilmediği için üretim hesaplamalarına katılmamaktaydı ve bu işleri yapan kadınların düşük sosyal statüsünü göstermektedir.³²

³⁰ ALTAN Mehmet, "Uluslararası Ekonomi Politik Ders Notları", Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım, 2013.s.45.

³¹ TÜR Özlem ve Aydın Koyuncu, Çiğdem, "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları", Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 26 (Yaz 2010), s. 5

³² ALTAN Mehmet, "Uluslararası Ekonomi Politik Ders Notları", Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım, 2013.s.46.

1.4.4 Hegemonyacı İstikrar Teorisi

Hegemonyacı İstikrar Teorisi, Charles Kindleberger tarafından 1930'ların dünya ekonomik krizini açıklamak amacıyla geliştirildi. Teori, 1929 Bunalımının uzun sürmesinin nedenini uluslararası sistemde önde gelen hiçbir ülkenin sistemi istikrara kavuşturacak bir role soyunacak yetenekte ve istekte olmaması olarak açıklamaktadır. Kindleberger, sistemi istikrara kavuşturacak devletin sorumluluklarını şöyle sıralamıştır. Normal mallar için bir piyasa sağlamak, sermaye akışını sağlamak, finans sistemi tıklandığında likidite sağlamak, kur oranlarını düzenlemek ve ulusal mali politikaları koordine etmektir.³³

1970'lerde artan ekonomik karşılıklı bağımlılığın devleti aşındırdığı ve askeri zorlayıcı gücün ekonomik konularda etkilemedeki öneminin azaldığını ileri süren liberal görüşün savunduğu uluslararası ekonomik düzlemdeki devlet kurumunun aşındığı düşünülen tezin aksine bu düzlemin güçlü bir devletin varlığına dayandığını savunmak için ortaya çıkmıştır.³⁴

Hegemonyacı İstikrar Teorisi düşünürleri, hegemon bir devletin varlığının dünya sistemi ve özellikler de dünya ekonomisi açısından önemli olduğunu savunurlar. Teorinin savunucuları, dünya sisteminde bir hegemon devletin olmaması, siyasal kaos ortamını büyütür ve istikrarsızlıkları artırır. Buna karşın, hegemon bir devletin varlığı durumunda, -özellikle de bu devlet, açık ve serbest piyasa ekonomisine dayalı ekonomik modelleri öngören ve siyasal liberalizm esaslarıyla desteklenen rejimleri teşvik ederse- dünya ekonomik sistemi daha başarılı ve istikrarlı olabileceğini düşünürler.³⁵

Bu teorinin temel varsayımı, zengin ve güçlü ülke diğer devletleri veya bütün bir uluslararası sistemi belli bir süre için hakimiyeti altına alır. Liberaller bu ulus devletin güçlü bir para gibi kamusal mallar arz edeceğini ve serbest ticaret gibi sistemin üyelerine fayda sağlayan düzenleri teşvik etmenin maliyetlerini üstleneceğini vurgular. Realistler ise hegemonun diğer

³³ BEDİRHANOĞLU Gamze Nazan, "Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Amerikan Hegemonyasındaki Rollerini", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006. s.33

³⁴ KOLASI Klevis, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinde ABD Hegemonyası Tartışmaları", Ankara Üniversitesi, 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı.6, 2013-14, s.83.

³⁵ ÖRMECİ Ozan, "Hegemonik İstikrar Teorisi ve Amerikan Liderliği", Uluslararası Politika Akademisi, 2015, Web: <http://politikaakademisi.org/2015/07/21/hegemonik-istikrar-teorisi-ve-amerikan-liderligi/>

devletler için güvenlik sağladığını ve karşılığında onların iş birliğini ve dünya sisteminde yer almanın kendisine sağladığı diğer faydaları elde ettiğini ileri sürer. İnşacı-Marksist görüş ise bu teoriye karşı durur, çünkü hegemon devlet diğerlerini hakimiyeti altına almakta, onları kendi lehine, diğerlerinin aleyhine olan kuralları empoze etmektedir. Hegemonya, güçlülerin zayıflara baş eğdirmek için kullandıkları bir tahakküm aracıdır.³⁶

³⁶ALTAN Mehmet, "Uluslararası Ekonomi Politik Ders Notları", Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım, 2013.s.47

İKİNCİ BÖLÜM

2.1 GÜVENLİK ALGILAMASI

2.1.1 Güvenlik Kavramı

İnsanlığın varoluşsal bir ihtiyacı olan güvenliğe ilk insandan beridir büyük önem atfedilmektedir. Tarihi insanlık tarihiyle eş olan bu kavramın günümüze uzanan serüveninde mekan ve zamana göre değişik tanımları yapılmış ancak üzerinde hemfikir olunan kesin bir tanımlaması yapılamamıştır.

Uluslararası ilişkiler literatürünün ana eksenlerinden biri olan güvenlik kavramı, Batı dillerindeki kullanım şekliyle (Fransızca'da *securité*, İngilizce'de *security* gibi), etimolojik olarak Latince "securitas" kelimesinden türemekle birlikte; garanti, güven, rahatlık ve huzur, düzen, barış, eminlik, güvenilirlik, temin etmek ve garanti etmek gibi eş anlamlara sahip bir kavramdır.³⁷

Güvenlik kavramı Türkçeye ise, İngilizce'deki "security" kelimesinden çevrilmiştir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "*Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet*" olarak tanımlanmıştır. Bir diğer tanımı ise devlet açısından bakıldığına şöyledir "*bir devletin ulusal sınırları ve çıkarlarının, başka devletlerin saldırı ve tehdidinden uzak olması durumudur*"³⁸En genel tanımı ile güvenlik, tehlikelerden uzak durma, güvende olma, korunuyor olmak anlamına gelmektedir.³⁹

Kavramın ilk olarak batı geleneğinde "zihnin felsefi ve psikolojik durumunu" ifade eden bir anlamda ilk defa Cicero ve Lucretius tarafından kullanılmıştır. Roma İmparatorluğu döneminde "Pax Romana" bağlamında kullanılarak siyasi bir statü kazanmıştır.⁴⁰

³⁷ EMEKLİER Bilgehan, "Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:13, İstanbul, 2011, s.102

³⁸ DAĞ Ahmet Emin, "Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü", İstanbul: Anka Yayınları, 2004, s.411.

³⁹ EMEKLİER Bilgehan, "Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:13, İstanbul, 2011, s.114

⁴⁰ Brauch, Hans Günter, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s.2-3

Thomas Hobbes ünlü “Leviathan” adlı yapıtındaki “Bir Devletin Nedenleri, Doğuş ve Tanımlanması Üzerine” adlı bölümünde devletin doğuşunun amacını bireysel güvenlik olarak görür.⁴¹John Locke ise güvenlik tanımını yaparken “bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması” üzerine yoğunlaşmıştır.

Locke ve Hobbes’in “doğa hali” tezleri güvelik kavramı tanımlamasındaki farklılığın temel sebebi sayılabilir. Hobbes’un doğa hali tezinde güvensizlik ve anarşi ile düzensizlik hakimdir. Böyle bir ortamda insanlar, doğası gereği habis ruhlu ve kötü oldukları için kendi menfaatleri peşinden koşup kendisi dışındaki herkesin kuyusunu kazan, bencil ve doğuştan kötü bir varlıktır. Kısaca “Homo homini lupus” yani “insan insanın kurdudur” metaforu geçerlidir. Hobbes, güvenlik kavramının tanımını yaparken böyle bir ortam öngörmektedir.

Locke da Hobbes gibi çalışmalarını bir “doğa hali” varsayımına dayandırır. Ancak Locke’un doğa hali, devinimsel ve döngüsel bir modeli yansıtmaktadır. Locke’un döngüsel doğa hali analizine göre insanlar, güvenliğin hakim paradigma olduğu barış ortamında yaşarlarken, huzur eksenli bu doğal yaşam dönemi zamanla bozularak yerini savaş ortamına bırakmaktadır.⁴²Locke’e göre doğa halinde tüm insanlar eşit ve özgürdür. Bu eşit ve özgürlük ortamında insan, davranışlarını, eylemlerini, isteklerini diğer bir başkasının otoritesinden izin almaksızın doğal hukuk kuralları çerçevesinde yapabilir. Bu ortamda tüm insanlar hem yargıç hem suçlu durumundadır yani otorite ve cezalandırma tüm insanlara ait bir yetkidir. Bu ortam Hobbes’un savunduğu gibi başıboş ve kuralsız değildir, bir insan başka bir insanın varlığına, sağlığına, özgürlüğüne ve malına yönelik bir saldırıda bulunabilecek ve ortadan kaldıracabilecek kadar özgürlük sahibi değildir. Doğa hali bozan bir kimsenin tüm bireyler tarafında cezalandırılması ve tehlikeyi ortadan kaldırması bir toplumsal yetkidir.

Locke, güvenlik kavramını her ne kadar iyimser bir doğa hali tezi üzerinden yapsa da, özellikle özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte, bu herhangi bir otoritenin olmaması durumunda insanların, özel mülkiyetlerini koruması için üst bir otoriteye yetkilerini devrettiğini ve karşılığında kendisine güvenli bir ortamın oluşturmasını beklemiştir.

⁴¹ HOBBS Thomas, “Leviathan”, Çev: Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları-319, Baskı.6, 2007, s.127.

⁴² EMEKLİER Bilgehan, “Thomas Hobbes ve John Locke’un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:13, İstanbul, 2011, s.114

Güvenlik kavramı insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen bu alanla ilgili yapılan akademik çalışmalar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda devletlerin izledikleri sömürücü ve emperyalist politikalar, güvenliğin askeri güç ile eş tutulması 20. yüzyılda yıkıcılığı yüksek iki büyük savaşa neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkeler savaş durumundan kaynaklanan tahribatlardan bıkmış, sürekli barış ortamı ve uluslararası barışı korumak için arka arkaya örgütler kurulmuştur. Özellikle Woodrow Wilson, Milletler Cemiyetinde “*kolektif güvenlik*” kavramını kullanmış ve bu güvenlik kavramı BM Şartında geliştirilmiştir.⁴³ İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan yeni sistem, güvenlik kavramının da yeniden yorumlanmasını gerektirmiştir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Doğu-Batı Bloklarının izledikleri silahlanma ve teknolojik gelişme güvenlik kavramını caydırıcı ekseninde değerlendirilmeye itmiştir. Bu dönemde, güvenlik ile ilgili çalışmalarda kavramın dar bir tanımı yapıldığı görülür. Bir devletin kendini güvende hissetmesi “ya diğerlerini kendine saldırmaktan caydırabilmesi, ya da kendine saldırılması durumunda kendini başarıyla savunabilmesi” şeklindedir.

Güvenlik kavramı 1970'lere kadar ihmal edilmiş bir kavramdır. Bir çok düşünür için tartışmalı olan güvenlik kavramı 1648 Vestfalya Anlaşmasından bu yana uluslararası alanın biricik aktörü devletlerdir. Bu nedenle devletler ulusal güvenliklerini korumakla yükümlüdürler. Bu yorumdan yola çıkarak, tarihte güvenlik kavramı “ulusal güvenlik” anlamında kullanılmıştır. Ancak 20. yüzyılın sonlarında uluslararası sistemin yapısında değişikliklerin meydana gelmesi güvenlik olgusunun tanımında yukarıda bahsettiğimiz farklılıklar meydana getirmiştir. Böylece kavramın tanımı giderek muğlak hale gelmiş, hemfikir olunmuş bir tanımının yapılması güçleşmiştir.

Sonuç olarak uluslararası ilişkiler disiplininin en önemli kavramlarından biri olan ve ancak 20. yüzyılın son çeyreğinde gereken ilgiyi görebilen güvenlik olgusunun şeffaf bir tanımı olmayışının diğer bir nedeni ise güvenlik alanına giren konuların, güvenlik anlayışı ve

⁴³ AYDIN Mustafa, BRAUCH Hans Günter, ÇELİKPALA Mitat, SPRİNG Ursula Oswald, POLAT Necati, “Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s.165

güvenliğin sağlanmasına ilişkin politika ve uygulamaların yere, zamana, tehdit algılamalarına, tehdit biçimlerine ve hatta kültürel unsurlara göre değişiklik gösterebilen, çok boyutlu ve karmaşık olmasıdır.⁴⁴

2.2 ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ VE GÜVENLİK ALGILAMALARI

2.2.1 Realizm Teorisi ve Güvenlik

Realist teorinin öngördüğü uluslararası sistemdeki anarşik düzlemde güvenlik kavramının ifade ettiği önem çok büyüktür. İki dünya savaşı arasındaki idealistlerin savunduğu sistemin çöktüğünü ve süreklilik gösteremeyecek kadar ütopyik olduğunu iddia ederek bu sistem görüşüne tepki niteliğindedir. Toplumsal bilimlerin en eski görüşü olduğu düşünülen realist görüşün tasvir ettiği uluslararası sistem Thomas Hobbes'in *doğa hali* varsayımının aynısı bir durumdur. Realizm, uluslararası sistemi insanın doğa hali durumunu ile ilgili olarak açıklar.

Bu çerçevede Machiavelli ve Hobbes'in çalışmalarına dayandırılan realist ekolün mensuplarının çalışmalarında kullandıkları temel varsayımlar şöyle sıralanabilir. İlk olarak, Hobbesyen bir bakış açısıyla tarih, insanoğlunun doğası gereği günahkar ve habis ruhlu bir yaratık olduğunun örnekleriyle dolu olduğu bir olgudur. İnsan var olduğundan bu yana doğası gereği kötü, çatışmacı ve çıkarları peşinde koşan bir varlıktır. İnsanın bu özellikleri göz önüne alındığında; “insan insanın kurdudur.”

İkincisi, Uluslararası siyaset, herkesin herkes ile savaştığı bir güç mücadelesidir. Uluslararası güç mücadelenin temel ve yegane birimleri devletlerdir. Bu güç mücadelesi ortamında bütün devletler, güce sahip olma ile belirlenen öz çıkarlarını koruma ve geliştirme amacına yönelik temel politikalar izlemektedirler. Uluslararası anarşi ve devletlerarası güven eksikliği uluslararası sistemde güvenlik ikilemine neden olmaktadır. Buna göre bir devlet kendi güç potansiyelini ikilem yaşadığı devlete göre artıracaktır. Realistler, güç ve güvenlik kavramlarına büyük ilgi gösterirler ve güç, uluslararası ilişkileri anlamda en önemli kavramdır.⁴⁵

⁴⁴ ÇAKMAK Haydar(Editor), “Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler”, ÇELEBİ Özlen, “Güvenlik” İstanbul: Doğu Kitapevi,2014, s.65

⁴⁵ ARI Tayyar, “Uluslararası ilişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği”, 4. Baskı, İstanbul: Alfa Basım, 2006, s.164.

Realizm ekolün güvenlik ile ilgili olan güvensizlik, güvenlik ikilemi, silahlanma gibi kavramlar, güvenlik için devletlerin askeri unsurlarına önem vermesini haklı bulurlar. Öz varlığın korunması için elden gelen her şeyin yapılması ulusal çıkar gereğidir. Uluslararası siyasetin temel özelliği gereği hiçbir devlet bir diğerine güvenmemekte, öz varlığını koruma açısından uluslararası örgütler ya da uluslararası hukuktan medet ummamaktadır. Potansiyel düşmana karşı koyabilmek açısından, özellikle askeri kapasitenin yeterli hale getirilmesi ulusal çıkar gereğidir. Savunma kapasitesi ittifaklar oluşturularak daha da geliştirilmelidir. Hobbes'e göre devletin doğuşu doğa durumunun güvensizliğidir⁴⁶. Diğer bir realist düşünür olan N. Machiavelli'ye göre devletin güvenliği sağlaması, varlığını sürdürmesi ve hayatta kalma amacı; ahlaksal, ideolojik ve diğer tüm amaçlara göre önceliklidir.⁴⁷ Bu değerler sadece bir araçtır.

2.2.2 Liberalizm ve Güvenlik

Liberalizm, bir ideoloji olarak özellikle İngiltere ve ABD'de 18. ve 19. yüzyıl siyasal ve ekonomik düşünce tarihinde etkili olmuştur. Klasik liberal düşünce, eşitlik, rasyonellik, özgürlük ve mülkiyet kavramları üzerine inşa edilmiştir.⁴⁸ Felsefi kökenleri Locke, D. Hume, A. Smith, J.S. Mill, J. Bentham, Spencer gibi düşünürlerin görüşleriyle şekillenmiştir. John Locke, liberalizmin öncüsü olarak kabul edilir.

Liberalist gelenek Locke'nin doğa hali varsayımı üzerine şekillenir. Locke'a göre, doğa durumu bir özgürlük durumudur ama bir başıbozukluk durumu değildir. Doğa durumunda akıl, insanlara, kendi gibi eşit ve özgür olan diğer insanların yaşamına, özgürlüğüne ve mallarına zarar vermemesi gerektiğini söyler. Ancak, doğa yasasını çiğneyene karşı, bu davranıştan zarar gören herkesin elinde o kimseyi yargılama ve cezalandırma hakkı bulunmaktadır. İşte bu durumda, saldırıya uğrayanın hem davacı hem yargıç olması adalete aykırı bir durumdur ve toplumsal kargaşaya sebep olabilirdi. İnsanların doğa durumunda özgür, eşit ve barış içinde olmalarına karşın, uygar toplum durumuna geçmeye karar vermelerinin sırrı buradadır. Çünkü

⁴⁶ HOBBS Thomas, "Leviathan", Çev: Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları-319, Baskı.6, 2007, s.127.

⁴⁷ ARI Tayyar, "Uluslararası ilişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği", 4. Baskı, İstanbul: Alfa Basım, 2006, s.180

⁴⁸ ÇETİNKAYA Şeref, "Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları", 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara,2.Sayı, 2012-2013,s.253

yetkili ortak bir yargıcın yokluğu, küçük haksızlık ve çatışmalarda bile insanları birbirleriyle savaş durumuna getirir ve yaşamlarını tehlikeye sokar. Bu savaş durumundan kurtulmak için insanlar doğa durumunu bırakarak uygar topluma girerler.⁴⁹

Liberaller devlet anlayışına göre, devlet ve birey arasında benzerlik bulunmaktadır. Tüm bireyler eşit olarak yaratılmış ve doğuştan özgürlük, yaşama, mutlu olma gibi hakları vardır. Devletin var olma sebebi ise bu yakların korunmasıdır

Liberaller, “Uluslararası ilişkiler alanındaki aktörler kimlerdir?” sorusunu cevaplarırken yine bir realist karşıtlık barındırır. Çünkü uluslararası alanda aktör olarak yalnızca devletler yoktur. Çok uluslu şirketler, ulus aşan sivil toplum örgütleri, devletin taraf olduğu/olmadığı uluslararası organizasyonlar ve bireyler de uluslararası ilişkilerde, hem siyasi hem de ekonomik ilişkiler kurabildiği için aktif birer aktördürler.

Liberaller, ulusal çıkarlarını askeri yönünden ziyade ekonomik, çevreci ve teknolojik boyutları ile açıklarlar. Liberallere göre uluslararası ilişkiler sadece güç dengesine değil; karşılıklı etkileşim içerisindeki uluslararası düzeydeki yönetim düzenlemeleri, uzlaşmış hukuk kuralları, kabul edilmiş normlar, uluslararası rejimler ve kuram kuralları içerisinde yürütülmektedir. Devletlerin egemenlikleri sadece teorik boyuttadır. Devletlerin uluslararasıdaki karşılıklı bağımlılıkları vardır.⁵⁰

Liberal ekolün üzerine temellendiği varsayım insanın doğası gereği mükemmel bir varlık olduğudur. İnsanın bu mükemmel yapısının gelişmesi için demokrasiye büyük önem verilir. Çünkü bireylere, siyasi ve ekonomik olarak en çok özgürlük sağlayan sistem demokrasidir.

Sonuç olarak Locke'nin düşüncelerine dayanan liberalizm, bireyi ön planda tutan ve devlet sistemini bireyin özgürlüğü için bir kısıtlayıcı mekanizma olarak gören bir görüştür. Bu durumda ona ekonomik alan içinde çok küçük bir alan ayırır. Bireylerin daha özgür ve eşit olması için gerekli önlemleri almalı ve katıyen bireyler arasındaki rekabetçi duruma müdahale

⁴⁹ÇAPAR Selim, YILDIRIM Şükrü, “Hobbes ve Lock'un Devlet Düşüncesine Katkıları”, Türk İdare Dergisi-Haziran 2012, Sayı: 474, s.17

⁵⁰ YILMAZ Sait, “21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat”, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006,S.9.

olmamalı tarafsız davranmalıdır. Liberallere göre uluslararası alandaki çatışmayı azaltmanın yolu daha çok karşılıklı bağımlılık ve işbirliğidir. Böylece devletler arasındaki olası anlaşmazlıklar büyümeyecek ve güvenlik sorunu çözülmüş olacaktır. Görüldüğü gibi Liberalist düşünce ekonomik ilişkileri her şeyden öncelemekte ve askeri güç unsurlarına karşı tutumdadırlar.

2.2.3 Marksist Teori ve Güvenlik

Marksist teorinin temelindeki ekonomik sınıflar ayrımı yaklaşımı ulusal ve uluslararası güvenlik konusu ile ilgilenirken de vardır. Burjuva-işçi sınıfı ve merkez kapitalist-çevresel devletler arasındaki sömürücü ve baskıcı ilişki her alanda varlığını korumaktadır. Marx'a göre üretim araçların elinde bulunduran ve maddi güce sahip olan sınıf aynı zamanda tinsel güce de egemendir. Yani yükselen her sınıf kendi çıkar ve beklentilerini toplumun çıkar ve beklentileri gibi sunar. Bu durumda kendi çıkarlarına yönelik tehditleri yaygın bir tehdit gibi göstererek ya da kendi çıkarlarının güvenliğini toplumun güvenliği gibi sunarak kolektif güvenlik politikaları içinde aslında sınıfsal çıkarların güvenliği güdülecektir.⁵¹

Dünyaya ekonomik pencereden bakan Marksistlere göre uluslararası ekonomik düzen; merkez, yarı çevre ve çevresel alanlara bölünmüştür. Yarı çevre ve çevresel alanlar içerisinde de kapitalist ekonomik düzene bağlantı sağlayan merkezler vardır ve uluslararası düzende hakimiyet devletlerin gücüne değil uluslararası kapitalizme bağlıdır. Kapitalist güçler uluslararası ilişkilerde ana politik gelişmelere karar vermekte ve bütün devletler uluslararası kapitalist ekonominin kurallarına göre hareket etmektedir.⁵² Bu durumda, uluslararası ilişkiler bağlamında güvenlik algısı da ulusal güvenlik yaklaşımına yakın bir yorum yapmak yanlış olmasa gerek. Kapitalist merkez devletler uluslararası alanda kendi güvenliklerini ve çıkarlarını garantileyen stratejiler geliştirirken, çevresel devletler devletlere bu kabul ettirilir ve onların bu denkleme dahil olması sağlanır.

⁵¹ BİRDİŞLİ Fikret, “ Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 31 Yıl:2011/2,S.164.

⁵² YILMAZ Sait, “21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat”, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006,S.10.

2.2.4 İnşacılık ve Güvenlik

1980’li ve 1990’lı yıllarda realist görüşe alternatif olarak doğan İnşacılık; devletlerin davranışlarını etkileyen faktörlerin sadece anarşi ve güç olmadığını, kimlik gibi başka değişkenlerin de etkilediğini savunmuşlardır. Ulusal çıkarların, kimlik tarafından nasıl etkilendiğini incelemişlerdir. Sosyal birer varlık olan birey ve devletlerin onları çevreleyen ve kim olduklarını ve ne yapacaklarını şekillendiren normatif anlam ortamından ayrı düşünülmemeyeceğini savunurlar.⁵³ Aktörlerin çıkarları sosyal yapılar tarafından oluşur.

Uluslararası sistem, hayatta kalmaya çalışan aktörler tarafından üretilmiş bir alan olmadığını, aksine bu aktörlerin kendilerini tanımlayabilmesi için ötekinin olması elzem olduğu, aktörlerin birbiriyle ilişkili ve bağımlı olduğu bir yapıdır.

İnşacılar uluslararası sistemi anarşik olduğu düşüncesine karşı çıkarlar. Wendt, ‘anarşi biz ne yaparsak odur’ diyerek anarşik sistemin sosyal bir şekilde inşa edildiğini ima eder. Tek aktör olmayan devletler, sahip oldukları toplumun kimliğinden ya da kimliği üzerindeki değişikliklerden etkilenerek, dış politika hareketlerine farklı bir yön verebilir. Hatta “anarşik” olarak tanımlanan sistemi bile anarşik olmaktan çıkarıp, iş birliğine yöneltebilir. İnşacılar göre, liberallerin de realistler gibi anarşik yapıda bir dünya öngörmekte, yani rasyonel bir dünya tasavvur etmekte ancak, iyi tasarlanmış kurumların güçler arasında bir pozitif toplamlı oyun ortaya çıkarabileceklerini düşünmektedir ve kapitalist dünya sistemin kurumları toplumlar üzerinde etkide bulunmakta ve aktörlerin kimliklerini biçimlendirmektedir.

Sonuç olarak İnşacı ekolün güvenlik anlayışı ötekilerini yok etme çabasından çok işbirliğine dayanmaktadır. Çünkü bir aktörün kendisini tanımlaması, kendisi dışındaki bir öteki üzerinde yapabilir. Bu yöntemle güvenlik konusunda da değerler, kültür ve inanç gibi sosyal normlar üzerinde incelemeye çalışır.

⁵³ BALTA Evren(editör), “Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler”, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, S.153

2.2.5 Kopenhag Ekolü ve Güvenlik

Kopenhag Ekolü realist güvenlik anlayışının eleştirisi üzerinden güvenlik anlayışı geliştiren bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Kopenhag Okulu'nun temeli 1985'te Kopenhag Üniversitesi bünyesinde kurulan "Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi"nde Avrupa Güvenliği çalışma grubunun "Avrupa Güvenliği'nin Askeri Olmayan Boyutları" başlıklı projenin hayata geçirilmesi ile atılmıştır. Bu tarihten itibaren, özellikle Okulun belkemiği Barry Buzan ve Ole Weaver Kopenhag Okulu'n özünü oluşturan üç ana yaklaşımı–güvenlikleştirme, sektörel analiz ve bölgesel güvenlik kompleksleri–ortaklaşa çalışmalarında geliştirmişlerdir.⁵⁴

Kopenhag Okulu, güvenlik çalışmalarına odaklanmakta ve güvenlik üzerine öznel bir düşünce sistematigi ortaya koymaktadır. Çok boyutlu bir güvenlik anlayışı ile güvenlik konusunu sadece devlet düzeyinde indirgemenin önüne geçmiş tanımlamaya toplumu da dahil etmiştir. Güvenlik devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları ve rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini koruma yetenekleri olarak tanımlamışlardır.⁵⁵ Okul askeri olmayan tehditleri ve devlet merkezli güvenlik anlayışını sorgulayarak geniş güvenlik anlayışı içeren (toplumsal gruplar, bireyler, devlet, hatta tüm insanlık) yaklaşımı gündeme alması güvenlik çalışmalarında ana akım güvenlik yaklaşımının göz ardı ettiği, yeni güvenlik referans nesnelere odaklanmayı gerektirmiştir.⁵⁶

Kopenhag Okulu güvenlik ile ilgili çalışmalarında, sektörel bir analiz çerçevesi oluşturup güvenliği; askeri, ekonomik, çevresel, toplumsal ve siyasi gibi beş sektör üzerinde incelemişlerdir. Bu farklılaşan sektörlerin güvenlik ilişkilerini şöyle açıklamışlardır; "askeri sektör, kuvvete dayalı baskı ilişkileri; siyasi sektör, yetki, yönetim statüsü ve tanınmaya dair ilişkileri; ekonomik sektör, ticaret, üretim ve finans ilişkileri; toplumsal sektör, kolektif kimlik

⁵⁴ BALTA Evren(editör), "Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler", 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, S.251

⁵⁵ SANDIKLI Atilla, EMEKLİER Bilgehan, "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", BİLGESAM, s.44. Web: http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-2014040746sandikli_emeklier.pdf

⁵⁶ MİŞ Nebi, "Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye'de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923-2003" Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012, s.27.

ilişkileri; ve çevresel faktör de insan faaliyetleri ile gezegenin biyosferi arasındaki ilişkilerle ilgilidir.⁵⁷

Kopenhag Okulu'na göre , siyasi güvenlik, devletlerin organizasyonel istikrarı, hükümet sistemleri ve bunlara meşruluk veren ideolojilerle ilgili iken askeri güvenlik devletlerin ofansif ve defansif askeri kapasiteleri ile devletlerin birbirlerine karşı oluşturdukları algıların bileşkesi olarak açıklamaktadır. Ekonomik güvenlik ise, güçlerini ve refahlarını sürdürebilmek veya artırabilmek amacıyla devletlerin gerekli finansal kaynaklara ve pazarlara ulaşabilmeleri biçiminde tanımlanmaktadır. Bir diğer güvenlik unsuru toplumsal güvenlik ise değişimin kabul edilebilir şartları dâhilinde toplumların geleneklerini, dini ve ulusal kimliklerini, dil ve kültürlerini korumalarına, geliştirmelerine ve yeniden üretebilmelerine ilişkindir. Son olarak çevresel güvenlik ise insanlığın bağımlı olduğu bölgesel ve küresel biyosferin korunması ile ilgilidir.⁵⁸

2.2.6 Feminist Görüş ve Güvenlik

Feminizmin çalışmalarında konu edindiği ve karşı çıktığı toplumsal cinsiyet ayrımcılık 1990'larda başlayan uluslararası sistemdeki değişiklikler, feminist yaklaşımın güvenlik konusundaki çalışmaların da etkisi yadsınmamalıdır. Kadının doğası gereği zayıf ve duygusal olması gibi kadını bir çok alanda sınırladığı gibi güvenlik alanında da sınırlayan, kadına yönelik bu olumsuz tutumlar feminist yaklaşımın temel sorunları olmuştur. Uluslararası güvenlik politikalarında kadının yok sayılması ve görünmez kılınması da feminist yaklaşımın eleştirileri arasında yerini almıştır.

Mevcut güvenlik ortamında kadının konumu, kadın askerler ve kadın istismarı konularındaki çalışmaları ile güvenliğin cinsiyet boyutunu tanımlamaya çalışmıştır. Feminist akım, güvenliğin tali konularına yoğunlaşması ve şiddeti cinsiyete tahvil eden yaklaşımı ile kurama sınırlı ölçüde katkı sağlayabilmiştir.

⁵⁷ BALTA Evren(editör), "Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler", 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, S.251

⁵⁸ MİŞ Nebi, "Güvenikleştirme Teorisi ve Türkiye'de Güvenikleştirme Siyaseti 1923-2003" Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012, s.27.

Feministler, güvenliğin devlet ve sistem temellinde tanımlanmasına karşı çıkar ve bireyi özellikle kadını merkeze alan bir güvenlik tanımı yaparlar. Yaklaşımın güvenlik tanımı; “kadınların hayatta kalmalarına ilişkin doğrudan tehditlerin olmayışı” şeklindedir.⁵⁹

Feminist Akımın ulusal güvenlik kavramına yaklaşımının esasını erkek egemen anlayışın militarizmi ve çatışmayı körüklediği ana eleştirisi oluşturur.⁶⁰ Realizmin savunduğu anarşizm, çatışmacı ve ataerkil sisteme karşı çıkarak, güvenlik, güç, savaş ve barış kavramlarının yeniden tanımlanmasını ister.

2.3 ULUSAL GÜVENLİK

2.3.1 Ulusal Güvenlik Kavramı, Ulusal Çıkar ve Tehditler

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra tartışılan ulusal güvenlik kavramı, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında ise akademik boyutta çalışılmaya başlanmıştır. Kavram ilk defa İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1947’de ABD’de Henry S. Truman döneminde kongre hazırlanan Ulusal Güvenlik Anlaşması’yla siyasal yazında kullanılmış ve ün kazanmıştır. Bu tarihten sonra ulusal güvenlik politikaları hazırlandığı süreci kapsayan tarihlerdir. Ulusal güvenlik kavramının ilk kez dile getirildiği “Ulusal Güvenlik Yasası” ise başlangıçta her ne kadar Amerikan ulusal çıkarlarını korumak ve bu konuda kurumsal koordinasyonu sağlamak amacını taşıyorsa da, Soğuk Savaş yıllarında “ulusal güvenlik” adeta bir ideolojiye dönüşerek sadece Amerikan müttefiklerinin sınırlarını komünizm tehlikesine karşı korumanın ötesine geçip Batı değerlerine karşı her türlü meydan okumayı karşılayacak biçimde yeniden tanımlanmıştır.⁶¹

İlk başlarda devletin güvenliği, savaş ortamındaki güvenlik olarak algılanmış, yapılan tanımlamalar askeri ve dış kaynaklı tehdit olasılığı ile sınırlı kalmıştır; ancak birçok kavram gibi zamanla ulusal güvenliğin kapsamı genişlemiş, devletin varlığını devam ettirmesi şeklinde anlaşılmaya başlamıştır. Bilimsel çalışmalar yapılmasına rağmen ulusal güvenlik genelde

⁵⁹KOYUNCU Çiğdem Aydın, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No.1, 2012 ,s.121

⁶⁰Cynthia Enloe, 47 (47 Bkz. Cynthia Enloe, Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics, Berkeley, University of California Press, 1990

⁶¹BİRDİŞLİ Fikret, “ Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 31 Yıl:2011/2,s.152.

askeri ve stratejik bir çerçeveden incelenmiş olup dar bir çerçevede ele alınmıştır.⁶²Daha sonraki çalışmalarda ulusal güvenlik kavramının tanım aralığı genişleme göstermiştir.

Ulusal güvenlik alanında yapılan çalışmalara rağmen kavramın kesin bir tanımı yapılabilmemiş değildir. Kavramın üzerindeki tartışmalar devam etmekle beraber, genel bir tanımı yapılması gerekirse ulusal güvenlik, bir devletin sınırlarına, ekonomik refahına, vatandaşlarının fiziksel varlığına ve sahip olduğu değerlere yönelik tehditleri tespit etmek, onları bertaraf etmek ve bu uğurda diplomatik, siyasi, ekonomik ve askeri imkan ve kabiliyetleri kullanmaktır.⁶³ İkinci bir tanımla ulusal güvenlik; devletin anayasal düzenini, milli varlığını, bütünlüğünü, uluslararası alanda siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik bütün çıkarlarını ve uluslararası antlaşmalarla belirlenen haklarını her türlü iç ve dış tehditlere karşı koruması ve kollamasıdır. Ali Bilgin Varlık tarafından yazılan “Ulusal Güvenlik” adlı makalede ulusal güvenliği, “Devletin bekasının ve refahının sağlanması, bunlara yönelik tehdit ve risklere karşı gerekli tedbirlerin alınması, ortak kimlik ve değerlerin korunması suretiyle ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi hali” şeklinde tanımlamıştır.

Ancak tüm bu tanımların kapsamı ve niteliği birbirinden farklıdır. Varlık’a göre ulusal güvenliğin kesin bir tanımının yapılamamasının temel nedeni kavramın temel fonksiyonu olan gücün, değişken ve göreceli olmasıdır. Gücün coğrafi dağılımı, güçler arasındaki denge hali ve gücün kullanılmasına ilişkin tercih ve kararlar ulusal güvenlik algılarında farklılıklara sebep olur.

Ulusal güvenlikte öne çıkan en önemli iki kavram “ulusal çıkarlar” ve “tehditlerdir. İlk olarak ulusal çıkar kavramı ulusal güvenlikten daha önce kullanılmaya başlanmış olup 1930’lu yılların ekonomik bunalımı sırasında güçlü ulusaltı örgütlenmelerin ve baskı gruplarının maddi çıkarlarını kollamaya yönelik uygulamalara referans yapıldığı gerekçesiyle ABD’de şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Ulusal çıkar, devletlerin dış politikalarını dayandırdıklarını söyledikleri

⁶² GÜN Çağlar, “Ulusal güvenlik Politikalarının Belirlenmesinde İstihbaratı Rolü ve Önemi”, Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2014.s.18.

⁶³ KARDAŞ Şaban, BALCI Ali (Editör), “Uluslararası İlişkilere Giriş”,4. Baskı, Tuncay KARDAŞ, “Güvenlik”, İstanbul: Küre Yayınları, 2014, s.340.

öğelerdir.⁶⁴ Güç ve güvenlik ile birlikte uluslararası ilişkiler disiplininin en kapsamlı genel teorisi olarak nitelenen ve uluslararası alanı ulusal çıkar ekseninde varolan, anarşik ve güç siyasetine dayalı bir arena olarak tanımlayan realist yaklaşımın devletlerarası ilişkileri anlamada kullandığı ve dış politika kararlarının altında yatan en temel kavram “ulusal çıkarlardır”.⁶⁵ Çünkü bir devletin izlemiş olduğu tüm sosyal, siyasi ve ekonomik stratejilerin temel amacı çıkar sağlamaktır. Realist düşünürlere göre de üstünlük arayışı ve güç sahibi olmak temel ulusal çıkar olarak görülür. En temel konularından biri olan ulusal çıkarların maksimizasyonu için devleti birincil aktör, siyasi ve askeri unsurları da en önemli konular olarak görürler. Bu nedenle savaş ve güvenlik konuları üst düzey bir politika olarak kabul edilirken toplumsal ve kültürel konular ile ekonomi alt politika sayılırlar.⁶⁶

Liberalist ekole göre ulusal çıkar, tüm ulusun çıkarlarının bileşkesinden başka bir şey değildir. Devlet bu çıkarları kollamak ve korumak zorundadır nitekim bu nedenle vergi toplamaktadır. Ulusal çıkarlar, uluslararası hukuk ve kurumlar tarafından yönlendirilir. Liberal görüşe göre uluslararası alandaki işbirliği ve karşılıklı bağımlılık, ulusal çıkarların çatışmasını önleyecektir veyahut en aza indirecektir.

Marksist görüşün ulusal çıkar yaklaşımı yine burjuva-işçi sınıfı çatışması üzerinden bir yaklaşımdır. Marksistlere göre ulusal çıkar, egemen sınıfın çıkarlarından başka bir şey değildir. İç politikada olduğu gibi dış politikada da devlet, mevcut düzeni dış tehlikelerden koruyan ve egemen sınıfın dışarıdaki çıkarlarını yürüten başlıca araçtır.

Ulusal güvenliğin ilgili olduğu diğer kavram ise tehdittir. Tehdit, güvenlik kavramının üzerine şekillendiği önemli bir kavramdır. Çünkü güvenlik, potansiyel bir tehdit unsuruna karşı hissedilen bir ihtiyaçtır. Ulus-devletlerin kurulmasından günümüze kadarki süreçte tehditlere yani devletin bekasına, varlığına ve ulusal çıkarlarını olumsuz etkileyen veya etkileme potansiyeline sahip unsurlara karşı tedbir alma sorumluluğu devlet mekanizmasına yüklenmiştir.

⁶⁴ SÖNMEZOĞLU Faruk (der), “Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”, 2. Basım, İstanbul: Der Yayınları,1996,s.442.

⁶⁵ YILDIRIM Ayşegül, “Ulusal Çıkar”, TUIÇ Akademi,2014, Web: <http://www.tuicakademi.org/ulusal-cikar/>

⁶⁶ ARI Tayyar, “Uluslararası ilişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği”, 4. Baskı, İstanbul: Alfa Basım, 2006, s.167.

Ulusal güvenliğe yönelik tehditler zaman ve mekana bağlı olarak değişkenlik gösterir. Tehdit unsurları, her zaman göreceli ve oldukça muğlak bir anlayışla ele alınmış, gerçekte neyin ya da nelerin tehdit olarak algılanacağı, korunmak istenen değerlerin merkezinde yer alan özneye göre değişmiştir.

Varlık'a göre, ulusal güvenliğe yönelik tehditler; vatandaşların hayat kalitesini belirgin bir şekilde etkileyen bir olay veya nispeten kısa sürede cereyan eden olaylar silsilesi ya da devletin, hükûmet dışı özel unsurların (insanların, grupların, şirketlerin) politik tercihlerini belirgin bir şekilde kısıtlayan hususlardır.

Bir devletin ulusal güvenliğine tehdit ve risk olarak algıladığı unsurları bertaraf etmek için kullandığı araç ise milli güçtür. Milli güç, bir milletin milli hedeflerine ulaşmak maksadıyla kullanabileceği insan gücü, ekonomik, coğrafi, askeri, siyasi, idari, psiko-sosyal ve teknoloji gibi güçlerden oluşan maddi ve manevi unsurların bir bileşenidir.⁶⁷

Milli gücün ekonomik unsuru, ülkenin her alanında varlığını hissettiren, ülkenin maddi ve manevi tüm çıktısının veya hasılasının toplamı ile sürdürülebilir nitelikleridir. Ekonomik unsur şu alt bileşenlerden oluşmaktadır: Beşeri unsurlar (insan gücü), doğal kaynaklar ve enerji, endüstri ve teknoloji, ekonomik karar yapısı, ulaştırma ve haberleşme alt yapısı, dış ticaret hacmi ve tarımın verimliliğidir.

Milli gücün askeri unsuru, askeri sınaî tesisleri, silahlı kuvvetlerin mevcudu, teşkilat yapısı, emir-komuta sistemi, sahip olunan silah sistemleri, asker alma sistemi, askeri ihtiyaçların yurt içinden karşılanma oranı, seferberlik potansiyeli, asker-siyasi iktidar ilişkileridir.

Milli gücün coğrafi unsuru, tabii ve yapay bütün oluşumların diğer unsurlar üzerine olan etkileridir. Coğrafi unsurların alt bileşenleri; ülkenin büyüklüğü (genişliği ve sınırlarından itibaren derinliği), arazi yapısı, ülkenin dünya üzerindeki konumu, deniz ve diğer suyolları ile

⁶⁷ TEZKAN Yılmaz, "Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik", 1. Baskı, İstanbul: Ülke Kitapları, 2000, s.11.

ilişkisi, akarsuları, iklimi ve bitki örtüsüdür.”⁶⁸ Kısaca belirtmek gerekirse devletler, ulusal güvenlikleri için milli tüm güç unsurlarını birer araç olarak kullanabilmektedir.

2.4 21. YÜZYILDA GÜVENLİK ORTAMI VE GÜVENLİK ALANINDAKİ YENİ AKTÖRLER

2.4.1 Uluslararası Örgütler

Uluslararası örgütler, devletlerin, grupların, hükümetlerin uluslararası düzeyde sürdürdükleri işbirliklerinin kurumsallaştırması sonucu ortaya çıkan yapılardır. Üyeleri ve amaçlarının özelliklerine göre; IGO (hükümetler), INGO(sosyal, siyasi, kültürel, etnik, dinsel ve ekonomik gruplar), TGO(üniversiteler ve belediyeler gibi çeşitli departmanlar) ve BINGO (iş kuruluşları; bireyler) gibi çeşitlilik gösterirler.

Yirminci yüzyılda uluslararası güvenlik sisteminde uluslararası örgütlerin de birer aktör olarak varlık gösterdiğini görebiliriz. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nda sonra oluşan iki kutuplu uluslararası sistem ve bu sistemin kutupları arasındaki rekabetin sonucunda meydana gelen ekonomik, siyasi ve toplumsal krizlerin çözümü ve daha yıkıcı savaşlara yol açmaması için uluslararası örgütlerin önemli rol oynadıkları bir dönemdir.

Soğuk Savaşın sonlanmasından sonra ve 21. yüzyılın başında uluslararası örgütler bu uluslararası örgütler hâlâ önemlerini korumaktadır. Uluslararası sistemdeki, siyasi ve ekonomik bir çok krizin çözülmesinde aktif rol almaktadırlar. Uluslararası örgütlere verilebilecek en basit örnek Birleşmiş Milletler’dir.

Uluslararası örgütlerin güvenlik alanında, çok taraflı diplomasi ortamı sağlayarak devletler arasındaki işbirliğini artırmak, olası çatışmaları saptamak ve azaltmak; silahların ve silahlanmayı denetlemek, diplomatik girişimler teşvik etmek, ekonomik ve çevresel güvenliği sağlamak, insan haklarına bağlı kalınmasını sağlamak, güvenlik mekanizmalarının korunması, devletlerin ülke bütünlüğüne saygı göstermeyi sağlamak vs. gibi bir çok görevi üstlenmişlerdir.

⁶⁸ KÜÇÜKŞAHİN Ahmet, UYAR E. Önder, TAHMİNCİLER Erçin, DİNÇER Duygu, “ Türkiye’nin Güvenlik Strateji Belgesi Nasıl Hazırlanmalıdır?”, Adlı Makale, s.12-13. Web: <http://harpak.dergipark.gov.tr/download/article-file/84545>

2.4.2 Çok Uluslu Şirketler

Çok uluslu şirketler, üretim faaliyetlerini birden fazla ülkede gerçekleştiren şirketleridir. Üretim yaptığı ülkenin iç hukuk kurallarına uymak zorunluluğu vardır. Güvenlik alanında pek çok örtülü operasyona, istihbarat, para ve personel sağlama, savaş operasyonlarına destek vermek yardım sağlamak, kaynaklara el koymak ve istikrarsızlaştırmak gibi bir çok rol oynama kapasitesine sahiptirler.⁶⁹

2.4.3 Medya

21. yüzyılda Haberleşme ve bilgi teknolojisindeki gelişmeler toplumu bilgilendirme için çeşitli yol ve yöntemlerin kullanıldığı medya, ulusal ve uluslararası güvenlik alanında önemli bir aktör olmuştur. Gazeteler, televizyon kanalları, dergiler gibi medyanın önemli araçlarındaki toplumu bilgilendirme ve yönlendirme potansiyellerinin yüksek olması günümüzde medyanın çok önemli bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Medyanın, son dönemde Arap coğrafyasında meydana gelen gelişmeler üzerindeki etkisini incelediğimizde, bu aktörün ne kadar etkin olduğunu görebiliriz.

2.4.4 Özel Askeri Şirketler

Özel askeri şirketlerin ortaya çıkışı, son zamanlardaki global ve ulusal düzeydeki siyasi dönüşümlerle yakından ilgilidir. Yirmi birinci yüzyılın başlangıcı bize, devlet ve uluslararası sistemle ilgili geleneksel tanımların ve yaklaşımların sorgulanması gerektiğini gösteriyor. Modern siyasi düşünce, iç ve dış güvenliği, devletin sağladığı bir hizmet olarak ele alır. Egemen olarak devlet meşru şiddet kullanma hakkına sahip tek aktördü. Ancak 20. yüzyılda ortaya çıkan özel askeri şirketler, geniş bir askeri ve güvenlik alanı içerisinde sözleşmeli olarak çalışan ve vurucu operasyonlara katılacak şekilde donatıldıkları için özel güvenlik şirketlerinden farklılaşan gruplar olarak ulusal ve uluslararası alanda devletlerin bazı özelliklerini kullanmaya başlamışlardır.⁷⁰

⁶⁹ ÇETİNKAYA Şeref, 21. Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanmasında Ekonomik İstihbaratın Rolü”, Yüksek Lisans Tezi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, s.43.

⁷⁰ ZABCI Filiz Çulha, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”, TASAM, Stratejik Rapor, No 56,s.9.

Özel askeri şirketlerin görevleri arasında; özel şahısları ve şirketleri korumaktan, yabancı orduların askeri olarak desteklenmesine, askeri üslerin lojistik yönetimine, BM örgütleri için nakliyata, aktif savaşa, karmaşık teknoloji temininden satılmış elitlerin haklarını korumaya kadar varan kirli işler bulunduğu izlenmektedir.⁷¹

2.4.5 Düşünce Kuruluşları (Think-Tank'ler)

Düşünce kuruluşları ilk kez 20. yüzyılın başlarında ABD'de ortaya çıkmıştır. Bu kurumların, dış politika ve devlet mekanizmasını, sahip oldukları uzmanlık çerçevesinde değerlendirip, farklı alternatifler sunmaları beklentisi temel çıkış noktası olarak görülmektedir.⁷² ABD ordusunda, planların ve stratejilerin değerlendirildiği, güvenliği sağlanmış, gizli ve özel odaya “think-tank” denilmiştir⁷³

Think-tank'ler güvenlik ile ilgili yeni alternatifler üretme, devlete konu ile ilgili uzman kadro yetiştirme, üst düzeyde tartışma ortamı oluşturmak, ülke vatandaşlarını dünya hakkında bilgilendirme, arabuluculuk ve çatışmaların çözülmesi için çaba harcamak ve tartışma zemini oluşturmak gibi bir çok önemli işlevi yüklenmişlerdir.

⁷¹ YILMAZ Sait, “21. Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Nesil Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar” adlı Makale, S.4. Alıntılana Tarih: 2016, s.4. Web: [http://usam.aydin.edu.tr/OZELASKERISIRKETLER\(4b4f\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/OZELASKERISIRKETLER(4b4f).pdf)

⁷² TÜYSÜZOĞLU Göktürk, “ Türk Dış Politikası'nın İşleyişinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü”, Adlı Makale, S.132. Web: http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Dergi_1/011_-_Goektuerk_TUEYSUEZOGLU.pdf

⁷³ YILMAZ Sait, “21. Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Nesil Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar” adlı Makale, S.4. Alıntılana Tarih: 2016, s.48. Web: [http://usam.aydin.edu.tr/OZELASKERISIRKETLER\(4b4f\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/OZELASKERISIRKETLER(4b4f).pdf)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 TÜRKİYE’NİN GELENEKSEL ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

3.1.1 21. Yüzyıl Öncesinde Türkiye’nin Ulusal Güvenliği

3.1.1.1 Soğuk Savaş Dönemi Öncesi Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Algısı

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye; siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve güvenlik kriterleri çerçevesinde kendisini bir Avrupa devleti olarak görmekte ve bu görüşlerini Avrupa devletlerine kabul ettirmek istemiş onların kurmuş olduğu yapılar içinde eşit ve önemli bir devlet olarak yerini almak istemiştir. Ancak Türkiye’nin sahip olduğu kültürel ve dini özellikler Avrupalı devletler tarafından hiçbir zaman benimsenip kabul edilmemiştir.

Mustafa Kemal döneminde uygulanan politikalar, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasıyla birlikte Avrupalı devletler modelinde, daha homojen bir ulus-devlet kurmak ve batılılaşmayı sağlayacak reformları öngören politiklardır.

Kurtuluş Savaşından itibaren bağımsızlık ve toprak bütünlüğü konusunda son derece hassas davranan Türkiye’nin dış politikasına yön veren en önemli konulardan bir tanesi de güvenlik endişesi olagelmıştır. 1923-30 yılları arasındaki süreçte bu endişenin kaynağı batılı ülkelerdir. Çünkü Osmanlının devamı olarak görülen Türkiye’nin toprakları Bağımsızlık Savaşı sırasında gizli anlaşmalarla Batılı devletler tarafından kendi aralarında bölünmüştür. Bu dönemde Türkiye’nin güvenlik konusunda dayandığı ve işbirliğinde bulunduğu ülke Sovyetler Birliğidir. Batılı devletlerin, Türkiye’nin Sovyetler etkisinde bir ülke olduğu yönündeki düşüncelerini Türkiye’nin 1932 yılında Milletler Cemiyetleri’ne üye olmasıyla birlikte değiştirmeye başlamıştır.

1930’lu yıllarda dünyanın içinde bulunduğu ekonomik bunalım sürecinde iken, Türkiye toprak bütünlüğünü koruma hassasiyeti ile Boğazlar (1936 Montrö Sözleşmesi) ve Hatay (1939) gibi Lozan’da çözümlenmeyen sorunları kendi lehine çözerek tam bir bütünlük ve bağımsızlık sağlamıştır.

Bu dönemde Türkiye mevcut sınırlarını muhafaza edilmesi ve dengelerin olduğu gibi yürütülmesi yönünde bir dış politika üretmiştir. Denge oluşturma çabalarıyla diğer devletlerle paktlar ve antlaşmalar imzalanmıştır. Bu dönemin temel özelliklerinden biri de Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinde ittifak-güvenlik boyutunda konsolidasyonun sağlamış olmasıdır.

1940'lı yılların başında İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte Almanya'nın Türkiye'yi işgal etmesinden endişe edilerek tarafsızlık politikası izlemiştir. Ancak Potansiyel Almanya işgaline karşı ordunun kapasitesini arttırmıştır. Savaşın bitimine yakın Almanya'ya savaş ilan ederek tarafsızlık politikasını bırakmış ve savaş sonrası görüşmelere dahil olabilmenin hesaplarını yapmıştır.

Soğuk Savaş öncesinde Türkiye, tek partili bir siyasi yapının yönetiminde; güvenlik ve dış politikalarının üretimi tamamıyla askeri yapıların veyahut asker geçmişli aktörlerin tasarrufundadır.

3.1.1.2 Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Algısı

Uluslararası ilişkiler disiplinde kavramsal olarak bir çok tanımı bulunan bu kavramın tüm tanımları temelde benzerlikler gösterir. En genel tanımıyla, Soğuk Savaş Dönemi, 2. Dünya Savaşı'ndan galip çıkmış iki büyük devlet ve bu iki devlet etrafında kümelenmiş diğer devletlerin oluşturduğu bloklar arasında yaşanan ve potansiyel silahlı çatışmaya dönme tehlikesi taşıyan kısa istikrarsızlık dönemleri ile bezenmiş uzun süreli bir düşmanlık sürecinde, doğrudan silah kullanmaksızın devam eden anlaşmazlık ve çatışma dönemidir. Sander'e göre bu dönemde blokların ve üyelerinin davranışlarını denetlemeye yönelik, taraflarca benimsenmiş kuralların bulunmadığı ve ilişkilerde tamamıyla güce dayanan davranışların başat olduğu dönemdir.⁷⁴ Soğuk Savaş dönemi güvenlik algılaması askeri, ekonomik, ideolojik ve siyasal temeller üzerine kurulmuştur. Bu noktadan hareketle özellikle askeri güvenliğin sağlanması noktasında her iki tarafta oluşturulan NATO ve Varşova Paktı güvenlik kaygılarıyla hareket etmiştir.⁷⁵

⁷⁴ SANDER Oral, "Siyasi Tarih(1918-1994)", 12. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2004, s.224.

⁷⁵ GÖKBAŞ Seval, "Yeni Dünya Düzeninde 'Güvenlik' Algısı", Adli Makale, TASAM, Yayın Tarihi: 30/7/2009.

Soğuk Savaş Dönemini başlamasıyla Türkiye, Sovyetlerin boğazlar üzerindeki hak iddiasını gündeme getirmesiyle batı bloğuna yakınlaşarak, batılı ülkelerin ve ABD'nin bulunduğu yapının izlediği politikalara paralel politikalar üretmeye çalışmıştır.

Sovyetler toprak talepleri ve yaymaya çalıştığı komünizm ideolojisi nedeniyle Türkiye'nin ulusal güvenlik gündeminde üst sıralara yerleştirmekteydi. Türkiye bu tehdidi bertaraf etmek amacıyla 1952 yılında NATO'ya üye olmuş ve bu tarihten itibaren de kendi güvenlik politikalarını NATO stratejilerine paralel olarak geliştirmişti.⁷⁶

NATO şemsiyesi altına alınan Türkiye, ABD'den alınan mali yardımlarla ordusunu donatma ve savaş kapasitesini yükselme fırsatı yakalamıştır. Aynı zamanda NATO'nun güvenlik stratejileri doğrultusunda, Sovyetler tehdidine karşı 1959'da Türkiye'ye füzeler yerleştirilmiş ve 1962'de bu füzeler Küba kriziyle sökülüştür.

1974'te Kıbrıs Harekatı sonrasında Türkiye'ye NATO'nun askeri teçhizatını kullandığı iddiasıyla ambargo uygulanmaya başlanması ve Johnson Mektubu gelişmesiyle, Türkiye artık kendi güvenlik stratejilerini geliştirme çabalarına girişmiştir ancak, halen batı bloğundan bağımsız değildir.

Soğuk Savaş döneminde Türkiye çok partili döneme geçmiş, Demokrat Parti iktidarıyla daha demokratik ve liberal bir sisteme geçilmiştir. Her ne kadar toprak bütünlüğünü tehdit eden dış tehditler öncelikli ise de ulusal güvenliği olumsuz etkileyen iç dinamikler de mevcuttur. Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu 1950-60 yılları arasında belli bir siyasi ve ekonomik istikrar yakalanmış ve ordunun siyasetteki etkisi azaltılmışsa da 27 Mayıs 1960'te ordu siyasi istikrarsızlığı ve toplumsal anarşiyi bahane ederek yönetime el koymuştur. Aynı durum 1971 Muhtırası ve 1980'de ordunun yönetime el koyması, ordunun ulusal güvenlik konusunda Türkiye'de ne kadar etkin bir aktör olduğunu göstermektedir.

⁷⁶ KAYA Sezgin, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Değişen Ulusal Güvenlik Algılaması ve Politikaları" Avrasya Dosyası, Cilt:11,Sayı:2,2005,s.213.

3.1.1.3 Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Algısı

1990'lı yılların başında Sovyetler Bloğunun dağılmasıyla birlikte değişen uluslararası sistemde bütün kavramlar gibi ulusal güvenlik kavramı da bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Artık devletlerin, ulusal güvenliklerini tayininde iki kutuplu bir uluslararası sistem yapısını dikkate almak zorunluluğu kalmadığı bir dönem başlamıştır. Soğuk Savaş döneminde alınan klasik ulusal güvenlik politikaların tekrardan gözden geçirilmesi ve yeni çok kutuplu bir uluslararası düzene dönüşen sisteme evrilmesi, muhtemel yeni risk ve tehditlere karşı yeni stratejilerin belirlenmesi gerekmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında izlenen uluslararası güvenlik stratejileri, 11 Eylül 2001'de ABD'deki iki ticaret kulesine yapılan terörist saldırı olayı ile birlikte bir kırılma noktası yaşamıştır. 11 Eylül 2001'deki terör olayları, güvenlik kavramının kapsamının küresel terör, örgütlü suç şebekeleri, uyuşturucu, silah ve insan ticareti, yasadışı göç, etnik ve dinsel nitelikli çatışmalar ve kitle imha silahlarındaki artış gibi tehditlerle daha da genişlediğini göstermektedir. Bu tarihten sonra ABD hegemonyası altındaki bir uluslararası sistemde küresel boyutta bir güvenlik stratejisi oluşturulmuştur. Küresel boyutta ulaşılmış terörist faaliyetleriyle aktif bir şekilde mücadele savunulmuştur. Varşova Paketi'nin dağılmasıyla birlikte uluslararası sistemde karşılığı kalmayan NATO'nun yeni misyonu terör ile mücadeleye evrilmiştir.

Batı Bloğu içinde bulunan Türkiye'nin ulusal güvenlik algısı tamamıyla Sovyetler Birliğinin boğazlar ve topraklar üzerindeki hak iddiaları tehdidine karşı izlenen 1952'de kurulan NATO'nun güvenlik stratejileri doğrultusundaki politikalardan oluşuyordu. Ancak Sovyetlerin dağılması bu tehdidi de ortadan kaldırmış, Türkiye'nin ulusal güvenlik algısının tamamen değiştirmesine neden olmuştur.

Sovyetlerin dağılması ve kuzey batıdaki tehdidin sona ermesiyle Türkiye ulusal güvenliği için önceliklerini, potansiyel tehdit oluşturduğunu düşündüğü güney komşuları ve Yunanistan yönünde değiştirmiştir. Yunanistan'ın Ege'deki karasularını 12 mil yapma isteği ve 1976'da alınan bir kararla Türkiye'nin bu durumu savaş nedeni sayacağı söylemi, bununla beraber

Kıbrıs sorununda Yunanistan'ın uzlaşmaz bir tavır takınması onu ulusal güvenliğe bir tehdit unsuru olarak öncelenmiştir.

Türkiye'nin ulusal güvenlik ile ilgili önceliğini güneye kaydırmasının nedeni ise bölge ülkelerinin özellikle silahlanma politikaları ve Türkiye'nin bütünlüğünü ve rejim yapısını hedef alan terör örgütlerine ve siyasi gruplara sağladıkları zımnî destekleri Türkiye açısından önemli bir ulusal güvenlik tehdittir.⁷⁷ İran'ın devrimci İslam rejimini ihraç etme isteği ve nükleer silah geliştirme çabaları; bölgedeki radikal İslami gruplarının varlığı; bölgedeki aktörler ve özellikle Suriye tarafından etkin bir şekilde desteklenen, 1982 yılında başlayarak Türkiye'nin etnik yapısına yönelik ciddi bir tehdit olan PKK terör örgütü, Türkiye'nin ulusal güvenliği için önem verdiği tehdit sorunlarıdır. Diğer sorunlar daha çok siyasi ve ekonomik boyutlardaki rekabetlerde görülürken, PKK terör örgütü, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin güvenliğini en çok tehdit eden unsur olmuştur. Türkiye'nin bu örgüt ile silahlı mücadelesi halen aktif bir şekilde yürütülmektedir. Türkiye'nin Ortadoğu'yu merkeze alan bir ulusal güvenlik stratejisi geliştirmesi onu 1996 da İsrail ile yakın ilişkiler kurmaya yönelmiş, bir güç dengesi oluşturma çabasına itmiştir.

Bu dönemde Türkiye ulusal güvenlik alanındaki en önemli aktör yine ordu ve askeri unsurlardır. Ordunun bu alanla ilgili kararları tüm siyasi ve ekonomik karar alıcıların kararları üzerindedir. Bu durum demokratik bir ülkede iç çelişkilere sebep olmakta ve AB ile bazı anlaşmazlıkların yaşanmasına mahal veriyordu.

3.1.2 21. Yüzyılda Türkiye'nin Siyasi, Ekonomik ve Ulusal Güvenlik Algısı

20. yüzyılda tüm dünyanın çehresini değiştiren ve uluslararası sistemde büyük dönüşümlerin yaşandığı birasırdır. Bu dönemin son evresi 1990'lardaki gelişmeler ise başlı başına bir inceleme konusudur. Soğuk Savaşın sona erdiği ve Batı Blokuna karşı direnemeyen Sovyetlerin dağılması dünya siyasetine ve ekonomik gelişmelerine yeni bir vecheye açmıştır. Bu tarihten itibaren yeni fikirler, yeni oluşumlar, yeni yapılanmalar göze çarpmakta; kapitalist-komünist doktrinler yerini etnik, dinsel ve milliyetçi akımlara bırakmış; süper güç savaşları ve hazırlıkları

⁷⁷ KAYA Sezgin, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Değişen Ulusal Güvenlik Algılaması ve Politikaları" Avrasya Dosyası, Cilt:11,Sayı:2,2005,s.223.

terk edilme aşamasına girerken mevzi savaşları dünya haritasını değiştirmeye başlamıştır.⁷⁸ Bu sosyal ve siyasal gelişmeler yanında dünyanın ekonomik ilişkileri de ilerleme kaydetmiştir. Klasik ekonomik ekolün yeniden güç kazandığı bu dönemde uluslararası piyasa hızla bütünleşmeye başlamıştır.

Uluslararası sistemin bu seyri karşısında Türkiye’de yaşanan siyasi ve ekonomik krizler nedeniyle 1990’larda Türkiye’nin bütçe açığı 1992’de 4.2 milyar dolar, 93’te 9.2 milyar dolardır.1995-96’ları arasında ödemesi gereken dış borç taksiti 8.7 milyar dolardır⁷⁹ ve gündemi yoğun bir şekilde işgal etmektedir. 1990’ların başında Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafında uygulanmaya çalışılan neoliberal ekonomik stratejiler ve uluslararası sistemde aktif bir aktör olma politikaları ülke içindeki belirsiz siyasi zeminde karşılık bulamamıştır. Koalisyon hükümetleri(Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi) arasındaki uyumsuzluğun giderilememesi, 28 Şubat 1997’de ordunun “irtica ile mücadele eylem planı” adı altında yayınlanan muhtıra ile ülke siyasetini daha da girift bir hale sokmuştur.

21. yüzyıla girerken Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik bunalımlar, toplumu derinde etkilemiş ve bıktırmıştır. Toplum, işsizlik, enflasyon, sağlık sisteminin felç olması, alt yapı eksiklikleri gibi büyük sorunlarla uğraşırken güvenlik sistemindeki aksamalara durumu daha da kötüleştiriyordu. Özellikle, 2001’deki finans ve ekonomik krizin negatif etkiler toplumun; zengin, fakir; okuyan, okumayan; kente yaşayan, taşrada yaşayan her kesimi üzerinde hissedildi, Böyle belirsiz bir ortamda ortaya çıkan, istikrar ve reform vaat eden yenilikçi bir parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi toplumda karşılık bulabildi.

3.1.2.1 2002 Adalet ve Kalkınma Partisi’nin İktidara Gelmesi

Adalet ve Kalkınma Partisi, Türkiye’nin siyasi sahnesine 14 Ağustos 2001’de Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde dahil oldu. Parti tüzüğünde yer verildiği üzere yazının bundan sonraki bölümünde Adalet ve Kalkınma Partisi, Ak Parti olarak kısaltılmış haliyle kullanılacaktır. Ak Parti, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Fazilet Partisi’nin yenilikçi mirasçılarının bir

⁷⁸ GARİH Üzeyir, “Globalleşme Sürecinde Türkiye”, İstanbul: Hayat Yayıncılık,2005,s.14.

⁷⁹ ORAN Baskın, “Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar”, s.360. Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5529.pdf>

araya gelmesi üzerine kuruldu. Kapatılan Fazilet Partisinin üyeleri tarafında kurulan Saadet Partisi gibi Ak Parti de İslami-muhafazakâr bir gelenekten gelmektedir. İslami bir parti olan Fazilet Partisi'nden ayrılan bir grup tarafından kurulan Ak Parti, liberal bir demokrasi görüşü benimseyen, modern merkez sağ misyonu yüklenen bir partidir. Siyasi duruşunu, 'muhafazakâr demokrat' olarak belirleyen partinin amblemindeki ampul, ışığı, aydınlığı ve şeffaf yönetimi temsil etmektedir.

Partinin korucularından ve liderliğini üstlenecek olan Recep Tayyip Erdoğan, partinin kuruluş çalışmalarına, okuduğu bir şiirden dolayı aldığı hapis cezasının infaz edildiği Kırklareli Pınarhisar Cezaevi'nde başladı. Çünkü Fazilet Partisi hakkında 2000'de, Refah Partisi'nin devamı olduğu gerekçesiyle kapatılması kararı alınmıştır. Bu nedenle Fazilet Partisinin yenilikçi kanadı yeni bir parti kurma girişimlerine başladılar. Bu yenilikçi kanadı merkez sağ ve muhafazakâr demokrat olarak tanımladılar.

Ak Parti, 2002'de girdiği genel seçimlerde tüm oyların %34,29 gibi baskın bir oyla tek başına iktidara geldiğinde, 1990'lar boyunca yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlığı bitirmek, reformist ve demokratik bir sistem inşa etme sözü vermişti. İktidarı eline aldıktan sonra hızlı bir kalkınma ve reform gelişimi sürecine başlayan özellikle de ekonomik gelişime ağırlık veren parti, bu alanda önemli bir ilerleme sağladı. 2001 ekonomik krizinin etkileri zamanla hafiflerken işsizlik ve enflasyonda düşüş yaşandı. Sosyal, siyasal ve ekonomik alandaki gelişmeler Türkiye'yi daha kararlı ve kendine güvenen bir zemine taşıdı.

2004'teki yerel seçimlerde oy oranını %42'ye yükselterek bir çok büyük şehir belediyelerinin başkanlıklarını elde etti. Bu seçimdeki başarısı Ak Parti'ye ekonomi ve dış politikada daha etkili stratejiler izleme güveni kazandırdı.

Türkiye'deki siyasi alandaki laiklik, sekülerizm ve askerın siyasetteki rolünü eleştiren Ak Parti ile muhalefet grupları arasındaki anlaşmazlıklar 2007'de zirve noktasına ulaştı. Ve aynı dönemde Cumhurbaşkanlığı seçimlerine, eşlerinin başörtülerinden dolayı Recep Tayyip Erdoğan'ın ve Abdullah Gül'ün adaylıklarına karşı çıkıldı. Aynı yılda yapılacak olan genel seçimler öncesinde Genelkurmay Başkanlığı tarafından 27 Nisanda hükümete karşı yayınlanan

e-muhtıraya⁸⁰ halkın tepkisi seçimlerde Ak Parti'nin oylarını %47'ye yükselterek çıkarması oldu. Böylece halkta güçlü bir karşılığı bulunan Ak Parti, girmiş olduğu her seçimde güçlenerek çıkıyordu.

Laiklik tartışmaları devam ederken 2008'de partinin kapatılması, Recep Tayyip Erdoğan ve 71 kişinin 5 yıl süre ile siyasetten uzaklaştırılması istemiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya tarafında Anayasa Mahkemesine dava açıldı. Anayasa Mahkemesi davayı 5'e karşı 6 oyla ret ederek, sadece hazine yardımının belirli bir oranda kesilmesine hükmetti.

2008'deki küresel mali kriz Türkiye'yi de derinden etkiledi ve bu etkilerin gölgesinde yapılan yerel seçimlerde partinin oy oranı %39'a düştü. Ancak hâlâ tek başına iktidarı elinde tutma başarısını sürdürmeye devam etti. 2012'de İslami kökenli parti olan Halkın Sesi Partisi (HAS) ile birleşme kararı alındı ve toplumdaki oy oranını artırdı.

2013 yılındaki Gezi Parkı Eylemleri hükümete karşı yapılan ülke genelinde yankı bulan bir eylem olmasına karşın, iktidar tarafından kontrol altına alındı.

2012'den sonra başlayan ve giderek sertleşen kendisini Gülen Hareketi olarak isimlendiren daha sonraki süreçte Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) olarak Milli Güvenlik Siyaset Belgesine alınan grup ile iktidar arasındaki anlaşmazlık 17 Aralık 2013'te hükümete karşı yapılan operasyonlarla ortaya çıktı. Ak Parti bu operasyonları komplo ve darbe girişimi olarak nitelendirdi ve devletin içerisinde yapılandığı söylenen bu grup ile etkin bir mücadeleye girişen Ak Parti'den yedi milletvekili istifa ederek ayrıldı.

Böyle bir ortamda yapılan 2014 yerel seçimlerinde Ak Parti oylarını %45'e çıkartarak seçimlerde yine birinci parti olarak çıkma başarısını gösterdi. Aynı yılda yapılan

⁸⁰ Türk Silahlı Kuvvetleri adına Genelkurmay Başkanlığı'nın Cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısı ile 27 Nisan 2007 tarihinde yaptığı, laiklik ile ilgili basın açıklamasıdır. Türkiye kamuoyunda hakim olan görüş, basın açıklamasının "muhtıra"(bir şeyi hatırlatma ve ya uyarma amacıyla yazılan yazı) olduğu yönündedir. Bildiri internet aracılığıyla verildiği için "e-muhtıra" olarak da adlandırılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, seçim sisteminde yapılan değişiklikler ile Ak Partinin korucusu ve girdiği her seçimi kazanan etkin lideri Recep Tayyip Erdoğan halkın oylarının %51.8'ini alarak Cumhurbaşkanlığı makamına getirildi.

3.1.2.2 Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Ekonomik Vizyonu

2002'de AK Parti'nin iktidara gelmesinin ardından uygulamaya koyulan mali disiplin, yapısal reformlar ve kararlı özelleştirme politikaları sayesinde; Türkiye'nin temel makroekonomik göstergeler gelişmeye başlamıştır. 2002-2007 yılları arasında Türkiye ekonomisinin uygulanan istikra programları sayesinde %7 oranında sürekli bir yükseliş seyrettiği görülür. Etkileri küresel boyuta hissedilen 2008 mali krizde dahi ekonomik bir çok ülkenin aksine, Türkiye ekonomisi yavaşlamış olsa bile iç talep ve ihracat oranlarındaki artışlardan dolayı yükselmiştir. Krizin etkilerin hafif olmasının bir diğer nedeni bu dönemde ihracat pazarı olarak Asya ve Afrika ülkelerine yönelmiş olunmasıdır. Mali krizin en sert etkileri Batı piyasalarında hissedilmiştir.

Ak Parti iktidarı döneminde IMF borcunun kapatılması amaçlanmış ve 2013 yılında bu yüksek borç oranı (23.5 milyar dolar) kapatılmış ve uluslararası rezervler arasında sayılması kaydıyla 5 milyar dolar katkıda bulunmayı taahhüt etmiştir. Ekonomik göstergelerdeki iyileşme, ülkeye sermaye girişinin artmasına, daha iyi şartlarda dış borç sağlanmasına ve yaşam standartlarının yükselmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca sosyal yardımlar ile yoksul ailelere temel sosyal hizmetleri sağlayan devlet kurumlarının kapasiteleri arttırılmış ve bu çabalar yoksulluğun azaltılmasına da katkı sağlamıştır.⁸¹

Ak Partinin ekonomi politikası neo-liberal ekonomik model olarak nitelendirilmektedir. Uygulanan bütçe politikaları, ekonomik büyüme ile uyumlu bir şekilde ve yapısal reformlarla desteklendiği için 2001'de merkezi bütçe içerisindeki faiz oranı %17.1 iken 2012'de %3.5'e düşürülmüştür. İzlenen mali disiplinin etkisiyle %70'in üzerine çıkmış enflasyon 2006'da %10'un altına geriledi, reel faizler de %10'un altına düştü. Buna paralel olarak tüketim ve yatırımlar politikalarında gözle görülür oranda gelişme yaşandı.

⁸¹ KARAGÖL Erdal Tanas, "Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi", SETA Rapor, Ankara: SETA Yayınları,2013,s.11.

Özelleştirme politikalarıyla iç ekonomik aktörler daha etkin hale getirilirken, yapılan yatırımlar ve verilen teşviklerle Türkiye, yabancı sermayenin ilgisini çekmeye başlamıştır. Yakalanan istikrar ve ekonomik gelişim ortamı Türkiye'nin uluslararası kurumlarca, yatırım yapabilir notunu yükseltmiştir. Türkiye'nin ekonomisi son dönemlerde bölgede yaşanan olumsuz olayların negatif etkilerine maruz kalıp yavaşlamış olsa bile 2015'teki büyüme performansı beklenenin üzerinde %4 oranında seyretmiştir.⁸²

Ak Parti döneminde yakalanan ekonomik başarılar yanında, ekonomide yaşanan bazı sorunlar ise hâlâ varlığını korumaktadır. İlk olarak, kişi başına düşen gelir artmasına rağmen bir kronik sorun olan gelir dağılımındaki adaletsizlik konusunda istenilen düzey elde edilemedi. OECD ülkeleri Gini Endeksi 2015 gelir dağılımındaki adaletsizlik raporunda Türkiye 41. sırada yer almıştır. İkinci ve en önemli sorun ise ülke ekonomisindeki gelişmelerin sıcak paraya dayalı bir gelişme olmasıdır. Sıcak para, üretkenlik ve verimli bir ekonomiyi dışlar. Türkiye'nin ekonomisinin üretken ve verimli olmamasının en büyük sebeplerinden biri de ülkeye giren sıcak paradır. Bu durum ülkenin ekonomisine herhangi bir katma değer sağlamadan sadece bir balon gibi şişirmekten başka bir faydası olmayacaktır. Ak Parti döneminde böyle bir ekonomik modelin tercih edilmesi, ülke sanayisini ve endüstrisini geliştirmemiştir. Dünya piyasasına sadece montajlama hizmeti sağlamaktadır. Ancak üretici piyasaların dizayn edilmesiyle ekonomiyi üretime endeksli ve daha verimli hale getirilebilir.

3.1.2.3 Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Siyasi Vizyonu

2002'de Ak Parti iktidara geldiğinde, Türkiye'nin iç siyasette olsun dış politikada olsun bir çok sorunla karşı karşıyaydı. Koalisyon hükümetlerinin uyumsuzluğu ülke siyasetini felç ederken, dış politikadaki en büyük sorun ABD'nin Irak'ı işgal etmek istemesidir.

Saddam Hüseyin rejimi altındaki Irak ile ilişkileri, Irak'ın Kuveyt üzerindeki hak iddiaları ve 11 Eylül olayının sorumlu örgütü El Kaide'ye destek verdiği gerekçesiyle ABD tarafından savaş ilan edilmiştir. ABD, Irak işgalini kolaylaştırmak için Türkiye'nin havaalanlarını ve

⁸² KPMG, "2016'ya girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisinde Makro Gelişmeler", Bakış Dergisi, Ocak 2016,s.10. Web: <https://www.kpmg.com/TR/tr/Issues-And-Insights/ArticlesPublications/Documents/bakis.pdf>

limanlarını kullanmak istemiştir. Bu alanların onarımı ve modernizasyonu ile ilgili tezkere Türkiye parlamentosu tarafından 6 Şubat 2003'te kabul edildi. Ancak buralara yerleştirilecek ABD askerlerinin uluslararası hukuktaki statüsünün ne olacağı konusundaki müzakerelerin uzun sürmesi, 1 Mart 2003'te yapılan ikinci tezkere Türkiye parlamentosu tarafından reddedilince yarım asırlık müttefik olan ABD ile ilişkiler bozulmaya yüz tuttu.

Bir diğer sorun ise Kıbrıs'ın tanınma sorunudur. Bu konuda net ve tutarlı politikalar izlendi. 2004'te yayınlanan Güney ve Kuzey Kıbrıs bölümlerini birleştiren ve yönetimde iki bölümün halkına da alan açan Annan Planı'nı destekleyerek Türkiye'nin bu konuyu bir çözüme ulaştırma niyetinde olduğunu göstermiştir.

Avrupa Birliğine üyelik sürecinin hız kazandığı 2004 yılında Türkiye'ye sunulan toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda ciddi reformlar öngören AB Uyum Paketi ile birlikte anayasal düzen, demokrasi ve insan hakları konusundaki reformlara sürat kazandırmıştır.

Ak Parti döneminde iç politikadaki dönüşümler Türkiye'nin dış politikasında ve dış politikanın inşa edildiği düzlemde de ciddi dönüşümler ve gelişmeler yaşanmıştır. 2002'deki seçimlerden tek parti olarak iktidara geldikten sonra, ülkede sağlanan istikrar ve ekonomik gelişmeler, Türkiye'nin uluslararası kamuoyu nezdindeki prestijini artırmıştır. Ancak cumhuriyet tarihi boyunca izlenen batılılaşma politikaların 2000'li yıllara gelindiğinde siyaset alanının yeni karar alıcıları tarafından eleştirilmeye başlanmıştır.

Ak Parti'nin dış politikasının şekillenmesinde büyük etkisi olan Ahmet Davutoğlu tarafında 1993'te "Alternatif Paradigmalar" adlı kitabında ilk defa kullanılan *ben-idraki* kavramı ile Türkiye'deki dönüşümler incelenmeye başlandı. Ben-idraki kavramı, en basit şekilde, Türkiye'nin içine düştüğü kimlik sorunsalıdır. Yakın coğrafyası ile ilgili yeni bir perspektifin oluşmasını sağlamıştır.

Bu dönemde Türkiye'nin yakın coğrafya olan ilişkiler gelişirken, "doğu-batı arasında bir aktarım köprüsü olan ülke" düşüncesi değiştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel, kültürel ve coğrafi derinliği aktif bir şekilde kullanması durumunda küresel bir aktör olabileceği düşüncesi yerleşmiştir. Nitekim iki yakayı birbirine bağlayan bir köprü iki yakaya

da ait bir nesne olmayacaktır. Bu nedenle Türkiye'nin 2000'li yıllarda izlemiş olduğu siyasi perspektifte, Türkiye sahip olduğu jeo-politik, jeo-kültürel ve jeo-ekonomik değerler, onu bir *merkez ülke* statüsüne taşımaktadır. Bu özelliği ile Türkiye çok taraflı manevra kabiliyetine sahip, düzen kurucu ve yapıcı bir ülkedir.

Uluslararası alanda yumuşak güç unsuru endeksli, çok boyutlu, maksimum işbirliği, çok boyutlu genişletilmiş ortaklık, karşılıklı ekonomik bağımlılık kapsamında mekik diplomasisi ile yürütülen bir dış politika seviyesi yakalanmaya çalışılmıştır. Sert gücü tamamıyla göz ardı etmeyen, denge stratejisi izleyen, kazan–kazan politikası özümseyen bir anlayış hakimdir.

Bu dönemde Türkiye'nin uluslararası sistemdeki stratejisi, proaktif bir diplomasi ile etkin bir rol almaktır. ABD ve NATO ile Soğuk Savaş döneminden kalma tek taraflı bağımlılık yerini çok boyutlu işbirliği, dengeli ve karşılıklı bağımlılık düzleminde ele alınmaya başlanmıştır. Batılı medeniyete eklenme politikaları nedeniyle yakın komşularla yıpranan ilişkilerin tekrar onarılması Ak Parti dönemi Türkiye'sinin kimlik karmaşası sorunsalında kurtulduğunu göstermektedir. Ortadoğu ve Afrika ülkelerine yönelik yeni bir yaklaşımla bu bölgelere açılma, kültürel, siyasi ve ekonomik ilişkilerde giderek genişleyen ve hızlanan gelişmelerle uluslararası çok boyutlu politikalar izlenmiştir.

3.1.2.4 Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Güvenlik Algısı

Türkiye'de 2002 yılından sonra ulusal güvenlik konusunda da diğer dönemlerden birçok farklılıklar göstermektedir. AB uyum paketi ile yapılan yeni açılımlar ve değişiklikler, önceden tehdit niteliği atfedilen güvenlik gündemine dahil edilen ve siyaset prosedüründen uzaklaştırılan bazı mesellerin tekrar siyasi karar verme süreçlerini tartışma ortamına aktarıldığı ve bu unsurların gerçekten tehdit içerdiği/içermediğini belirlenmesinde sivil iktidarın ve muhalefetin baskınlığı hissedildiği, böylece daha demokratik bir nitelik kazandığı görülmüştür. Türkiye'deki bu dönüşüm iç ve dış politik alandaki askeri elitlerin eski nüfuzlarını kaybetmesiyle olanaklı hale gelmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca ulusal güvenlik konularını askeri unsurların yetkisi altında olma durumu 1990'larda Sovyet Bloğunun dağılması sonrasında etkinliğini yitirmiştir. Milli Güvenlik Kurulunun ulusal güvenlik politikaları

belirlenmesi ve dış politikada bu etkilerin hissedilmesi, 1990'ların sonlarına ve 2000'lerin başında Türkiye uluslararası sisteme ayak uyduramayan bir yapıya büründürmüştür.

Ak Parti iktidarının göreve başlamasıyla AB uyum sürecine uygun olarak ülkede başlayan dönüşümler ve yapılan açılımlar anayasal sistemde birçok kez değişiklikler yapılmasını sağlamıştır. Böylelikle ulusal güvenlik alanında askeri tutumdan daha sivil ve demokratik bir yapıya dönüştürülmeye çalışılmıştır.

AB Uyum Paketi ile yapılan değişiklikler ile 7 Ağustos 2003 tarihinde, 2945 sayılı MGK kanununun 3. 4. 5. 13 ve 15. maddelerinde değişiklikler yapılmıştır. Meclis görüşmelerinde muhalefetin de ciddi itiraz göstermediği bu değişiklikler şu şekildedir. Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısı içerisine Başbakan Yardımcıları ve Adalet Bakanı'nı da dâhil edilmiş ve yapı beş asker, yedi sivil şeklinde oluşturularak siviller lehine değiştirilmiştir. MGK Genel Sekreteri'nin, Başbakan'ın teklifi ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile atanması, söz konusu atamanın TSK mensupları arasından yapılması durumunda, Genelkurmay Başkanı'nın olumlu görüşünün alınması öngörülmüştür. 2945 Sayılı "Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yasası'nın" 4. maddesinde yapılan değişiklikle Mili Güvenlik Kurulu'nun görevleri yeniden tarif edilmiştir.

Buna göre MGK'nın;

✓ Milli güvenlik ve devletin milli güvenlik siyasetine ilişkin tanımlar çerçevesinde; devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları alacağı,

✓ Gerekli koordinasyonun sağlanması için görüş tespit edeceği,

✓ Bu tavsiye kararlarını ve görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildireceği,

✓ Kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getireceği belirtilmiştir.

TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmeler sırasında, Ak Partili milletvekillerinin önergesiyle, "Başbakan'ın, MGK'nın tavsiye kararları ve görüşlerini değerlendirmek üzere Bakanlar Kurulu'na sunması ve bu tavsiye kararlarının Bakanlar Kurulu'nda kabul edilmesi halinde, bunların uygulanmasında koordinasyonu izlemek üzere bir başbakan yardımcısını görevlendirebileceği" hükmü eklenmiştir.⁸³ Milli Güvenlik Kurulu yapısındaki bu sivilleştirme ile güvenlik politikaları oluşturma sürecindeki etkisi azaltılmaya çalışılmıştır.

⁸³ KALYON Levent, "Cumhuriyet Dönemi Savunma Politikaları" Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal

Ak Parti döneminin ulusal güvenlik anlayışı, Soğuk Savaş döneminde uygulanan batıya eklenme, ABD endeksli güvenlik politikalarıyla dışlanma ve toprak kaybetme korkusundan daha farklıdır. Bu dönemde ulusal güvenlik kavramına daha coğrafik bir temelden yaklaşılarak yakın komşuların daha çok yabancılaşmasını engellemeye çalışmıştır. Ulusal güvenlik alanını dış politika stratejileri ile paralel bir şekilde yürütülmesi perspektifi geliştirilmiştir.

Ahmet Davutoğlu'nun mimarlığında yeniden inşa edilen dış politika; Türkiye, stratejik derinlik unsurları ile uluslararası alanda pro-aktif bir diplomasi yürüten, küresel düzende kurucu bir aktör olarak nitelendiren bir merkez ülke şeklinde yeni bir tasavvuru olan diğer aktörlerle maksimum işbirliği zemininde kazan-kazan stratejisi benimseyen komşularla sıfır sorun politikası yürüten bir ülkedir. Böylece ulusal güvenlik kavramı, dış politikadaki bu dönüşümlere göre yeniden revize edilmesi gereği hissedilmiştir.

3.1.2.4.1 Sıfır Sorun Politikası

2002'den sonra Batı'ya endeksli Türkiye Dış politikasında köklü değişimlerin yaşandığı statükocu yaklaşımların terk edildiği görülür. Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki Ak Parti hükümetlerinin dış politikasını şekillendiren Ahmet Davutoğlu'nun dış politika alanına kazandırdığı “komşularla sıfır sorun” kavramı, derin bir felsefi tanımlanmasının olması yanında kısaca, Türkiye'nin yeni dönemde izleyeceği politikaların coğrafi yakınlığın önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu dönem, Türkiye'nin kendisini yeniden tanımladığı ve ben-idraki yaklaşımı (medeniyetlerin zaman ve mekan anlayışı) ile yakın coğrafyasıyla karşılıklı barışık bir politika üretme, siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerini önceki dönemlere nazaran inanılmaz şekilde artıracığı sinyallerinin verildiği dönemdir. 2013'te “Foreing Policy” de “Yeni Dönemde Sıfır Sorun Politikası” adlı makalesinde Davutoğlu; “Dış politikamızın altı temel ilkeye dayandırılmasını önerdim: güvenlik ve özgürlük arasındaki dengeye, komşularla sıfır sorun, çok boyutlu bir dış politika, pro-aktif bir bölgesel politika, yepyeni bir diplomatik tarz ve ritmik diplomasi.”⁸⁴ şeklindeki açıklama ile Türkiye'nin ulusal güvenliğini ve dış politikasını aynı düzlemde ele almış ve birbirine bağımlı iki konu olarak değerlendirmiştir. Sıfır

Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008,s.204-205.

⁸⁴ DAVUTOĞLU Ahmet, “Zero Problems in A New Era”, Foreing Policy, 2013

Sorun Politikası ile Türkiye komşu ülkelerle ilişkileri maksimum işbirliği, karşılıklı ekonomi bağımlılık, çok boyutlu diplomasi ve diyalog düzleminde ele alıp, çıkar çatışmalarını azaltmak ve ulusal güvenliğe yönelik potansiyel tehdit unsurlarını barışçıl bir yaklaşım ile bertaraf edeceğine inanılmaktadır. STK'lar ve TİKA bu dönemde daha aktif hale getirilerek Türkiye'nin yumuşak güç unsurunu kullanmasında çok önemli roller yüklenmiştir

Bu dönemde yakın coğrafya ile geliştirilen ilişkiler Türkiye'ye bölgedeki aktörlerle uyumlu bir siyaset izleme fırsatı tanımış aynı zamanda bu ülkelerle geliştirilen ticari ilişkiler Türkiye'ye ekonomik olarak büyük katkı sağlamıştır..

18 Aralık 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa bir sürede tüm Ortadoğu'ya yayılan Arap Baharının başlaması ile coğrafyadaki dengelerin hızlı bir şekilde değişmesiyle birlikte Türkiye'nin izlemiş olduğu sıfır sorun politikası sert bir şekilde eleştirilmeye başlanmıştır. Liberal bir açıdan bakıldığı zaman olağanüstü bir dış politika stratejisi olarak görülürken, realist teorinin varsayımlarıyla incelendiğinde imkansız ve romantik bir politika yaklaşımıdır.

3.1.2.4.2 Eksen Kayması Tartışmaları

2000'lerin son çeyreğinde Türk dış politikasının genel eğilimini ifade etmek için en çok tartışılan kavramlardan biri olmuştur. Türk dış politikasının Ortadoğu'ya yönelik artan angajmanından ve aktivizmden hareketle Türkiye'nin geleneksel olarak sürdürdüğü Batı odaklı dış politikadan bir kopuşu yansıttığı tezine dayanır.⁸⁵

Türkiye'de yakalana siyasi ve ekonomik istikrar ortamında yapılan reformlar sadece iç siyaset dinamikleriyle sınırlı kalmamıştır. Dış politikada cumhuriyetin kuruluşundan bu yana uygulanmakta olan batı eksenli dış politika 2000'li yıllarda değişimler göstererek, bölgesel güçlerle daha sağlam işbirlikleri kurmaya yönelmiştir. Buna örnek olarak ABD'nin müttefiki ve NATO'nun da en baskın güçlerinden biri olduğu halde, ABD ve NATO'nun İran'ın nükleer silah geliştirme programları konularındaki çatışmacı döneminde bile, bu ülke ile ilişkilerini devam ettirmeye çalışmıştır. Dış politikadaki Ortadoğu'ya yönelik girişimler, kendi kimliğinin

⁸⁵ YEŞİLTAŞ Murat, BALCI Ali, "Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita", s.30. Web: <http://docplayer.biz.tr/8330519-Ak-parti-donemi-turk-dis-politikasi-sozlugu-kavramsal-bir-harita.html>

ve ekonomik, siyasi ve güvenlik alanlarındaki çıkarlarının bölgesel boyutunun yeniden tanımlanması yönünde Türkiye'yi yeni bir paradigmaya sokmuştur.

Ak Parti döneminde Türk dış politikasında Ortadoğu'nun artan rolünü, uluslararası ilişkilerdeki bölgeselleşme yönünde ele almak gerekmektedir. Türkiye'nin gerek ekonomik gerekse de güvenlik kaygılarıyla, Ortadoğu'ya angaje olması ve istikrarlı bir bölgesel sistem oluşumuna katkıda bulunma yönünde çaba sarf etmesi ve Türkiye'nin kendisinin de parçası olduğu bu yeni bölgeselleşme eğilimi, söylemsel yönü ağır basan ve Batı karşıtlığı ve global ilişkilerden kopmayı savunan Soğuk Savaş yıllarının üçüncü dünyacı yaklaşımlarından çok farklıdır.⁸⁶

Cumhuriyetin kurulmasından bu döneme kadarki süreçte uygulanan Batı endekli çıkar ve işbirliğine dayalı ilişkilerdeki değişim eksen kayması olarak tanımlanmıştır. Çünkü bu dönemde batı ile ilişkilerde işbirliği gözlemlendiği kadar çıkar çatışmaları da gözlemlenmeye başlanmıştır. Doğu ve Batı arasında dengeli bir siyaset üretme eğilimi başlamış, sürekli Batı vurgusu yapılan politik üsluptan bir kopuş yaşanmıştır.

Geleneksel dış politikanın yerine daha dengeli ve çok boyutlu bir dış politika yolunun izlenmesi bazı kesimler tarafından Türkiye'nin politik sahasında bir eksen kayması yaşadığı, Batı devletlerin ekseninden uzaklaştığı, hatta bu eksene karşıt tavır içine takıldığı, aynı zamanda buna Ak Parti'nin İslami kimliğinin sebep olduğu şeklinde eleştiriler yapılmaya başlanmıştır.

3.2 21. YÜZYILDA TÜRKİYE'NİN ULUSAL GÜVENLİK KONULARI VE TEHDİT UNSURLARI

21. yüzyıldaki tehditler de küreselleşme kavramı ile birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Yeni asırda yeni riskler ve belirsizlik unsurları ortaya çıkmıştır. Dünyanın tamamı tarafında hissedilen bu değişim ve dönüşümün, Türkiye ulusal güvenliğinin yapısı, tehdit ve risk olarak tanımlanan unsurlar; bu unsurları bertaraf etmek için geliştirilecek ulusal güvenlik

⁸⁶ KARDAŞ Şaban, "Türk Dış Politikasında Eksen Kayması mı?" Akademik Ortadoğu Dergisi, Sayı.10, İstanbul, 2011, s.38. Web: http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu10makale/saban_kardas.pdf

mekanizmaları üzerinden de yadsınmayacak şekilde gözlemlenmiştir. Türkiye'nin etkisi altında kaldığı ve önümüzdeki dönemde de etkisinin hissedileceği tehditleri; terör, başta olmak üzere kitle imha silahlarının yaygınlaşması; insan, uyuşturucu ve silah kaçakçıları, yasa dışı kitlesel göç hareketleri gibi genel tehditler; çevre ve ilgi alanındaki ülkelerden kaynaklanan dış tehditler; jeopolitik özelliğinden dolayı dışarıdan da destek gören bölücülük ve irtica olarak ön plana çıkan iç tehditler olarak tasnif etmek mümkündür.⁸⁷

21. yüzyılda Türkiye'nin içine girmiş olduğu reform süreci ile birlikte ulusal güvenlik alanında da özgün stratejiler geliştirilmiştir. Bu dönemde dış politika ve ulusal güvenlik konuları paralel bir şekilde yürütülmüş haliyle ulusal güvenlik kavramının kapsadığı sınırlar da genişlemeler yaşanmıştır. Bu bölümde 21. yüzyılda Türkiye'nin ulusal güvenlik alanları; enerji güvenliği, hava sahası güvenliği, sınır güvenliği, deniz güvenliği, gıda güvenliği ve siber güvenlik olarak ele alarak bu alanlardaki gelişmeler incelenecektir.

3.2.1 Enerji Güvenliği

Sanayinin gelişmesiyle birlikte üretilen makinelerin sayısı arttıkça ülkelerin enerjiye olan bağımlılığını da paralel olarak artırmaktadır. Bu tarihten sonra enerji kaynaklarına sahip olmak için uluslararası alanda kıyasıya bir yarış başlamıştır. 20. yüzyılın başına enerji jeo-politiği ve enerji güvenliği gibi kavramlar tüm uluslararası sistemdeki aktörler için önemli hale gelmiştir. 21. yüzyılda ise uygarlıkların devamı için enerji vazgeçilme bir unsur olmuştur. Son yüzyıl içinde yaşanan çatışmaya varan bazı önemli krizler, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Kore Krizi, Küba Krizi, Vietnam Savaşı, Arap-İsrail Savaşları, Süveyş Krizi, Birinci Körfez Operasyonu, İkinci Körfez Operasyonu gibi krizlerin bazılarının oluşumunda başrolde ve bazılarının oluşumunda da yan rollerde mutlaka enerji jeopolitiği ve enerji güvenliği kavramları yer almıştır. 21. yüzyılda devletlerin dış politika stratejilerini yaparken, odak noktasında enerji kaynakları, enerjiye bağımlılık gibi belirleyici unsurların olduğunu görebiliyoruz.

19. yüzyılda kömür enerjisi uluslararası alanda çok büyük önem arz ederken 20. yüzyıl da petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynakları ön plana çıkmış olan kaynaklardır. 21. yüzyılda ise

⁸⁷ KULOĞLU Armağan, "Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları ve Politikalarının Güvenliğimize Etkileri", Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, 2009,s.57.

halen petrol ve doğal gaz enerji kaynakları önemlerini korurken, 2011 yılındaki tüketim hızlarına ve kullanılabilir rezerv durumlarına göre mevcut ortalama olarak petrol kaynaklarının 46 ile 50 yıl arasında, doğal gaz ve potansiyel kaya gazı kaynaklarının 63 ile 250 yıl arasında ve kömür kaynaklarının da 119 ile 176 yıl arasında tükeneceği öngörüldüğü için alternatif enerji kaynakları; güneş, rüzgar ve nükleer enerji gibi enerji alanlarına yönelik yatırımların ve araştırmaların yoğunlaştığı bir yüzyıldır.

Enerji güvenliği kavramına genel olarak iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan bir enerjiye diğeri de güvenliğe ağırlık vermektedir. Enerji güvenliğinin, enerji ağırlıklı tanımı, enerji kaynaklarının bulunabilirliği ve erişilebilirliği kavramlarını içine almaktadır. Enerji güvenliğinin, güvenlik ağırlıklı tanımı ise enerji arama, geliştirme, üretim, iletim, dağıtım, pazarlama ve tüketim aşındaki tesislerin her türlü saldırıya karşı fiziki olarak korunması anlamını içermektedir. Böylelikle enerji güvenliği kavramı için genel geçer bir tanım yapılması gerekirse; enerji güvenliği, enerjinin sürekli olarak güvenilir, temiz ve çeşitli kaynaklardan uygun miktarlarda ve uygun fiyatlarla sağlanması ve yüksek verimlilikle tüketilmesi, yeterli miktarlardaki enerji kaynaklarına ulaşılması, tutarlı fiyat ve istikrarlı bir kaynaktan fiili olarak tehdit altında olmayan ulaşım imkânları vasıtasıyla ve adil dağılım çerçevesinde erişilebilmesi, dünyadaki enerjinin akılcı ve tasarruflu kullanılması, ekonominin ihtiyacı olan enerji hizmetlerinin devamlı olarak bulunabilmesi olarak yapılabilir.⁸⁸

2011 yılı verilerine göre Türkiye'nin dünyada birincil enerji tüketimi miktarı 12274.6 Mtep (milyar ton eşdeğer petrol)'tir. Enerji kullanımında en büyük paya sahip olan kaynak sırasıyla; %33.1 petrol, %30.3 kömür, %23.7 doğal gaz ve %12.9 oranındaki enerji kullanımı ise rüzgar, güneş, biyo-yakıt, ve jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilmektedir. Türkiye enerji üretimi 2011 yılı verilerine göre 32228.9 Btep(bin ton eşdeğer petrol)'dür. Aynı yıl için enerji üretimin kaynakları enerji üretimi içindeki payları sırasıyla; %50 linyit, %14 hidrolik, %8 odun, %8 petrol, %5 jeotermal-ısı ve %4 taşkömürü şeklindedir.⁸⁹ Geri kalan

⁸⁸ SEVİM Cenk, "Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği", Yaşar Üniversitesi Dergisi, 2012,s.4379-4386
Web: http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/10/26_Sayi_1_makale_Cenk-Sevim.pdf

⁸⁹ KOÇ Erdem, ŞENEL Mahmut Can, " Dünyada ve Türkiye'de Enerji Durumu: Genel Değerlendirme", Mühendis ve Makina Dergisi, Sayı.639, 2013,s.34.

enerji ihtiyacını ise ithalat yoluyla sağlamaktadır. 2012-13 yılları arasındaki tüketilen enerjinin %73.1 ithal yoluyla karşılanmıştır.

Türkiye'nin enerji üretim ve tüketimi ile ilgili yukardaki rakamlara bakıldığında enerji konusunda dışa bağımlı bir ülke olduğu çok açıktır. Jeostratejik konumu gereği tüm enerji havzalarına yakın olmasına rağmen fosil enerji rezervleri bakımında fakir bir ülkedir. Bunun nedeni ise üzerinde bulunduğu kuşağın kırıklı fay hatlarından oluşmasıdır. Enerji kaynaklarının yetersizliği Türkiye'yi dış politika ve ulusal güvenlik stratejileri üretirken dengeli bir düzlem kurmaya itmektedir.

Türkiye'nin 2000'li yıllarda yakalamış olduğu istikrar ve ekonomik gelişme ortamı ve yabancı yatırımların ülkede üretim faaliyeti göstermesiyle birlikte, enerji piyasasını önemi giderek artmaya başlamıştır. Sanayi faaliyetlerin artışı Türkiye'nin enerji tüketimini de giderek arttırmıştır.

2002 yılında iktidara gelen Ak Parti hükümeti, artan enerji ihtiyacını karşılamak ve sahip olduğu enerji rezervlerini daha etkin ve verimli bir şekilde kullanmak için enerji güvenliği konusunda hassasiyet göstermiştir.

AB uyum paketiyle birlikte AB enerji iç pazarına uyum sağlamak için AB enerji politikalarına yakın politikalar geliştirme yönündeki yasal düzenlemeler süreci devam etmektedir. 2001'de iç piyasada rekabetçi bir sistem tahsis etmek amacıyla yapılan Elektrik ve Doğalgaz Piyasası Kanunu ve hemen sonrasında Enerji Piyasası Denetleme Kurulu kurulmuştur. 2005'te ise Petrol ve LPG Piyasası Kanunu kabul edilmiştir. Rekabetçi bir piyasayı tahsis etme çabası 2010'lu yıllara kadar kağıt üzerinde kalmış, daha sonrasındaki dönemlerde elektrik ve doğalgaz enerji sektörlerindeki özelleştirmelerle kısmen de olsa daha liberal bir piyasaya dönüşmüştür.

Fosil enerji rezervleri bakımında fakir sayılabilecek bir ülke olan Türkiye, 2005 yılında Yenilenebilir Enerji Kaynakları Kanunu çıkartmış ve bu noktada yapılacak yatırımları özendirerek teşvikler sunmuştur.

Mayıs 2007’de Enerji Verimliliği Kanunu kabul edilerek enerji üretim santrallerinin maksimum verimle çalıştırılması hedeflenmiş ve halk aydınlanma konusunda tasarruflu ampullerin kullanılması için bilgilendirilmiştir.

Enerji bakımında dışa bağımlı bir ülke olması, Türkiye’yi dış politika olumsuz etkilemektedir. Ancak enerji kaynakları bakımında zengin olan Ortadoğu, Kafkasya, Hazar ve Kuzey Afrika gibi bölgeler ile bu enerjiyi almak için ekonomik kapasiteye sahip olan Avrupa piyasası arasında bir geçiş yolu olması Türkiye’ye büyük avantajlar sağlamaktadır. Aynı zamanda kendi enerji güvenliği açısından çok önemli olan bu bölgeler arasında tek ülkeye olan bağımlılığını azaltmak için çok yönlü bir enerji politikası izlenmeye başlanmıştır. Bu alternatif oluşturma girişimleri özellikle, Ak Parti döneminde ciddiyetle devam ettirilmiştir. Örnek olarak Rusya’ya olan doğal gaz bağımlılığını azaltmak için diğer alternatif bölgelere yönelmiş, hazar havzasındaki gaz araştırma çalışmaları, Kafkasya bölgelerindeki devletlerle ilişkiler geliştirilmiştir.⁹⁰

Türkiye en ucuz geçiş güzergahı olduğu için yapılan bir çok boru hattı projesine de dahil olmuştur Kerkük-Yumurtalık Ham Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı, Samsun-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı (proje aşamasında), Rusya-Türkiye Batı Doğalgaz Boru Hattı, Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı, Azerbaycan-Türkiye Doğalgaz Boru Hattı, İran-Türkiye Doğalgaz Boru Hattı, NABUCCO Doğalgaz Boru Hattı (proje aşamasında), Irak-Türkiye Doğalgaz Boru Hattı (proje aşamasında), Mısır-Türkiye Doğalgaz Boru Hattı (proje aşamasında), Mavi Akımın İsrail’e Uzatılması (proje aşamasında), Türkmenistan-Türkiye Doğalgaz Boru Hattı (proje aşamasında), Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı (Türkiye ile Yunanistan arasında boru hattı yapılmaktadır).⁹¹ Bu projelerin tamamlanmasıyla Türkiye bir enerji koridoru haline gelerek enerji konusunda daha avantajlı bir konuma gelecek ve ekonomik olarak büyük kazançlar elde edecektir.

⁹⁰ YORKAN Arzu, “Avrupa Birliği’nin Enerji Politikası ve Türkiye’ye Etkileri”, Bilge Strateji, Cilt.1 Sayı.1, 2009,s.35-37

⁹¹ BAYRAÇ H. Naci, “Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol ve Doğalgaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009,s.135.

3.2.2 Hava Sahası Güvenliği

Uluslararası hukukta devletlerin üç ülkesi vardır. Bunlardan ilki kara ülkesidir. Devletlerin kara ülkesi, uluslararası sözleşmelerle belirlenen toprak alanlardır. İkincisi, deniz ülkesidir. devletlerin deniz ülkesi o devletin iç suları ile karasularını kapsar. Son olarak devletlerin hava ülkesi, o devletin kara ve deniz ülkesinden sonsuza kadar uzanan hava sahasını anlamına gelir.⁹²

Devletin hükümranlığı altında bulunan arazi ile ona bitişik karasularının üstünde bulunan ve yerden, denizden sınırsız irtifaya kadar uzanan saha, devletin hükümrân “Hava Sahası”dır. Hava sahası, bir devletin kara ülkesinden ayrılmaz bir parçası olup, o devleti münhasır yetkisine tabidir. Ayrıca bir devletin ulusal hava sahası, o devletin kara ülkesi ve deniz ülkesi genişlikleriyle aynı olmalıdır.⁹³ Devletler münhasır hava sahalarının güvenliğini de ulusal güvenliğin bir parçası olarak görüp ve bunu için hava sahasının güvenliğini sağlamak için savunma mekanizmaları ve politikalar üretirler.

Türkiye'nin hava sahasını güvenliği sık sık gündeme gelen bir konudur. Lozan Antlaşması ile çözüme kavuşturulmayan, Ege Denizindeki kıta sahanlığı paylaşımı sorunu 1974 Kıbrıs Harekatından sonra Yunanistan ile bir çok defa hava sahası ve kıta sahanlığı ihlalleri nedeni ile ilişkiler gerginleşmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında çözümlenmeyen kıta sahanlığı sorunu nedeniyle Ege Deniz'indeki sınır ve hava sahası sorunu günümüzde dahi devam etmektedir.

Bir başka sorun ise Arap Baharı olarak adlandırılan Ortadoğu'daki olayların iç savaşa dönüşmesi ve IŞİD gibi terör örgütlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte bu bölgelere küresel güç aktörlerinin de müdahil olmasıyla Türkiye'nin güney sınırlarında da ulusal hava sahası güvenliğini tehdit eden gelişmeler yaşanmıştır. Bunların en önemlisi Suriye iç savaşına müdahil olan Rusya hava kuvvetlerine ait uçakların Türkiye hava sahasını sık sık ihlal etmesi üzerine 24 Kasım 2015'te Türkiye hava kuvvetleri tarafından vurulmasıdır. Hava sahası güvenliğine tehdit sayılan bu ihlallerin böyle bir akıbetle sonlanması Türkiye-Rusya ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

⁹² BUDAK Türkan, “Uluslararası Hukuk ve Hava Sahası İhlalleri”, BİLGESAM Gençlik Platformu, Alıntılanan Tarih:2016,s.2. Web: gencbilgesam.com/images/Hasret_soylesi.pdf

⁹³ ÇOBAN Dilek, “Hava Sahası ve Türk-Yunan Hava Sahası Sorunu”, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt:81, Sayı:5, 2007,s.2071-2072.

Uzay ile ilgili araştırmaların yoğunluk kazandığı 2000’li yıllarda halen ulusal hava ve uzay sahasının güvenliği ile ilgili yeterince dzenleme yapılmamış ve bu alandaki çalışmalar yeterli değildir.

3.2.3 Sınır Güvenliği

Sınır kavramı coğrafya ile ilgili olup bir devletin egemenlik alanını belirtir. Sınır, devletin başladığı değil, bittiği yere işaret eder. Onun egemenlik sahasının son noktasını gsteren bir sembol niteliği taşır. Devletin teritoryal olarak sınırlarını çizme fikri, ulus-devlet olgusunun gelişimiyle devletin sınırlarının olulebilir olması ve milliyetçiliğin oluşmasıyla ilişkilidir. Bu dūřune genel olarak 17. yzyıl Avrupa’sında ortaya çıkmış ve ssmrgeciliğin yayılma politikasıyla birlikte dnyanın diğer taraflarına ihraç edilmiştir. Ulus-devletler için sınırlar, askeri güç uygulama, ekonomiyi ynetmek, ulusal kimliği inřa etmek ve sdrdirmek, refah devleti olmayı sağlamayabilmek için devlete meşruiyet sağlar. Bu nedenle sınır güvenliği tm devletlerin en bryk onem verdiği konuların başında gelmektedir.

Trkiye’nin kara sınır uzunluğu toplam 2.875 kilometredir. Bunun 269 kilometresini Bulgaristan, 203 kilometresini Yunanistan, 276 kilometresini Grdcistan, 325 kilometresini Ermenistan, 18 kilometresini Azerbaycan, 529 kilometresini Iran, 378 kilometresini Irak, 877 kilometresini ise Suriye ile paylaşmaktadır. Bulunduğu coğrafyanın dnyda nezdindeki onemi ve Trkiye’nin bu coğrafya ile batılı lklere arasında bir geçiş ussu goren konumu nedeniyle en çok sınır sorun yaşayan lkelere başında yer alır. Ayrıca Trkiye'nin kara sınırlarının yaklaşık dtrtte uu tarihten gelen anlaşmazlıklarının bulunduğu, siyasi, askeri, kltrrel ve ekonomik ynden i çatışma ve istikrarsızlık potansiyeli taşıyan Iran, Irak, Suriye, Yunanistan gibi lkelere çevrilidir.⁹⁴

Trkiye'nin sınır sorunları için bir inceleme yapıldığında muhtemelen sıralanacak sebepler şoye olacaktır. Trkiye’nin bulunduğu jeostratejik konum, komşuların ve yakın lkelereki toplumsal ve siyasi istikrarsızlık ve çatışmalar, sık sık maruz kaldığı sığınmacı akınları, i ve

⁹⁴ SARAN Ulvi, “Yeni Bir Sınır Güvenliği Sistemi şart”, Al Jazeera Trk, Yayın Tarihi: 2/2/2016, Web: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/yeni-bir-sinir-guvenligi-sistemi-sart>

dış dinamiklerden doğan etnik ve ayrılıkçı terör hareketleri ve tüm bu faktörlere bağlı olarak gelişen silah, uyuşturucu, kaçakçılık gibi yasadışı hareketler Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit eden unsurlardır.

3.2.3.1 PKK

Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde uluslararası sistemin karşı karşıya kaldığı en önemli güvenlik ve istikrar sorunu etnik kökenli ayrılıkçı hareketler ve bu çerçevede ortaya çıkan çatışmalardır. Kürt sorunu da Kürtlerin sınır aşan nüfus özellikleri, PKK terörünün komşu ülkeler ve Batı nezdinde gördüğü doğrudan ya da dolaylı destek ve Kuzey Irak'taki gelişmelerle demokrasi, insan hakları ve azınlıkların korunması gibi yükselen değerlerin etkisi altında önemli bir dış politika sorunu haline gelmiştir.⁹⁵

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra yapılan 1961 Anayasasının geniş özgürlüklere zemin tanıdığı ve özgürlük alanını istismar etmeye çalışan örgüt cemiyet ve dernekler başvurdukları faaliyetlerle Türkiye'de şiddet ve terör ortamının yaşanmasına neden olmuş ve nihayetinde ülke içerisinde legal veya illegal birçok örgüt kurulmuştur. Bu özgür ortamda 21 Mart 1973 tarihinde Ankara yakınlarındaki Çubuk Barajı civarında halen lideri olarak bilinen Abdullah Öcalan ve arkadaşları tarafından "Kürdistan Devrimcileri" olarak temelleri atılan ve 26-27 Kasım 1978 Diyarbakır ili Lice ilçesinde Fis (Ziyaret) köyünde yapılan ve Abdullah Öcalan'ın başkanlığında toplanan toplantıda (Partiya Karkeren Kurdistan-Kürdistan İşçi Partisi) PKK olarak adı değiştirilen, Marksist-Leninist ideolojiye sahip bir örgüttür. Örgütün kuruluş tarihi 1978 olarak alınması daha doğru olur. Çünkü bu dönem öncesinde kurulan yapı içinde farklı hizipler meydana gelmiş, doğu ve güneydoğu bölgesinde bu yapı "Apocular" olarak bilinmektedir.

PKK'nın çok kısa bir süre denilebilecek bir zamanda yayılabilmesinin en büyük nedeni dönemin kaotik yapısı, etnik ayrımcılık argümanını örgütlenmek için çok iyi kullanması, ve seslendiği coğrafyadaki ulaşım ağının zayıf olması, elektriğin olmaması, iletişim ve haberleşmedeki eksikliklerin olması ve bölgedeki insanların fakirlik ve işsizlikle savaşması gibi

⁹⁵ KURUBAŞ Erol, "Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, 2009, s.41.

unsurların payı fazladır. PKK'nın ilk yıllarında bölge toplum yapısındaki ağa ve dini liderler(şeyh, molla) ile uğraşırken 15 Ağustos 1984'te Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla devlete karşı silahlı mücadeleye girişmiştir.

Sait Yılmaz'a göre PKK terör örgütünün nihai amacı, Türkiye'nin doğusu ve güneydoğusunda bir Kürt devleti kurmaktır. Bunu içim giriştiği terörist faaliyetlerle bu bölgede yaşayan Kürtlerin, Türk ırkından farklı bir ırk olduğu, kültür ve dillerinin asimile edilmeye ve ortadan kaldırılmaya çalışıldığını iddia ederek İran, Irak, Suriye ve Türkiye arasında bölünmüş Kürdistan coğrafyasını sosyalist bir devlet geleneği ile birleştirmektir. Bu süreç şu şekilde tasarlanmıştı; ilk etapta sosyal ve kültürel bazı haklar elde edilecek; ikinci aşamada Türkiye'nin üniter yapısı bozulup, özerk ya da yarı bağımsız bir yönetim oluşturulacak; son aşamada ise Türkiye, İran, Suriye ve Irak gibi ülkelerce paylaştırılan Kürdistan Devleti kurulacaktı.

1991 yılına kadar güvenlik güçleri hem iç hem dış operasyonlarla örgütle başarılı bir şekilde mücadele etmiştir ancak bu tarihte çıkan Körfez Savaşı nedeniyle PKK ile mücadele ikinci planda kalmış ayrıca savaşta silahını bırakıp kaçan Irak askerlerinin silahları PKK tarafına geçince bu süre örgüt için bir toparlanma dönemi olmuştur.

Genelkurmay başkanlığı 2010 raporlarında, toplamda yıllık 500 milyon Euro gelire sahip olan PKK terör örgütü, bu gelirin 200-250 milyon Euro miktarındaki kısmını %80'lik bir oranı elinde bulunduğu uyuşturucu maddelerin yetiştirilmesi, yapımı, temini ve Türkiye'nin stratejik konumundan yararlanarak batılı ülkelere dağıtımından, 100-150 milyon Euro'yu kaçakçılıktan, 15-20 milyon Euro'yu toplanan yardımlardan ve 20-25 milyon Euro'yu da kara para aklama, adam kaçırma, yasa dışı yollarla insanları Avrupa ülkelerine sokmak, haraç kesmek ve sempatizanlardan bağış toplamak gibi başka faaliyetlerden elde ettiği öngörülmektedir. Bunun yanında Kürt kökenli işadamlarından, müteahhitlerden, taşeronlardan vergilendirme adı altında tehdit, baskı ve korkutma yoluyla para alınmaktadır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze uzanan uzun bir dönemi kapsayan ve giderek karmaşıklaşan Kürt sorununa dönemsel yaklaşımlar şöyledir; 1919-91 yılları arasında "inkar politikası", 1992-2001 yılları arasında; baskı, yargısız infazlar, ayrımcılık, sınırlı tanıma, sınırlı

reformlar, faşist tepki (Kürtlerle alışveriş yapmayın, kız alıp vermeyin) bağlamında iken; 2001-2004 ve 2008 sonrası, AB uyum süreci; 2013-2015 Çözüm Süreci politikaları temelindedir.

Türkiye siyasi tarihini içerisindeki en önemli meselelerden olan Kürt sorunu üzerine kurulan ve silahlı eylemlerle sürekli gündemde olan PKK'nın lideri 1999'da Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye teslim edilmesi bile örgütün faaliyetlerini akamete uğratmadı. Ak Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle birlikte oluşan siyasi ve ekonomik istikrar ortamında doğuya yapılan yatırımlar, verilen teşvik kredileri ve halkı örgüte karşı daha etkin koruma politikalarıyla PKK'ya olan destekte azalma görülmüştür. Bu durum örgütün stratejisinde bazı dönüşümler meydana getirmiştir. Silahlı eylemler yapmayı azaltıp diğer alternatifleri değerlendirerek demokratik sitemde siyasi güç elde etme çabasına girmiştir.

Ak Parti iktidara geldikten sonra başbakan Recep Tayyip Erdoğan, cumhuriyetin kuruluşundan beri süregelen Kürt sorununu ve dolayısıyla PKK terör örgütü sorununu çözüme kavuşturmak için kararlı bir tavır takındı. Böylelikle Kürt sorunun çözümü Türkiye'yi dışa bağımlı ve müdahaleye açık bir ülke olmaktan çıkarıp 2023 hedeflerine ulaşabilmek için bir sıçrama tahtası olarak görülüyordu. Ayrıca 30 binin üzerinde insanın hayatını kaybettiği ve milyonlarca dolarlık maddi zarar kaynağı bir tehdit unsurunu bitirmek Türkiye için inanılmaz fayalar sağlayacaktı.

Bu nedenle Ak Parti döneminde PKK'nın Doğu ve Güneydoğu bölgesine devletin bilinçli olarak yatırım yapmadığı söylevini asılsız çıkartan adımlar atılmış ve en büyük yatırım projeleri ve teşvik paketleriyle bölge bir kalkınma sürecine sokulmuştur. Böylelikle örgütün halk desteği kesilmiş olacaktı. Yapılan bu yatırımların yanında teröre karşı; siyasi ve ekonomik önlemler, sosyal ve kültürel önlemler, hukuki önlemler, kolluk kuvvetleri tarafınca alınması gereken önlemlerle de mücadele tam bir uyum içinde yürütülmüştür.

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle birlikte Irak ordusuna ait olan yüklü sayıdaki mühimmatın PKK'ya geçmesi ile birlikte Türkiye'de yapılan eylemler çoğalmış ve kayıplar artmaya (2002'de 6, 2003'te 21, 2004'te 73, 2005'te 92, 2006'da 121 şehit) başlamıştır. Eylül 2003'te Türkiye ile ABD arasında imzalanan 1 milyar dolarlık hibe anlaşması gereği Türkiye'nin izinsiz Irak'a müdahale etmeme taahhüdü Kuzey Irak bölgesinin kontrolünü Kürt

ve PKK unsuruna bırakılmış ve örgütün güçlenmesi için büyük bir fırsat olmuştur. Bu anlaşmaya rağmen Türkiye kuzey Irak'taki terör hedeflerini imha etmek için operasyonlar düzenlemiş ve ABD ile sürekli anlaşmazlıklar yaşamıştır. Yılmaz'a göre Ak Parti hükümeti iktidara gelmesiyle birlikte strateji değiştiren PKK'ya karşı hükümet tarafından 2006'ya kadar ciddi adımlar atılmamıştır. Bu tarihten itibaren örgüt üyeleri muhatap alınmaya başlanmış, PKK ile dolaylı/dolaysız temas zemini oluşturulmuş, Kürt Açılımı paketi düzenlenmiş ve ABD-İrak-Kuzey Irak ile ilişkiler geliştirilerek müzakere yolları açılmıştır.⁹⁶

2007-2009 yılları arasında Türkiye, PKK'ya karşı etkin bir silahlı mücadele vermiştir. Bu dönemde PKK'nın da eylemlerini artırdığını görebiliyoruz. Türkiye, Kuzey Irak'ta etkinliğini artırabilmek için ABD ile müzakerelerini yoğunlaştırmıştır. Ayrıca Kürt halkına yönelik yeni haklar tanıyan adımlar atılmıştır. Ocak 2009'da Kırmancı TRT 6 kanalı yayına başlamıştır. Bu tarihten sonra bir Kürt Açılımı yapılacağı başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanmıştır. Bunun üzerine Öcalan'ın yazdığı Kürt sorununu çözümü için önerdiği yol haritasında; kendisinin serbest bırakılması ve anayasal düzlemde Kürt kimliğinin siyasal bir kimlik haline getirilmesi gibi maddeler yer almıştır. Söz konusu açılım süreci 8 Ağustos 2009'da başlamıştır.

Bu dönemden sonra muhatap olarak Demokratik Toplum Partisi merkeze alınarak İmralı'da yatan Öcalan ve Kandil'deki yönetim kadrosunun istekleri doğrultusunda TBMM'de açılım ile ilgili adımları atması planlanmıştır. DTP'ne ait bir heyet İmralı, Kandil ve Hükümet arasında mekik diplomasisine başlamıştır.

Terörle müzakere konusunda Eylül 2010'da yoğun bir diyalog sürecinden sonra Oslo Görüşmeleri denilen dönem başlamıştır. Mart 2010-Kasım 2011 arasında yapılan görüşmelerde terör örgütünün; Öcalan'ın salınması, özerk bölge, dağdaki terör örgütünün dağdaki kadrosuna bu özerk bölgede polis olma imkanı tanınması ve özerk bölgeye BM gözetimi gibi konular isteklerde bulunmaktaydılar.

⁹⁶ YILMAZ Sait, "Bölücü Terör İle Mücadelede Geline Aşama", Adli Makale, Turansam, Yayın Tarihi: 23.11.2010, Web: <http://www.turansam.org/makale.php?id=2202>

Her ne kadar Oslo müzakerelerinin somut bir başarısı görülmemişse de, hükümet Kürt sorunu telaki ettiği bu konunun üzerine ciddiyetle gitmiştir. 2013 yılının Nevruz Kutlamasında Kürt bölgesinin sembolik şehri olan Diyarbakır'da düzenlenen Kardeşlik Mitingi ile Çözüm Sürecini başlatmıştır. Mitingde Öcalan'ın mektubu okunmuş ve artık silahların bırakılıp militanların sınır ötesine geçmesi ve Kürtlerin demokratik sisteme entegre olarak siyaset meydanında mücadele etme safhasını başlattığını bildirilmiş, yeni Türkiye inşasını hep beraber yapmaya çağırılmıştır. Böylelikle ulus-devlet sistemini reddeden ve etnik anlamda çoğulcu , yeni bir düzen kurmanın kapıları açılmış oluyordu. Çözüm sürecinin ilerletilmesi ile ilgili iki yıl sonra Dolmabahçe Açıklamasıyla,⁹⁷ hem hükümet hem de arabulucu HDP bir masanın etrafında toplanıp sürecin hızlandırılması için bazı beyanlardan bulunmuştur. Süreci takip etmek ve raporlamak için ünlü akademisyen, yazar, sanatçı ve entelektüellerden oluşan Akil İnsanlar Heyeti kurulmuştur. Ancak Çözüm Süreci Haziran 2015 sonlarında başarısızlıkla sonuçlanmış tekrardan silahlı mücadele hız kazanmıştır. Çözüm Sürecinin bitmesini etkileyen birçok faktör sayılabilir ancak burada bunlara değinilmeyecektir. Çözüm Sürecinden sonra gözlemlenen önemli bir durum ise terör örgütünün çatışmaları şehirlere taşımış olmasıdır. Bu nedenle binlerce insan yer değiştirmek zorunda kalmış, bir çok insan da aylarca sokağa çıkma yasağı nedeniyle büyük sorunlar yaşamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye ekonomisinde 30 yıl boyunca toplam 350 milyar dolarlık harcamaya, binlerce askerin şehit olmasına ve 100 binlerce insanında yer değiştirmesine neden olan PKK ile mücadele; 21. yüzyılda, müzakere etme yoluyla devam ettirilmeye çalışılmıştır. Yapılan müzakereler sürecinin başarısız olmasıyla birlikte hükümet silahlı mücadeleye dönmüştür. Konuyu sosyolojik ve ekonomik bir yaklaşımla ele alan Ak Parti hükümeti PKK'nın toplumsal desteğini azaltabilen bir hükümet olmuştur.

⁹⁷ Çözüm Sürecinin yol haritasını belirlemek için hükümet üyeleri ile İmralı heyetinde yer alan HDP'lilerin Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığı ortak basın toplantısı, Link: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ortak-aciklamainin-tam-metni>

3.2.3.2 IŞİD

2003'te Irak'ın işgal edilmesiyle birlikte oluşan istikrarsızlık ve devlet sisteminin etkin bir şekilde yeniden tahsis edilememesinden doğan boşluklar ve Arap Baharı sürecinde Suriye'deki iç karışıklık ile birlikte mevcut rejim otoritesinin zayıfladığı bölgelerde radikal İslami örgütlerin kurulmasına neden olmuştur. Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak bilinen ve kanlı eylemleriyle küresel bir ün kazanan örgütün kökeni 1999'da Afganistan'da tevhit ve cihat örgütü olarak kurulan ve ABD ile savaşmak için Irak'ın kuzeyine kadar gelmiş olan Zerkavi liderliğindeki Irak El Kaide örgütüne kadar götürülebilir. 2006'da Zerkavi'nin ölümü üzerine Irak İslam Devleti olarak kurulup El Kaide'den farklı bir strateji izleyen yeni bir örgüt olarak Ebu Ömer el-Bağdadi liderliğine geçmiş ancak El-Kaide ile bağları giderek zayıflayan ve bağımsız eylemler yapan bir örgüt olmaya başladı.

2010'a kadarki süreçte etkinlikten yoksun bir örgüt olan IŞİD, liderliğine Ebu Bekir el-Bağdadi'nin gelmesi ile birlikte 2011'de ABD ordusunun Irak'ta çekilme kararı ve bölgede patlak veren Arap Baharının oluşturduğu istikrarsızlık ve otoritesizlik ortamını çok iyi değerlendirerek Irak ve Suriye'nin topraklarını işgal edip etkinliğini artırmış ve hakimiyet alanını genişletmiştir. Bağdadi 8 Nisan 2013'te Irak ve Şam İslam Devletinin kurulduğunu ilan etmiş ve El Kaide ile bağlar tamamen koparılmıştır. Örgüt, istikrarsızlık ortamında hızla yayılırken yapmış olduğu kanlı eylemler ve infazlarla dünya gündemine oturmuştur. El-Bağdadi 29 Haziran 2014'te halifeliğini ilan etmiş ve tüm Müslümanların kendisine biat etmelerini istemiştir. Bunun üzerine Kuzey Afrika ve dünyanın bir çok bölgesinde IŞİD'e itaatlerini bildiren radikal İslami örgütler (Boko Haram-Nijerya, Nusra-Suriye, Halifenin Askerleri-Cezayir, El-Murabitun-Mali), sözde halifenin direktifleriyle eylemlerini yoğunlaştırmıştır. Kendisine itaat eden Müslümanların kurulan devlet bölgesine cihat etmek için hicret etme çağrısında bulunmuştur. Bunun üzerine dünyanın her yerinde radikal İslam sempaticileri olanlar bölgeye ulaşmak için yola çıkmıştır. Bu durum IŞİD'te küresel bir terör örgütü olma yolu açmış ve uluslararası bir tehdit unsuru olarak tanınmasına neden olmuştur. Selefilik mezhepli bir dini kimliğe sahip olan IŞİD bölgedeki dini farklılıklara özellikle Şii'lere karşı sert bir tavırla mezhepsel çatışmaları gündeme taşımıştır. Örgüt, kısa vadede sahip olduğu

toprakları elinde tutmaya çalışan, orta vadede topraklarına yeni topraklar katmak ve uzun vadede sahip olduğu alanda bir şeriat devleti kurma amacına sahiptir.⁹⁸

Irak'ın işgal edilmesiyle birlikte dağıtılan ordunun komutanları IŞİD'in yönetici kadrosunu oluşturmaktadır. Bu durum örgüte strateji üretme konusunda ve militan eğitmede uzman destek sağlamaktadır. Böylelikle savaşma kapasitesini ve hızlı hareket etme kabiliyetini artıran bir örgüt olarak otorite boşluğu bulunan bölgede geniş alanlara yayılması kolaylaşmıştır.

2,4 milyar doları aşkın serveti olduğu düşünülen IŞİD, dünyanın en iyi finanse edilen örgütlerinden bir tanesidir. Bu kaynaklarının en önemli bölümünü elinde bulundurduğu bölgelerin petrol açısında zengin olan yerler olması, bölgede yaşayan Müslüman veya diğer dinlere mensup halkı vergiye bağlaması ile elde edilen gelir, haraç toplama, fidye, kaçakçılık ve sempatizanları tarafından yapılan bağışlardır.

Türkiye'nin IŞİD ile ilgili yaşamış olduğu en önemli ve dikkat etmesi gereken konular, yabancı savaşçıların terör örgütü bölgesine ulaşmak için güzergah olarak Türkiye'yi kullanması ve IŞİD tehdidinden kaçan mültecilerin Türkiye'ye gelmesi sorunlarıdır. Türkiye, IŞİD ve yabancı savaşçıları sorunu ile mücadele kapsamında sınır güvenliğini korumak, uluslararası işbirliği mekanizmalarında yer almak ve otoritesinin zayıflığında güçlenen Suriye'de rejim değişikliğinin gerekliliği savunan dış politikalar izlemektedir. Çünkü Suriye rejiminden kaçan mülteciler için uygulanan açık kapı politikası, IŞİD'e katılan yabancı savaşçıları için bir avantaj olarak görülmüş bu nedenle Türkiye yabancı savaşçıların akınına uğrayan bir ülke haline dönmüştür. IŞİD, Türkiye'nin hem iç güvenliğine hem de sınır güvenliğine tehdit arz eden bir unsur haline gelmiştir.

Musul'daki Türkiye Başkonsolosluğuna yapılan saldırıda ve rehin alınan vatandaşlar olayından sonra IŞİD tehdidi Türkiye için daha da aşikar hale gelmiştir. Ayrıca IŞİD'in Kürt halkın yoğunlukta yaşadığı Kobani'yi kuşatması ve saldırılarda bulunması ülke içinde şiddetli protestolara neden olmuş ve çözüm sürecine olumsuz etkileri düşünüldüğünde bu tehdidin

⁹⁸ ERDOĞAN Şemsettin, DELİGÖZ Ergün, "Irak Şam İslam Devleti(IŞİD):Gücü ve Geleceği", Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt:14,Sayı:1,2015,s.6-7.

ülkenin iç dinamiklerine de etki edebileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Örgütün ve Suriye rejimi baskısı ve şiddeti karşısında topraklarını terk eden 3.5 milyona yakın bir kitle, Türkiye'ye ekonomik olarak 35 milyar dolar gibi büyük maliyetler yüklerken, toplumsal yapısında da olumsuz etkileri olmuştur.

Türkiye 2013'te IŞİD'i terör örgütü listesine dahil etmiştir. Ulusal güvenliğini ilgilendiren sınır güvenliğini sağlamak için muhtemel tehdit potansiyeli yaşanabilecek sınır hattına duvar örme ve tel örgülerle örgüte savaştı ve silah akışını kesmeyi planlamıştır. Örgütün Suriye'deki istikrarsızlık ortamında yararlanarak güçlenmesini engellemek içinde mevcut Esad rejiminin yönetimi bırakması ve demokratik bir yönetimin kurulmasına yönelik uluslararası politikalar izlemiştir.

3.2.3.3 Kaçakçılık

Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konum itibariyle çok stratejik bir bölgede bulunmaktadır. Bu nedenle, Türkiye için sınırları güvenliği konusu son derece önemlidir. Doğu ve Güneydoğu'daki sınırlarda terör örgütleri ile aktif bir şekilde mücadele Türkiye'yi meşgul eden tehdit konusu da kaçakçılık faaliyetleridir. Her ne kadar terör örgütlerince organize edilmeye çalışılan ve finans kaynağı olarak görülen bu konu terör örgütleri başlığı altında incelense de başlı başına bir konu olarak ele alınmalıdır.

Üç kıtayı, Orta Asya, Ortadoğu ülkeleri ve Avrupa ülkelerini birbirine bağlamak için bir köprü görevi gören Türkiye coğrafyası, kaçakçılık çeteleri için bir geçiş güzergahı olagelmıştır. Petrol, uyuşturucu, silah, sigara ve insan kaçakçılığı gibi bir çok alanda faaliyet gösteren çeteler sınır güvenliğini tehdit eden unsurlar olmuşlardır. Özellikle İran, Irak ve Suriye ile paylaşılan sınırlar, kontrol edilmesi zor bir coğrafik yapıya sahip olması, kaçakçılık faaliyetlerinin en çok görüldüğü ve sınır güvenliğinin en çok ihlal edildiği bölgelerin başında gelmektedir.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporunun 2014 yılı sayısında, Türkiye geneli kaçakçılıkla mücadelede 2013-2014 yılları arasında; eroin 10 ton, esrar 83,9 ton, kokain 377 kg, silah 896 adet, akaryakıt 1,37 milyon litre, cep telefonu 364 bin, göçmen 4.897 kişi, sigara 106,4 milyon paket olarak ele geçirilmiştir. Bu rakamlar gösteriyor ki Türkiye kaçakçılık faaliyetleri için önemli bir güzergahtır.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) açıklamalarına göre son 5 yılda meydana gelen hudut olaylarında yaklaşık; 6 bin üzerinde muhtelif silah, 5,5 milyon litre akaryakıt, 4 ton esrar, 1,6 milyon adet uyuşturucu hap ve 22 milyon paket sigara ele geçirilmiştir. Çok büyük maddi rakamların döndüğü bir piyasaya dönen kaçakçılık alınan etkin önlemlerle ortadan kaldırılmak istenmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu güne kadar sınır güvenliği, kaçakçılığın önlenmesi, vatandaşlarımıza ait adli ve idari faaliyetlerin yürütülmesi ve asayişin sağlanması faaliyetleri Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığınca yürütülmektedir. Bu nedenle TSK, sınır güvenliği sağlayan en önemli aktördür. Son dönemde yaşanan sınır kaçakçılığını engellemek için alınan bazı kararlara değinmek, Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlamak ve kaçakçılığı önlemek için ne kadar çaba harcadığını gözlememize yardımcı olacaktır. TSK, sınır güvenliğini sağlamak için Suriye sınırının 23 kilometrelik bölümüne beton duvar, 108 kilometrelik bölümüne kafes tel, 386 kilometrelik bölümüne hendek, 423 kilometrelik bölüme aydınlatma ve hudut devriye yolunun ıslah edilmesi için çalışmalara başlamıştır. Suriye sınırını güçlendirmek için harcanan kaynak 300 milyon Türk Lirasıdır⁹⁹.

2000'li yıllarda daha aktif mücadele kapasitesini yükseltmek için Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından, sınırdaki tesis ihtiyaçlarını karşılamak üzere konsept değişikliğine gidilmiş ve araziyi kontrol etme imkanı da sağlayabilecek, sınır güvenliği ve teröristle mücadele için yüksek güvenli karakol ve askeri tesislerinin yapılmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır.¹⁰⁰ Bu kapsamda Güneydoğu sınır güvenliğini sağlamak için sınır boyunca 510 askeri karakol ve gözetleme kulesi inşa edilmiş; buralardaki askeri personelin sayısı artırılmıştır. Ayrıca TSK'nın envanterine katılan yerli insansız hava araçların (İHA) silahlarla donatılması gibi kapasiteler kazandırılması sınırların gözetlenmesi kolaylaştırmıştır.

⁹⁹ TSK, Lojistik Faaliyetleri, Web: <http://www.tsk.tr/GenelBilgiler/LojistikFaaliyetler>

¹⁰⁰ TSK, Lojistik Faaliyetleri, Web: <http://www.tsk.tr/GenelBilgiler/LojistikFaaliyetler>

3.2.4 Deniz Sahası Güvenliği

Üç tarafı denizle kaplı bir konuma sahip bir ÷lke olan Türkiye'nin sahip olduğu deniz sahası uluslararası ticaretin en yoğun olduğu Akdeniz ve Karadeniz'de bulunmaktadır. Söz konusu bu denizler, ticaret, balıkçılık ve ÷lkelerini askeri donanmalarının tatbikatları nedeniyle sıkça kullanılan sulardır. Bu nedenle Türkiye'nin buralardaki deniz sahası için bazı güvenlik önlemler alması hayati derecede önemlidir.

3.2.4.1 Akdeniz Güvenliği

Tarihte kurulmuş tarihin en büyük imparatorlukları olan Roma, Bizans ve Osmanlı imparatorluklarının merkezi olan Akdeniz, bu imparatorluklara sadece ev sahipliği yapmamış çevresinde yeşeren uygarlıkların da gelişmesi ve yayılması için köprü vazifesi görebilecek stratejik bir havzadır. Tarihte Akdeniz'i kontrol altına alabilen devletler dünyanın en önemli ticaret yollarını kontrol etme fırsatına da erişmekteydi. Özellikle 19. yüzyılın ortalarında (1869) Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte Akdeniz ticaret gemilerinin vazgeçilmez rotası haline gelmiştir. Günümüzde Akdeniz, küresel deniz ticaretinin %30'u ve petrol trafiğinin %25'inin geçtiği bir geçiş alanıdır.

Akdeniz, Doğu ve Batının buluştuğu siyasi, ekonomik, kültürel ve beşeri alışverişlerin gerçekleştiği bir kavşak noktası olmuştur. Bu özelliklerinin yanı sıra son dönemde enerji yollarının kavşak noktası olması nedeniyle de artan jeostratejik önemi, Akdeniz'i uluslararası sistemin güç merkezleri için vazgeçilmez bir bölge konumuna getirmiştir. Akdeniz'e İspanya, Fransa, İtalya, Slovenya, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin-Gazze Yönetimi, Mısır, Libya, Tunus, Cezayir, Fas, KKTC, Kıbrıs Rum Kesimi ve Malta olmak üzere 20 ÷lke vardır.

Tarihteki bir çok savaşın etrafında cereyan ettiği Akdeniz, Birinci ve İkinci Dünya Savaşında fiili olarak kullanılan stratejik bir konum olmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliğinin ilgisini cezbeden ve bu nedenle Suriye, Mısır, Cezayir gibi ÷lkeler üzerinde etkisini artırmasına rağmen bölge Batı Bloğunun hegemonyası altında bulunmuştur. Doğu Bloğunun dağılmasıyla birlikte değişen uluslararası sistemde her ne kadar ABD'nin etkisi güçlü bir şekilde hissedilse bile AB'nin yeni bir güç olarak ortaya çıkması ve bu bölgede kendi doğrultusunda bir güvenlik anlayışı geliştirmesi nispeten olsa ABD etkisini azaltmıştır.

Türkiye'nin Akdeniz havzası ile ilgili vizyonu, AB ve NATO güvenlik stratejileri doğrultusundadır. Bölgedeki siyasi istikrarı ekonomik ve mali işbirliği ile geliştirmek için doğu ve güney Akdeniz'deki ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları imzalamış ve AB'nin desteklediği "Barselona Sürecine"¹⁰¹ dahil olmuştur.

Son dönemlerde yapılan doğalgaz ve petrol enerji arama çalışmalarını olumlu sonuç vermesiyle birlikte Akdeniz, bölgedeki dinamiklerin gözünde ve uluslararası alandaki önemi bir kat daha artmıştır. Böylece enerji arz havzaları ile enerji talep eden piyasalar arasında bir köprü olma işlevinden çok başlı başına bir enerji havzasına dönüşecektir.

Atilla Sandıklı'ya göre Doğu Akdeniz'de keşfedilen yeni enerji kaynakları bağlamında ortaya çıkacak enerji denklemi, ekonomik dönüşüm ve olası yan etkileri dikkate alındığında birbirine zıt iki yönlü gelişme yaşanabilir. Enerji kaynaklarının paylaşılması ile ilgili anlaşmazlıklar bölge ülkeleri arasında var olan bazı sorunları daha da derinleştirebilir veya çıkarılacak enerji kaynakları taraf ülkeleri ortak projeler geliştirmeye zorlayabilir ve işbirliği süreçlerini başlatabilir. Koşullar her iki gelişmenin aynı anda yaşanmasına da neden olabilir. Bu senaryolardan hangisinin gerçekleşebileceğini değerlendirebilmek için dünyadaki enerji trendleri, AB ve Türkiye'nin enerji ihtiyacı ve bağımlılığı, taraf ülkelerin ekonomik durumları, Doğu Akdeniz'deki keşfedilen yeni enerji kaynaklarının önemi ve taraf ülkeler arasındaki ilişkilere etkileri incelenmelidir.¹⁰²

Mevlütöğlü'na göre ise bu doğalgaz enerji rezerv kaynakları keşifleri, bölgenin jeopolitiğinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Levant Havzası olarak da adlandırılan bu bölgedeki yeni durum, kıyıdaş Türkiye, Yunanistan, Mısır, İsrail, Suriye, Lübnan ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasındaki rekabeti artırmıştır. Enerji arzının ve yeni keşfedilen kaynakların ulusal ekonomiye entegrasyonunun güvenliğini sağlamak, kıyıdaş ülkelerin

¹⁰¹ 1995'te başlayan ve Barselona Süreci olarak da bilinen Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın (EUROMED) devamı olan Akdeniz için Birlik (AİB), Akdeniz'de işbirliğinin güçlendirilmesini amaçlayan hükümetlerarası bölgesel bir örgüttür. AİB, siyasi diyalog ve ekonomiden sosyal ve kültürel alanlara uzanan geniş bir yelpazeyi kapsayan bir işbirliği platformudur. Link: <http://www.mfa.gov.tr/akdeniz-icin-birlik.tr.mfa>

¹⁰² SANDIKLI Atilla, "Doğu Akdeniz'de Enerji Denklemi ve Olası Yan Etkiler" Adlı Makale, BİLGESAM, Yayın Tarihi: 29/11/2014,s.1.

öncelikli ulusal güvenlik hedeflerinden biri haline gelmiştir. Bu yeni bölgesel rekabet ortamında en önemli etken unsur olarak, deniz kuvvetleri modernizasyonu, kuvvet karakol gemileri ve deniz altılarının inşası, insansız hava araçların ve gözetleme sistemlerin geliştirilmesi ve tedarik edilmesi gibi güvenlik unsurlar alanında rekabet ön plana çıkmaktadır.¹⁰³

Bu noktada Türkiye, Akdeniz'deki ulusal güvenliğine tehdit oluşturan unsurlar karşısında güvenlik araçlarının artırılması ve donatılması konusunda birçok adım atmıştır. 2000'li yıllarda Türkiye'nin yakalamış olduğu siyasi ve ekonomik istikrar ortamı ile birlikte ulusal güvenliği sağlayan unsurlarda bir modernizasyon, yerli tasarım ve üretim askeri savunma araç projelerine öncelik verilmiştir.

İlk yerli gemi olan Milli Gemi(MİLGEM) projesiyle 12 adet korvet tipi karakol gemisi yerli imkanlarla üretilmiş. Üretilen ilk iki gemi Heybeliada ve Bozcaada korvetleri 2011 ve 2013 yılları arasında hizmete girmiştir. Ayrıca denizaltı filosunun modernizasyonunu yapmak ve geliştirmek için Gölcük Tersanesinde üretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Deniz kuvvetlerini hava unsurlarıyla desteklemek için helikopter, deniz karakol uçağı ve İnsansız Hava Uçakları geliştirme projeleri de geliştirilmeye devam etmektedir.

3.2.4.2 Karadeniz Güvenliği

Türkiye'nin kuzey sınırını boydan boya kaplayan “Karadeniz”, doğuda Kafkasya, batıda Güneybatı Avrupa, güneyde Anadolu ve kuzeyde Doğu Avrupa karaları arasında doğu-batı doğrultusunda uzanan büyük iç denizdir. Bir kıta denizi niteliğindeki Karadeniz, 8.350 kilometrelik kıyı şeridinde sahiptir. Karadeniz, Marmara Denizi vasıtasıyla İstanbul ve Çanakkale Boğazları yolu ile Ege ve Akdeniz'e, Kerç Boğazı ile Azak Denizi'ne, Ren-Tuna kanalı ile Kuzey Denizi ve Volga-Don Kanalı ile Hazar Denizi bulunmaktadır. Karadeniz'e, Türkiye'nin 750 mil kıyı şeridi bulunur. Türkiye dışında Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya ve Ukrayna olmak üzere beş ülkenin kıyısı bulunmaktadır.

¹⁰³ MEVLÜTOĞLU Mehmet Arda, “Doğu Akdeniz'in Yeni Enerji Jeopolitiğinde Bölge Ülkeleri Deniz Güçlerinin Yeri ve Etkisi”, Adli Makale, BİLGESAM, Yayın Tarihi: 29/11/2014,s.1.

Karadeniz'in uluslararası sistemde önemli olmasının nedenlerinin başında bölgede faaliyet gösteren narkotik, insan ve silah ticaretinin yapılması sonucu terörizm unsurlarının oluşturduğu tehdit unsurları, ikinci, Rus ve Hazar havzalarına ait doğalgaz ve petrol rezervlerinin Avrupa piyasasına taşınması için en yakın güzergah olmasıdır. Son olarak Karadeniz, başta Rusya gelmek üzere Romanya Bulgaristan gibi bazı Avrupa ülkeleri için hayati öneme sahip bir havzadır. Donanma bulundurabilecekleri ve sıcak denizlere inmek için kullanabilecekleri en önemli yoldur. Tüm bu unsurlar Karadeniz'de hem büyük tehdit konuları anlamına gelirken bir diğer taraftan Karadeniz'in önemini artırmaktadır.

Karadeniz bölgesel, bölge-dışı ve uluslararası örgütlerin birbirleriyle çatışan çıkarlarının olduğu karmaşık stratejik bir bölgedir. Bölgesel güçler Rusya-Türkiye rekabeti, Rusya-Ukrayna ve Rusya-Gürcistan arasında yaşanan gerilimler ve krizler sonucu bu bölgeye yönelik artan bir şekilde stratejik önem vermektedir.¹⁰⁴ Bölgenin dışında olup, 11 Eylül olayını bahane ederek Karadeniz'de bir güç boşluğu olduğunu iddia ederek bölge üzerinde nüfuz oluşturmaya çalışan ABD ise bölgedeki devletlerin NATO ve AB'ye dahil olma süreçlerini destekleyerek veyahut Karadeniz'e kıyısı olan devletlerde askeri üs kurarak bölgedeki etkinliğini artırma peşindedir. Bu doğrultuda 2005'te Romanya, ABD'nin askeri üs kurmasına müsaade etmiştir. Bulgaristan ise 10 yıllık süreliğine ABD'nin üs kurmasını onaylamıştır.

Türkiye'nin Karadeniz bölgesiyle ilgili politikaları AB ve NATO stratejileri ekseninde şekillenmekle beraber kıyıdaş ülkelerle ticari işbirliğini geliştirmeye yönelik adımlar atmıştır. 1992 yılında Türkiye'nin girişimi ile kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Rusya'nın Karadeniz üzerinde en etki güç unsuru olma arzusunu bir nebze azaltmıştır. Kıyıdaş ülkeler arasında arama-kurtarma çalışmaları ve kanun dışı deniz trafiğini önlemek için Türkiye önderliğinde 2001'de kurulan BLACKSEAFOR'da (Karadeniz İşbirliği Görev Grubu) kurulmuştur.

Karadeniz'i sıcak denizlere bağlayan İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına sahip olan Türkiye'nin bölgedeki konumu daha stratejik ve daha özel bir konumdur. Bu nedenle daha aktif

¹⁰⁴ ÖZÇELİK Sezai, "Karadeniz'deki Rus ve ABD Güçlerine Uzman Bakışı" Adlı Söyleşi, TÜRKSAM, Yayın Tarihi:07/03/2014.

ve etkin politikalar üreterek Karadeniz’de ulusal güvenlik alanında ciddi önlemler alması gerekmektedir. Özellikle son dönemlerde başlatılan doğalgaz ve petrol arama çalışmalarının olumlu sonuçlar vermesi durumunda Türkiye’nin Karadeniz bölgesin izlediği politikaları büyük ölçüde değiştirmek zorunda kalacaktır.

2004 yılında Türkiye önderliğinde gerçekleştirilen Karadeniz Uyum Harekatı’na 2006’da Rusya, 2007’de ise Ukrayna harekate katılmak için protokol imzalamış böylece yasadışı faaliyetlere karışıklarından şüphe duyulan ticari gemiler takip edilerek kaçakçılıkla mücadele edilmiştir. Karadeniz’de bulunan en büyük donanmalardan birine sahip olan Türkiye’nin bölge hakkında izlediği politikalar, kıyıdaş ülkelerle ticari işbirliğini geliştirmek ve Karadeniz’deki yasadışı faaliyetleri bitirmek için tüm donanmaya sahip olan ülkelerle ortak hareket etme kapasitesini geliştirme yönündedir. Böylelikle ulusal güvenliğine potansiyel tehdit olabilecek unsurları azaltma çabasıdadır.

3.2.5 Gıda Güvenliği

İnsanlık tarihi boyunca tüm beşeriyet için en önemli konulardan bir olan gıda ihtiyacını sağlama ve bu sonsuz ihtiyacı için gıda unsurlarının güvenliğini ve devamlılığını sağlama çabaları günümüze kadar daha da karmaşıklaşan bir boyutla kazanarak gelmiştir. Türkçeye İngilizce ‘deki “food security” kavramından çevrilmiştir. Herkesin üzerinde görüş birliğine vardığı bir tanımı yapılamamakla beraber genel olarak gıda güvenliği, “bireylerin, ailelerin, ulusların bölgesel veya küresel ölçekte bütün insanların her zaman aktif ve sağlıklı yaşamı için gerekli olan besin ihtiyaçlarını ve gıda önceliklerini karşılayabilmek amacıyla yeterli, sağlıklı, güvenilir ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik bakımdan sürekli erişebilmeleri”¹⁰⁵ diye tanımlanabilir.

Küresel boyutta bir gıda güvenliğinin sağlanması, halk sağlığının korunması ve gıda üretimi için yaşamsal öneme sahip bir konudur. Ancak günümüzde dünya genelinde bu yapılan araştırmalar göstermiştir ki, gelişmiş ülkeler de fazla gıda tüketme ile ilgili bazı hastalıklar (obezite vs.) artarken insanların yaşamları “Sağlık-Diyet” ekseninde görülürken, az gelişmiş ve

¹⁰⁵ FAO, “Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action”,13-17 Kasım 1996. Web: <http://www.fao.org/docrep/005/y4671e/y4671e06.htm>

gelişmekte olan bir çok ülkede yaşayan insanların hayatları açlıktan veya gıda eksikliğinde sağlık problemleriyle “Hayat-Ölüm” ekseninde seyretmektedir.

1996 yılında gelişmiş ülkelerin önderliğinde yapılan Dünya Gıda Zirvesi’nde gıda güvenliğinin tanımı yapılmış ve önemi vurgulanarak, dünyadaki gıda sıkıntısı çeken bölgeler ile ilgili bir planlama yapılmıştır. Bu planlamaya göre 840 milyon olan dünya aç insan sayısı 2015 yılına kadar en az yarısına kadar indirilmesi hedeflenmiştir. Ancak 2006 yılına gelindiğinde dünyada aç insan sayısında bir azalma görülmediği gibi 862 milyona ulaşmıştır. Bu hedeflere ulaşılmamasını, 2005 yılından sonra yaşana mali krizlere, petrol fiyatlarındaki artışı gibi nedenlere bağlanıp bu döneme Gıda Krizi denilse de sonuç olarak dünya çapında öngörülen gıda güvenliği planlaması işlememiştir. Özellikle 2008’deki Küresel Ekonomik Kriz ile birlikte Dünya genelindeki aç insan sayısı 1 milyar 40 milyona kadar ulaşmıştır.¹⁰⁶

Gıda güvenliği kadar önemli olan bir başka konu ise ‘gıda güvenirligi’dir. Her yıl dünya genelinde milyonlarca insan gıda kaynaklı tehlikelerden etkilenmektedir. Teknolojik gelişimin geldiği ileri aşamasında, endüstri tarıma geçmiş ülkelerde verimliliği arttırmaya yönelik bitki ve hayvanların DNA’ları ile onama ve kullanılmak üzere üretilen kimyasal ilaç çalışmaları, üretilen gıdanın doğal yapısını bozmaktadır. Bu çalışmalar verimi artırma konusunda başarılı sonuçlar elde etse de bu doğal yapısı bozulan gıdalar insanların sağlıkları için tehlike arz edebilmektedir.

Gıda güvenirligi açısından risklerin önemli bir kısmı hayvansal kökenli gıdalardan kaynaklanmaktadır. Hayvansal kaynaklı tehlikeler olarak ilaç kalıntıları, geliştirmeyi sağlayıcı hormonlar, bakteriler, BSE, kuş gribi vs. insan sağlığını tehdit etmektedir.¹⁰⁷Toplum ve onu oluşturan bireylerin sağlıklı ve güçlü olarak yaşamlarını sürdürmesinde, ekonomik ve sosyal yönden gelişmesinde, refah düzeylerinin artmasında, huzur ve güvence altında varlığını devam ettirmesinde yeterli, dengeli ve güvenli gıda ile beslenmesi temel koşullardan birisi ve belki de en önemlisidir. Bu nedenle devletlerin gıda güvenliğinin ulusal güvenlik unsuru olarak ele alıp bu alana yönelik etkin stratejiler üretmesi gerekmektedir.

¹⁰⁶ BUZBAŞ Necdet, “Türkiye ve AB’de Gıda Güvenliği: Ortaklığın Stratejisi”, 28. Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı, Edinburg-İskoçya,13-17 Eylül 2010.s.4.

¹⁰⁷ MUTLU Seval, YURDAKUL Oğuz, “Gıda Güvenliği Açısından Tüketici Davranışları” Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt:17, Sayı:4, 2008, s.50. Web: <http://fbe.cu.edu.tr/tr/makaleler/2008-17-4-5.pdf>

Türkiye’de gıda güvenliği ve güvenilirliği ile ilgili ilk uygulamalar 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Yasası içinde bulunan birkaç madde(Madde 15, 99,104, 105) ile başlamış ve aynı yıl çıkarılan Umumi Hıfzıssıhha Yasası’nda (madde 181, 199) daha kapsamlı bir şekilde değinilmiştir. Bu yasaya dayanılarak 1942 yılında Gıda Nizamnamesi daha sonra 1952’de Gıda Maddeleri Tüzüğü çıkarılmıştır. 28 Haziran 1995 tarihinde çıkarılan 560 sayılı “Gıdaların Üretim, Tüketim ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname” gıda hizmetlerine dönük temel ve yapısal değişiklikler getirmiştir. Son olarak 2004 yılında 5179 sayılı “Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun” yürürlüğe girerek gıda sektöründe AB müktesebatı çerçevesinde uyum sağlayacak yeni bir yön çizilmiştir.¹⁰⁸ 2006 AB ilerleme raporunda, bu yasanın AB mevzuatı ile uyumlu olmadığı belirtilerek yeni bir veteriner hizmetleri, gıda ve yem paketinin hazırlanması tavsiye edilmişti. Türkiye 2010 yılında 5996 sayılı “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu’nu çıkartarak AB mevzuatına uyum sağlarken, gıda güvenliği politikasını modernize etmiş oldu.¹⁰⁹ Bu kanunla, hayvan sağlığı, bitki sağlığı, gıda güvenliği ve yem konularında AB standartları uygulanmaya başlandı. Türkiye’de gıda güvenliği ve güvenilirliğini sağlamakla mesul, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı kurumların denetimleriyle birlikte 2013 yılında et ve süt ürünlerinin üretimi, ekmek yapımındaki un ve kepek ölçümleri gibi bir çok gıda sektöründe AB standartları yakalanmış ve Avrupa ile bu alanlarda 2001’de durdurulan ticari ilişkiler yeniden başlamıştır.113 ülkenin bulunduğu 2016 Küresel Gıda Güvenliği İndeksinde Türkiye 45. sırada yer almıştır. 15 Ortadoğu ülkesinin bulunduğu indekste 8. sırada yer almıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu 2016 yılının ikinci tahmininde bir önceki yıla göre üretim miktarlarında tahıl ürünlerinde %8,8 oranında azalış, sebzelerde %1,7 ve meyvelerde %6,4 oranında artış tahmin edilmiştir. Bir önceki yıla göre buğday üretiminin %9,3 oranında azalarak 20,5 milyon ton, arpa üretiminin %15,6 oranında azalarak 6,8 milyon ton, çeltik üretiminin %2,2 oranında azalarak 880 bin ton olması tahmin edilirken, dane mısır üretiminin %9,5

¹⁰⁸ BUZBAŞ Necdet, “Türkiye ve AB’de Gıda Güvenliği: Ortaklığın Stratejisi”, 28. Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı, Edinburg-İskoçya,13-17 Eylül 2010.s.6.

¹⁰⁹ KİLİT Gökhan, “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Gıda Güvenliği ve Son Gelişmeler”, İKV(İktisadi Kalkınma Vakfı) Değerlendirme Notu, 2013,s.3.

oranında artarak 4,6 milyon ton olacağı tahmin edilmiştir.¹¹⁰ Bir türlü savunulan endüstri tarımsal faaliyetlere geçemeyen Türkiye, Türkiye İstatistik Kurumu 2016 yılı verilerine göre tarım sektöründe çalışan insan sayısı 30 bin kişi azalmıştır. Bunu nedeni ise artan maliyetlerle birlikte tarım sektörünün bir geçim alanı olmaktan çıkması olarak görülmüştür. Bunun aksine ülke nüfusu ise giderek artmaktadır. Nüfusu hızla artan ülkede gıda güvenliğini ve beslenme kalitesini sağlamak, tarımsal üreticilerin sosyo-ekonomik düzeylerini iyileştirmek önemli bir husustur.

21. yüzyılda Türkiye'nin gıda güvenliğine yönelik izlediği politikalar, her ne kadar AB uyum süreci ekseninde AB standartlarını yakalama amacıyla olsa da gıda sektöründe de yerleşme politikaları izlendiği görülmektedir. Devletlerin, kendi gıda ve tarım politikalarını belirleme, sürdürülebilir kalkınma amacına yönelik olarak ülke içi tarımsal üretimini düzenleme ve koruma, kendi kaynaklarına bağlılık derecesini belirleyebilme, yurt dışından gelen dumping uygulamalarını sınırlayabilme, kendi su kaynaklarına ilişkin hakların yönetimine bağlı olarak yerel balıkçılık yapabilme hakkı anlamına gelen Gıda Egemenliği konusunda da izlediği politikalarla ulusal güvenliğinin hayati bir unsuru olan gıda güvenliği ve güvenilirliğini sağlamaya çalışmaktadır.

2000'li yıllara kadar izlemiş olduğu üretim odaklı politikaları vadesini doldurduğunu ve küresel liberal piyasaya entegre olma stratejileri üretmeye çalışmıştır. Bu stratejilerle birlikte Türkiye, hayvan ve tahıl üretimi gibi konularda coğrafik olarak gayet zengin imkanlara sahip olmasına rağmen giderek dışa bağımlı hale gelmektedir. Tarım sektöründe tohumların bile ithal yoluyla temin edilmesini ortadan kaldırmaya yönelik alınan tedbirlerle yerli tohum üretme projeleri ile birlikte gıda güvenliği ile ilgili gerekli adımlar atılıyor olsa da bu konuda Türkiye'nin stratejileri çok yetersiz ve yavaş işleyen bir mekanizmaya sahiptir. Özellikle tahıl, et ve süt ürünleri sağlama konusunda dışa bağımlı olmak başlı başına bir ulusal güvenlik sorunudur.

¹¹⁰ UİK, Bitkisel Üretim 1.Tahmini, 2016, Haber Bülteni Sayı: 21665, Erişim Tarihi: 23.10.2016

3.2.6 Siber Güvenlik

20. yüzyılın sonlarında 21. yüzyılın başlarında gelişen bilişim¹¹¹ teknolojisi ile birlikte günlük hayat giderek kolaylaşsa da bu kolaylaştırmanın beraberinde getirdiği, birey, devlet ve küresel sisteme yönelik yeni tehdit unsurlarını da getirmiştir. Siber güvenlik kavramını tanımlamadan önce günlük hayatta sıklıkla duyabileceğimiz; siber uzay(siber ortam), siber saldırı, siber tehdit, siber terörizm, siber istihbarat ve siber casusluk, siber savaş ve siber güvenlik gibi yeni kavramların kısaca tanımlanması daha doğru olacaktır. Tüm bu kavramlar aslında tarih boyunca askeri terminolojiye ait ve ülkelerin güvenlik tutumlarını belirten kavramlardır.

Bu kavramların bir kaçını 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi'ne göre kısaca şöyle sıralayabiliriz;

Siber uzay, tüm dünyaya ve uzaya yayılmış durumda bulunan bilgi ve iletişim teknolojilerini ve bunları birbirine bağlayan ağlardan oluşan veya bağımsız bilgi sistemlerinden oluşan sayısal bir ortamdır.

Ulusal siber uzay, ülkelerin kara, deniz, hava ve uzay sınırları içerisine yayılmış bulunan bilgi ve iletişim teknolojilerinin birbirine bağlayan ağlardan oluşan devletlerin egemenlik sınırları içerisinde bulunan bağımsız bilgi sistemlerinden oluşan sayısal ortamdır.

Siber saldırı, ulusal siber uzayda bulunan bilişim sistemlerinin gizlilik, bütünlük veya erişilebilirliğini ortadan kaldırmak amacıyla, siber uzayın her hangi bir yerindeki kişi ve/ veya bilişim sistemleri tarafından kasıtlı olarak yapılan işlemlerdir. Bu işlemler bilgisayar korsanları, teröristler, dış istihbarat unsurları, organize suç örgütleri, casusluk faaliyetleri yapanlar ve bilinçsiz kullanıcılar tarafından yapılabilir.

Siber tehdit, devletlerin ulusal siber uzayına yönelik her türlü yıkıcı, bozucu, engelleyici ve ele geçirici özelliklere sahip girişimler, bir kurumun veya sistemin zarar görmesi için siber saldırıların çeşitli araçlar ve yöntemler ile kullanılmasıdır.

Siber terörizm, Siber terörizm, siyasi ve sosyal mercilere ve kişilere gözdağı vermek, baskı oluşturmak maksadıyla resmi birimlerin bilgisayarlarına, network sistemlerine, bilgi ve veri

¹¹¹TDK'daki tanımı; İnsanoğlunun teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullandığı ve bilimin dayanağı olan bilginin özellikle elektronik makineler aracılığıyla düzenli ve akla uygun bir biçimde işlenmesi bilimi, Enformatik.

tabanlarına yapılan yasadışı tehdit ve zarar verici saldırılardır. Daha da ötesi, bir saldırının siber terörizm olarak tanımlanması için bireye ya da mala karşı şiddet içermesi gerekmektedir. En azından “korku yaratacak kadar hasara” yol açmalıdır. Siber terör ölümcül olan ya da fiziki hasara yol açan, şiddetli ekonomik kayba neden olan saldırılar olarak örneklenebilir. Kritik altyapı odaklarına yapılan ciddi saldırılardır.¹¹²

Siber istihbarat ve siber casusluk, düşmana karşı avantaj ve üstünlük sağlamak için gereken bilgiyi sağlamak için hedef sisteme internet ağı üzerinde virüs bulaştırarak, casus yazılımlar yükleyerek veyahut onların güvenlik duvarlarını aşma suretiyle sızıp bilgi transferini gerçekleştirmektedir. Günümüzde istihbarat ve casusluk gibi konular çok kolay ve tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.

Siber savaş, kara, hava, deniz ve uzay savaşlarından sonra 5. savaş alanı olarak gösterilebilir. Siber savaş düşmanı psikolojik olarak çökertmek için bilgisayar kontrolü altındaki sistemlerine izinsiz, gizli ve görünmez olarak internet üzerinden erişmek¹¹³ ya da daha daha detaylı olarak tanımlamak gerekirse siber savaş, ülkedeki sivil, askeri ve hükümete ait bilgi ve iletişim teknolojilerinin hasmın siber saldırılarına karşı savunulması ile ekonomik, politik veya askeri nedenlerle hedef seçilen ülkeye, bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden organize saldırı faaliyetleri gerçekleştirilmesidir.¹¹⁴

Siber güvenlik, BM'nin Dünya Telekomünikasyon Birliği (ITU) organına göre, siber uzayda organizasyon ve kullanıcıların varlıklarını korumak amacıyla kullanılan araçlar, politikalar, güvenlik kavram ve önlemleri, kurallar, risk yönetimi yaklaşımları, eylemler, eğitimler, uygulamalar ve teknolojilerin bütünüdür. Türkiye Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığının 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi bağlamında yaptığı tanıma göre ise siber güvenlik, siber uzayı oluşturan bilişim sistemlerinin saldırılardan korunmasını, bu ortamda işlenen bilgi/verinin gizlilik, bütünlük ve erişilebilirliğinin güvence altına alınmasını, saldırıların ve siber güvenlik olaylarının tespit edilmesini, bu tespitlere karşı tepki mekanizmalarının devreye

¹¹² TASAM, “Siber Terörizm Raporu”, Stratejik Rapor NO: 2, Yayın Tarihi:1/12/2004, Erişim Tarihi 24/10/2016

¹¹³ KARAKUŞ Cahit, “ Kritik Alt Yapılara Siber Saldırı”, Bilimsel Yayınlar, Erişim Tarihi 24/10/2016, Web: <http://ylt44.com/bilimsel/siber.html>

¹¹⁴ ÇELİKTAŞ Barış, “Siber Güvenlik Kavramının Gelişimi ve Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon,2016,s.15.

alınmasını ve sonrasında ise sistemlerin yaşanan siber güvenlik olayı öncesi durumlarına geri döndürülmesini ifade etmektedir. Siber güvenliğin üç temel hedefi bulunmaktadır. Bunların ilki “erişilebilirlik”, bilgiye erişim hız ve kalitesinin korunması, doğal afetler, enerji kesintileri ve saldırılar gibi olağanüstü durumlarda bile verilere kesintisiz bir şekilde erişilebilmesi ya da erişim kayıplarının önlenmesidir. İkincisi “bütünlük” ise, sistem içerisinde gönderilen, alınan veya saklanan verilerin izinsiz değiştirilmesinin önlenmesi ve bütünlüğün sağlanmasıdır. Son olarak “gizlilik”, bilgi ve iletişim sistemi üzerinden yapılan haberleşmelerin ya da saklanan verilerin yetkisiz erişime karşı bilgi mahremiyetini korunmasıdır.

1980’lerden sonra hızla gelişen bilişim teknolojilerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri alandaki rolünün artmasıyla birlikte bir çok kişi, kurum ve kuruluş bilgi ve iletişim teknolojilerinin en üst seviyede kullanmaya başlamış ve bu teknolojiler ülkelerin kritik yapı ve altyapı sektörlerinde vazgeçilmez bir hale gelmiştir. Bu nedenle siber güvenlik alanı günümüzde en çok ilgi çeken alan olmuştur.

Her ülke için siber saldırıların ve tehditlerin hedefindeki alt yapı sistemleri farklılık gösterse de birçok ülke için savunma, finans, enerji, ulaşım, haberleşme, sağlık, eğitim, nükleer tesisler ve temel kamu hizmetleri gibi kritik altyapı sistemlerinin güvenliklerini sağlamaları zaruridir. Bu alt yapılara; hackerler, siber suçlular, iç dahili saldırganlar, siber aktiviteler ve yabancı istihbaratlar gibi unsurlarla yapılabılır muhtemel saldırılar ülkelerin büyük zararlara uğramasına neden olabilir.

21.yüzyılda siber savaşları 2000’li yıllardan bu yana ABD-Rusya-Çin ekseninde sürmekle birlikte, Türkiye’nin bu alanda ilk resmi belge olan ‘Ulusal Sanal Ortam Güvenlik Politikası’; Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, BDDK, Emniyet Genel Müdürlüğü, Bilgi Teknolojileri ve İletişim

Kurumu ve TÜBİTAK'ın katılımı ile Ocak 2009'da oluşturulmuştur. Siber Terör kavramı da, Genelkurmay Başkanlığı'nın önerisi ile Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'ne eklenmiştir.¹¹⁵

Bu tarihten sonra siber güvenlik alanındaki çalışmalar biraz hızlanmış olsa da ulusal çapta ele alınıp stratejiler belirlenmesi 2012 yılındaki bakanlar kurulunun almış olduğu “Ulusal Siber Güvenlik Çalışmalarının Yürütülmesi, Yönetilmesi ve Koordinasyonuna İlişkin Karar” ile birlikte Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı tarafından siber güvenlik ile ilgili rapor yayınlamak, program belirleme, usul ve esasları uygulamak için Siber Güvenlik Kurulu kurulmuştur. Bu alanda daha etkin AR-GE çalışmaları yapması için 2012'de TÜBİTAK BİLGEM'e bağlı Siber Güvenlik Enstitüsü kurulmuştur.

Türkiye'nin 2010'dan sonraki yıllarda siber güvenlik alanıyla ilgilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. 2004 yürürlüğe girmiş olan Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi'ne de bu yılda taraf olmuştur. 25-24 Ocak 2011'de ise 41 kamu kurumunun yanı sıra özel sektör kuruluşunun ve sivil toplum kuruluşlarının katıldığı ilk Ulusal Siber Güvenlik Tatbikatını gerçekleştirilmiştir. Bu tatbikatla; bilgi güvenliği yönetimi eksikliği, sistem yöneticilerinin teknik yetersizliği, saldırı tespit sistemi ve süreçlerinin yetersizliği, sosyal mühendislik saldırılarına ilişkin bilinç yetersizliği, güncel olmayan antivirüs sistemleri, sistem yöneticilerinin güvenlik boyutunda yetersizliği, kurum içi koordinasyon yetersizliği, sistem tasarım aşamasında güvenliğin göz ardı edilmesi, kablosuz ağlardan kaynaklı riskler vb. bir çok bulgunun ulusal siber güvenlik sisteminde Türkiye'nin mevcut durumu gözler önüne sermiştir.

11 Aralık 2013'te sona eren ikinci Ulusal Siber Güvenlik Tatbikatına 61 kurum ve kuruluş katılmıştır. Dijital saldırı testleri(DDoS), sosyal mühendislik testleri, web uygulama testleri ve sisteme sızma testleri bağlamında yürütülen tatbikatta ulusal siber güvenlik sistemindeki boşluklar tespit edilmeye çalışılmıştır. 15-16 Mayıs 2014'te İstanbul'da Uluslararası Siber Kalkan Tatbikatı düzenlenmiştir. 2013'ten sonra her sene olmak üzere Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı tarafından Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi Eylem Planı

¹¹⁵ KIRDI Gökhan, “Türkiye’de ve Dünyada Siber Güvenlik Alanında Yapılan Çalışmalar”, Adli Makale, SASAM, Yayın Tarihi: 14/1/2015, Erişim Tarihi: 24/10/2016.

hazırlanmaktadır. Böylelikle Türkiye'nin siber güvenlik alanında istikrarlı gelişimler takip edilmekte ve yönlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de 2010 yılından sonra ilgi duyulan bir konu olmasına karşın siber güvenlik alanında alınan yol dikkat çekicidir. Ancak bilişim çağının hızlı gelişimi ile karşılaştırıldığında Türkiye ulusal siber güvenlik sistemi daha emekleme döneminde. Gelecek asırların dönüşüm ve gelişimi siber savaşlarla sonucu olacağını net bir şekilde öngörülebilmektedir. Bu nedenle Türkiye gelecekte küresel bir güç olma hedefini gerçekleştirmek için siber güvenlik alanındaki gelişimini hızlandırmak durumundadır.

3.3 21. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİNDE GÜVENLİK

3.3.1 Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nin Değişmesi

Milli Güvenlik Siyaseti; milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacıyla Milli Güvenlik Kurulu'nun belirlediği görüşler dâhilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen, iç ve dış savunma hareket tarzlarına ait esaslardır.¹¹⁶ Türkiye'de Kırmızı Kitap ve Gizli Anayasa olarak da adlandırılan Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi; Türkiye Cumhuriyeti'nin milli menfaati ve milli hedeflerini, milli hedeflere ulaşılması için takip edilecek iç ve dış güvenlik ile savunma siyasetlerine ilişkin esasları kapsamaktadır.¹¹⁷ Milli Güvenlik Siyaset Belgesinin kabul edilmesi, değiştirilmesi ve uygulanma sorumluluğu ve gizliliği Bakanlar Kurulu'na aittir. 1982 Anayasası ile kurulan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) devletin milli güvenlik siyaseti hakkında görüş bildirme ve tavsiyede bulunma yetkisine sahiptir. Kamuoyunda gizli tutulan ve İç İşleri Bakanlığı tarafında hazırlanan İç Güvenlik Belgesinin dayandırıldığı Milli Güvenlik Siyaset Belgesi, devletin yönetim stratejileri belirlenirken dikkate alınan en önemli belgelerden biridir.

Ergenoğlu'nun, Akların Stratejik Analiz Dergisinde yayınlanan çalışmasından aktardığına göre; Milli Güvenlik Siyaset Belgesinin belirlenmesinin sekiz aşamada oluşmaktadır. İlk aşaması, mevcut milli sisteminin yani iç güvenlik, dış politika, siyasi-askerî, sosyo-kültürel,

¹¹⁶ ERGENOĞLU Mehmet, "Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi ve Meşruiyeti", İdarecinin Sesi Dergisi, Sayı:142,Kasım-Aralık 2010,s.33.

¹¹⁷ SANDIKLI Atilla, "Milli Güvenlik Siyaset Belgesi Neden Değişmeli?", BİLGESAM, Yayın Tarihi: 20/09/2010, Erişim Tarihi: 25/10/2016

ekonomik, bilimsel-teknolojik ve diğ er milli güç unsurlarının değ erlendirilmesidir. İkinci aş ama milli güvenliğ i etkileyen hususların saptanması, devletin milli menfaat ve hedeflerin belirlenmesidir bunlara ulaş mak için izlenecek stratejilerin tanı mlanmasıdır. Ü çü ncü aş amada, milli hedeflerin tasnif edilir. Dördü ncü aş ama, milli güvenlik siyaset belgesinin yazılması ve bununla ilgili olan kurum ve kuruluş larla koordinasyon sağ lanmasıdır. Beş inci aş ama, milli hedef ve siyasetinin son ş eklinin tespiti için MGK'dan görüş alınmasıdır. Altı ncı aş ama, yazılan taslağ ın MGK'ya sunulması ve MGK ile görüş ü lerek son taslak belge haline getirilmesidir. Yedinci aş ama, son taslak belgenin Bakanlar Kuruluna sunulmasıdır. Son aş amada ise belgenin Bakanlar Kurulu tarafında kabul edilmesi ve onaylanması durumunda Baş bakanlık Uygulama Direktifi ile yayınlanmasıdır.

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin yeniden yazılması veya güncelleştirilmesi için belli bir süre aralığ ı zorunluluğu yoktur. Milli Güvenlik Kurulu tarafından; ulusal, bölgesel ve küresel güvenlik ortamındaki değ iş iklikler ile milli güvenlik siyasetinin uygulama sonuçları çerçevesinde Türkiye'nin milli güvenlik ihtiyaçları değ erlendirilerek Belge'nin güncelleştirilmesine ihtiyaç olduğu Bakanlar Kurulu'na tavsiye edilmesi ile gerekli görü ldü ğ ü nde güncelleme veya değ iş tirilmesi için süreç baş latılabilir.¹¹⁸

Türkiye'de 21.yüzyılın baş ına iktidara gelen Ak Parti hükümetinin izlemiş olduğu AB uyum süreci paketleriyle birlikte milli güvenlik siyaset belgesinin de değ iş im ve dönüş ü m yaşadığını görü yoruz. Özellikle dönemin Baş bakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sürekli olarak deklare ettiğ i dindar halkı milli güvenliğe tehdit olarak gören anlayış ın kabullenmeyecek olduğu söylemi ve bununla birlikte milli güvenlik siyaset belgesindeki “irticai hareketler” kavramının “dini istismar edenler” olarak değ iş tirilmesi büyük bir dönüş ü m olarak gösterilebilir. Ayrıca Ak Parti hükümeti öncesinde hazırlanan milli güvelik siyaset belgelerinin oluşturulması aş amalarında ağı rlıklı olarak askeri görüş ler rol alırken özgürlük-güvenlik dengesi pek gözetlenmediğ inde devletin görüş ünü benimsemeyen herkes ve komşular potansiyel bir tehdit unsuru olarak görü lüyordu. 2000'li yıllara gelindiğ inde belgenin oluşturulmasında sivil yönetim ağı rlığ ını

¹¹⁸ SANDIKLI Atilla, “Milli Güvenlik Siyaset Belgesi Neden Değ iş meli?”, BİLGESAM, Yayın Tarihi: 20/09/2010, Eriş im Tarihi: 25/10/2016

artırmış ve yakın komşularla işbirliğinin geliştirme yönündeki politikaları sekteye uğratmaması için ciddi bir dönüşümden geçirilmesi daha demokratik bir görünüm sağlanmıştır.

Ak Parti hükümeti dönemi boyunca her beş yılda bir ele alınan ve güncellenen milli güvenlik siyaset belgesinin son güncellemesi 2015'te yapılmıştır. Milliyet Gazetesinin 07/04/2015'te yayınlamış olduğu "İşte Türkiye İçin Yeni Tehdit Listesi" başlıklı habere göre; milli güvenlik siyaset belgesinin sayfa sayısı 20'den 18'e düşmüş ve sonraki beş sene için öngörülen potansiyel ulusal risk unsurları şöyledir;

- ✓ Ayaklanmaya Karşı Koyma: Kamu güvenliğini, halkın can ve mal güvenliğini zedelemeye yönelik; sivil itaatsizlik ve halk ayaklanmaları çıkarmaya yönelik girişimler, eylemler, kışkırtıcı faaliyetler;
- ✓ Paralel Devlet Yapılanmaları; Ulusal güvenliği tehdit eden, milli iradenin tecellisini engellemeye yönelik her türlü faaliyet, seçilmiş hükümeti ortadan kaldırmaya ve işlevsiz kılmaya yönelik devletteki illegal oluşumlar. Her türlü vesayet girişimi. Gücünü millettten almayan, devleti kullanan illegal oluşumlar. FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü) tipi terör örgütlerine karşı alınan bir tedbirdir.
- ✓ Haberleşme Güvenliği: Haberleşme güvenliğini ihlale yönelik illegal girişimler, sızma-sızdırma girişimleri, manipüle etme faaliyetleri;
- ✓ Sosyal Medya Tehdidi: Sosyal medyadan halkı kışkırtmaya, manipüle etmeye, etkilemeye ve algı oluşturmaya yönelik tehditler;
- ✓ Bilgi-Teknoloji Güvenliği: Devlet kurumlarına ait stratejik bilgi ve belgeleri teknoloji yoluyla ele geçirmeye, manipüle etmeye yönelik girişimler, sanal terör eylemleri,
- ✓ Sermaye ve Fon Güvenliği: Hükümetin yönetme gücünü etkilemeye yönelik sermaye hareketler,
- ✓ Dini İstismar Eden Örgütler: IŞİD gibi dini istismar eden terör örgütleri, bölgesel tehditler ve mezhep çatışmasını körükleyen faaliyetler;
- ✓ Etnik Temelli Terör: PKK/PYD gibi etnik temelli, silahlı terörizm girişimler;
- ✓ Diğer Tanımlar: Geleneksel güvenlik sorunları dışında; kamu düzeni ve güvenliği, enerji arzı güvenliği, gıda ve su güvenliği, sanal ortam güvenliği, afetler ve halk sağlığına yönelik riskler, salgın hastalıklar.

Bu yeni tehdit ve riskler ile mücadele yöntemleri de değişiklikler yapılmıştır. Bunlar; tehditlerle topyekûn mücadele anlayışı, kurumlar kendi strateji belgelerini hazırlaması ve

hazırlanan stratejilerin 2030 yılı öngörülerek yapılması, ulusal güvenliğe yönelik tehditlere öncelik verilmesi, askeri güvenlik strateji belgesi, müşterek vizyon belgesi yazılmasının ve Kara, deniz, hava ve özel kuvvetler müşterek harekât konseptinin değiştirilmesi kararının alınması, istihbarat anlayışı yenilenmesi ve kurumlar arasındaki istihbarat paylaşımı; koordinasyon, işbirliği ve senkronizasyon güçlendirilmesi¹¹⁹ gibi ciddi kararlar alınmıştır.

3.3.2 Yerli Silah Sanayisinin Gelişmesi

Ak Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye'nin iç ve dış politika dinamiklerindeki değişimi okurken bu dönemde özenle geliştirilmeye çalışılan yerli savunma sanayisindeki gelişmeleri de göz ardı etmemek gerekmektedir. 20.yüzyıl boyunca batı eksenli güvenlik ittifakların stratejilerine paralel politikalar üretmesinin temelindeki sebeplerden bir tanesi de ulusal tehditlerine karşı yalnız kalmamak istemesi ve tüm savunma materyallerini gelişmiş batı ülkelerinde ithal etmesidir. Hem ekonomik hem de siyasi bağımlılık anlamına gelen bu durumu aşmak için yeni yüzyılda milli savunma projelerini geliştirmek için ciddi adımlar atılmıştır. Milli Savunma Bakanlığınca atılan bu adımların nihai amacı, orduyu modern teçhizat ve kabiliyetler ile donatmak, ülke sanayisini geliştirmek ve yurt dışındaki piyasalarda rekabet gücünü artırmaktır.

Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nın 2015 Performans Programına göre; 2007-2013 yılları arasındaki dönem için hazırlanan 9. Kalkınma Planı ile "küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" olarak belirlenen vizyona ulaşmak için stratejik amaçlar ve hedefler belirlenmiştir. Bu kalkınma planına göre;

- ✓ Savunma, havacılık, uzay, kimya, malzeme ve bitki genetiği gibi bilgi ve teknoloji yoğun alanlar geliştirilecek.
- ✓ Savunma sanayisinde; ihtiyaçları güvenli ve istikrarlı bir biçimde milli imkanlarla karşılamak üzere rekabetçi, kendine yeten, esnek, ülke sanayii ile bütünleşmiş, ortak üretim-tasarım ve AR-GE alanlarında uluslararası işbirliği çalışmalarına etkin

¹¹⁹ Milliyet Gazetesi, "İşte Türkiye İçin Yeni Tehdit Listesi", Adli Haber Yazısı, Yayın Tarihi: 07/04/2015, Erişim Tarihi: 24/10/2016

katılım sağlayan bir yapıda üretimin geliştirilmesi ve bunun için gerekli alt yapı ile teknolojik ve yönetsel kabiliyetlerin kazanılması hedeflenmiştir.

- ✓ Ulusal savunma sanayiye geliştirmek amacıyla, mevcut alt yapıdan ve teknoloji yeteneğinden azami faydalanan, verimliliği, AR-GE'ye dayalı tedariki, yurt içi teknoloji kabiliyeti edinimini esas alan bir sistem ve mevzuat oluşturulacaktır¹²⁰

Şeklindeki kararlarla milli savunma sanayisini geliştirmek ve ulusal savunma materyallerinin üretimini öz milli kaynaklarla üretilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kalkınma Planı kararları doğrultusunda savunma sanayisine verilen teşvik, sağlanan rekabetçi ortam ve savunma sanayisinin ülke sanayisi ile bütünleştirme politikalar kısa sürede işlerlik kazanmış ve savunma sanayisindeki ilerleme ile birlikte 2015'te ulusal savunma konusunda dışa bağımlılık %80'lerden %46'ların altına düşmüş ulusal savunmanın %54 oranındaki kısmı yerli kaynaklarla sağlanmıştır. 2015 yılına baktığımızda artık Türkiye kendi milli savunma sanayisinde ürettiği kara, deniz, hava savunma araçlarını kullanmaktadır.

Yerli sanayi imkanlarla üretilen milli savunma araçlarından bazıları şunlardır;

- ✓ **Cobra**; Otokar tarafından uluslararası standartlarda üretilmiş üstün kabiliyet hareketine sahip, balistik koruma özeliğine sahip bir araçtır. Türkiye yerli sanayisinde üretilip Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir ve Bahreyn gibi ülkelere ihraç edilmektedir.
- ✓ **Ejder 6x6 Taktik Tekerlekli Zırhlı Araç**; Nurol Makine tarafında özgün bir tasarımla üretilen, 110 km/s azami hıza ulaşabilen 650 km menzil kapasitesi ile NATO STANAG 4569 yüksek zırh koruma seviyesinde; personel taşıma, keşif ve muharebe olmak üç çeşit farklı amaç için kullanılan askeri araçtır. Gürcistan ihraç ettiğimiz ülkelerden bir tanesidir.
- ✓ **PARS 8x8 Lastik Tekerlekli Zırhlı Araç**; FNSS Savunma Sistemleri A.Ş tarafında üretilen, 100km/s azami hızı ile 1000 km menzili olan, 14 personel taşıma kapasitesinde ve daha geliştirme aşaması bitmeyen bir projedir. Potansiyel ihracat listesinde Malezya bulunmaktadır.
- ✓ **Zırhlı Muharebe Aracı**; FNSS Savunma Sistemleri A.Ş tarafında üretilen, 65km/s azami hız, 490km menzil, 11 personel taşıma kapasitesi ve NATO standartlarında olan

¹²⁰SSM(Savunma Sanayii Müsteşarlığı), "2015 Performans Programı", s.13-14. Web: <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/kurumsal/Performans%20Program/2015/2015PerformansProgrami.pdf>

bu askeri aracın ihraç edildiği ülkeler arasında Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Filipinler, S. Arabistan bulunmaktadır.¹²¹

- ✓ **T-155 K/M Fırtına Obüsü Projesi;** K.K.K.lığı tarafından üretilen, etkin ve zamanında ateş desteği sağlamak amacıyla, menzili, tahrip gücü, beka kabiliyeti yüksek, gelişmiş komuta kontrol sistemlerini üzerinde bulunduran bir projedir.
- ✓ **ATAK Taarruz Helikopteri;** K.K.K.lığının taarruz ve keşif platformu olarak; yüksek irtifa, gece/gündüz ve kötü hava şartlarında görev yapabilecek, yüksek performanslı taarruz helikopteri ihtiyacını karşılayabilecek bir helikopter geliştirme projesidir. Hava desteği görevleri ve çok amaçlı görevler için iki tip olarak tasarlanmış olan T129, ağır silahlarla donatılan, aynı zamanda yakın hava desteği görevleri için T129A, 76 adete kadar 70 mm güdümsüz roketler ve 500 adet mühimmat kapasiteli 20 mm top ile donatılmıştır. T129 B ise çok amaçlı görevlere uygun olarak en modern elektronik harp gereçleri entegre edilmiş ve aynı anda 8 adet güdümlü anti-tank füzesi UMTAS, 12 adet güdümlü CİRİT, 2 adet STINGER ve 500 adet top mermisi ile görev yapabilmektedir. Bu kapasite ile kendi sınıfında en etkin taarruz helikopteri olma unvanına sahiptir. Proje geliştirme aşaması sonuçlanmış üretimi devam etmektedir.¹²²
- ✓ **Bayraktar Taktik İnsansız Hava Araçları;** KaleBaykar İş Ortaklığı tarafından TSK için geliştirilen, Orta İrtifa ve Uzun Menzil (MALE) sınıfı İHA konseptine uygun olarak geliştirilen Taktik İnsansız Hava Aracı Sistemi Milli ve Özgün tam otomatik uçuş kontrol özelliklerine sahip bir gözetleme aracıdır.¹²³ Silahlandırılma kapasitesi ile güçlendirilmiş olan İHA projesi geliştirilmeye devam edilmektedir. 2015 yılı itibari ile Türkiye Silahlı Kuvvetlerin envanterine katılmıştır. İnsansız Hava Aracı geliştirme projesi için TUSAŞ-Türk Havacılık ve Uzay Sanayi A.Ş'nin de çalışmaları sürmektedir.
- ✓ **MİLGEM(Milli Gemi) Projesi;** Üç tarafı denizlerle çevrili ve jeostratejik konumu nedeniyle Türkiye'nin donanımlı, büyük ve etkin bir donanmaya sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle son yıllarda donanmasını modern hale getirmek için bazı projeler geliştirmiştir. Denizaltı Savunma Harbi (DSH) ve Karakol Gemisi Projesi

¹²¹SSM, Türk Savunma Sanayii Ürünleri, Erişim Tarihi: 25/10/2016, Web: <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/SavunmaSanayiiimiz/ssurunleri/Sayfalar/default.aspx>

¹²² Kara Kuvvetleri Komutanlığı, "T129 ATAK Taarruz Helikopteri", Erişim Tarihi: 25/10/2016, Web: <http://www.kkk.tsk.tr/Modernizasyon/Modernizasyon.aspx>

¹²³BAYKAR Makina, "Bayraktar Taktik İHA", Erişim Tarihi: 25/10/2016, Web: <http://baykarmakina.com/sistemler-2/>

olarak başlatılan MİLGEM (Mili Gemi) Projesi kapsamında 2004'te İstanbul Tersanesi Komutanlığında kurulan MİLGEM Proje Ofisi ile tasarımına başlanılan, azami yurt içi katkı payı ile toplam 8 adet geminin tasarım ve inşası öngörülen bir projedir. Karakol gemisi ile fırkateyn arasında bir tasarımda bulunan projenin geliştirilmesiyle kıyıya dayalı harp alanındaki yeteneklerin yükseltilmesi amaçlanmıştır. 20011'te Heybeliada (F-511) ve 2013'te ise Büyükada (F-512) adlı iki gemi deniz kuvvetlerinin filosuna dahil edilmiştir.¹²⁴

3.3.3 Nükleer Enerji Santralleri Kurma Politikaları

Yirmi birinci yüzyılın başlarında yakalamış olduğu siyasi ve ekonomik istikrar ortamında hızlı bir gelişme sürecine giren Türkiye, yeni bir paradigmaya oturduğu ve öz değerler üzerinde inşa ettiği politikaları daha etkin bir şekilde yürütebilmesi için çözmesi gereken iki zor sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların ilki; hızla gelişen ülke ekonomisinin üretimle sürekliliğinin sağlama ve daha sağlam bir hale getirecek sanayi sektörünün enerji ihtiyacıdır. Türkiye'nin enerji konusunda dışa bağımlı bir ülke olması nedeniyle özgün politikalar üretirken, dışa olan enerji bağımlılığı politika yapıcıların devletlerarası ilişkileri düzenlenmede manevra alanını daraltmaktadır. Ayrıca enerjide dışa bağımlı olma durumunda, ülke ekonomisi dışsal enerji fiyat dalgalanmalarına karşı sürekli zayıf olacaktır. Enerji güvenliğini sağlamak Türkiye gibi enerji yoksunu ülkeler için nükleer enerji veya diğer yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmakla sağlanabilir. İkinci büyük sorun ise uluslararası sistemde caydırıcı güç unsuru olarak kullanılan nükleer silahları üretememe veya sahip olamama sorunudur.

Nükleer enerji ile ilgili çalışmaları 1955 yılında "Atom Enerjisinin Barışçıl Amaçlarla Kullanılması" amacıyla toplanan 1.Cenevre Konferansını takiben, Türkiye'de 1956 yılında Başbakanlığa bağlı "Atom Enerjisi Komisyonu" kurulmasına kadar götürebilsek de Türkiye'de elektrik üretimi amacıyla kurulması tasarlanan nükleer santrallerle ilgili ilk etütler 1967-1970 yılları arasında yapılmış ve 1970'li yılların başlarında, nükleer santral sahası için fizibilite ve yer araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalara göre; nükleer santral için Mersin/Akkuyu,

¹²⁴ Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, "Bahriye'nin Türk Toplumuna Öncülük Yaptığı Alanlar", Erişim Tarihi: 25/10/2016, Web: https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?icerik_id=334&dil=1

Sinop/İnceburun ve Kırklareli/İğneada uygun yerler olarak tespit edilmiştir.¹²⁵ Yapılan çalışmaları sonucunda 1976'da Akkuyu sahasına santral kurulması için lisans verilmiştir. İsviçre ve Fransız firmalarıyla tesis inşası için görüşmeler başlamasına rağmen 1979'da görüşmeler başarısız bir şekilde kesilmiştir. 1980'lerde ikinci bir santral yeri olarak Sinop İnceburun olarak belirlenmiş ancak 1986'daki Çernobil patlaması ile nükleer enerji santralleri inşa etme çalışmaları durmuştur. 1990'lardaki enerji fiyatlarındaki artış nedeniyle konu tekrar gündeme getirilmiştir. Ancak hiçbir ilerleme kaydedilememiştir. 2000'li yıllara kadar çalışmaları süren tesislerin yapım aşamasına bir türlü geçilememiştir.

21. yüzyılda Türkiye'nin hızla sanayileşmesi ve kentleşme oranının artmasıyla birlikte yıllık enerji ihtiyacı ortalama her yıl bir öncekine göre %8,5 oranında artış göstermektedir. Enerjiye olan ihtiyacın giderek artması sonucu alternatif enerji sağlama politikaları çerçevesinde ele nükleer enerji santrallerinin kurulması çalışmaları 2002'den sonra hız verilmiştir. 2006 Nisan ayında ilk nükleer enerji santralini kurulmasını dayanak tekil edecek olan "Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun Tasarısı" hazırlanmış ve 2007'de kabul edilmiştir.¹²⁶

Dört kez ihalesi verilen ve bir takım nedenlerle iptal olmuş Akkuyu Nükleer Santralini inşası ile ilgili son durum; 12.05.2010 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyetinde Akkuyu Sahasında Bir Nükleer Güç Santralini Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma imzalanmıştır. Bu Anlaşma uyarınca Akkuyu sahasında 4 ünite 1200 MWe Rus tasarımı VVER reaktörü kurulması hedeflenmektedir. 15.07.2010 tarihinde TBMM, 24.11.2010 tarihinde ise Rusya Federasyonu Federal Meclisi anlaşmayı onaylanmıştır. Söz konusu Anlaşma, TBMM tarafından onaylanmasına müteakip 21.07.2010 tarihli ve 27648 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmasıyla yürürlüğe girmiştir. İnşa edilecek santralin işletilmesini sağlayacak teknik personelin eğitilmesi için 2010 yılında 600 öğrenci Rusya'ya temel eğitim almaları için gönderilmiştir.

¹²⁵ EKŞİ Muharrem, "Türkiye'nin Nükleer Enerji Stratejisi: Büyük Güç Olma İdeali", BİLGESAM, Kocaeli Üniversitesi Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi,2014,s.76. Web: http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-355-2014121621guvenlik_kongresi_bildirileri-7.pdf

¹²⁶DİNÇER O. Bahadır(ed), ÖZDAL Habibe(ed), NECEFOĞLU Hacali(ed), "Yeni Dönemde Türk Dış Politikası" Nilüfer KARACASULU, "Türk Dış Politikasında İran", Adlı Makale, Ankara: USAK Yayınları,2010,s.209.

Türkiye'nin nükleer enerji santrallerini kurulması çabalarındaki ısrarın ulusal güvenlik bağlamında değerlendirmesi ise Türkiye için kendi nükleer enerji santrallerini inşa etmesi zaruri bir durum olarak görülmektedir. Çünkü yakın komşuların (İran, Ermenistan, Bulgaristan vs.) nükleer tesislere sahip olma ve nükleer silah geliştirme çabaları Türkiye'nin ulusal güvenliği için bir tehlike arz etmektedir. Bu tehlikenin bertaraf edilmesi ancak nükleer tesislere sahip olmak ile dengelenebilmesidir. İnşa edilecek santrallerin enerji sağlaması dışı olan enerji bağımlılığını azami seviyeye indirecek ve uluslararası güç denkleminde Türkiye'yi önemli bir aktör haline getirecektir.

3.4 TÜRKİYE'NİN 21.YÜZYILDA ARTAN ULUSAL GÜVENLİK HARCAMALARI

Soğuk Savaş dönemi boyunca devletlerin ulusal güvenliklerini sağlama endişelerinden doğan bir tavırla giriştikleri savunma harcamalarını artırma politikaların 1990'lardan sonra da devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. ABD'nin hegemonyasının etkin bir şekilde hissedildiği bu dönemde sonrasında kurulan yeni dünya düzeninde ülkelerin kendi güvenlik ihtiyaçlarını korumak ve uluslararası alanda bir etkin bir aktör olma istemleri savunma sanayilerinin gelişmesine ve buna paralel olarak da güvenlik harcamalarında bir artış gözlemlenmiştir. Özellikle 11 Eylül'de ABD'nin ticaret kulelerinin bir terör örgütü tarafından vurulmasıyla birlikte devletlerin güvenlik algılarında ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır. Yeni yüzyılda devletlerin güvenlikleri için en büyük tehdit olarak terör örgütlerini görülmesi ve küresel alanda terörle mücadele stratejileri geliştirilmeye başlanmıştır. Askeri unsurlar olmak üzere devletlerin güvenlik yapıları daha etkin bir hale getirmek için gerekirse sağlık, eğitim ve diğer sosyal giderlerinden kısılıp güvenlik harcamalarına ayrılan bütçe oranı artırılmıştır.

Ülkelerin güvenlik endişeleri nedeniyle askeri harcamalarını sürekli artırdığı 21. yüzyılda Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsünün(SIPRI) 2015 yılında yapmış olduğu çalışmada dünyadaki askeri harcamaların bir önceki yıla göre %1 oranında artıp yaklaşık 1,7 trilyon dolar olduğunu göstermiştir. 2011'den sonra Asya ve Okyanusya, Orta ve Doğu Avrupa ve bazı Ortadoğu'daki devletlerin güvenlik harcamalarındaki artış büyümüş ve aynı dönemde Afrika ve Latin Amerika'daki güvenlik harcamaları azalmıştır. Küresel bazda 1998-2011 yılları arasında askeri harcamalar artarken, 2011-2014 yılları arasında hafif bir azalma

gözlemlenmiştir. En çok askeri harcama oranına sahip ve 2015'teki %2,4 oranındaki azaltmaya rağmen ABD'nin askeri harcaması 596 milyar dolardır ve bu alandaki dünya harcamalarının 1/3'ü ABD'ye aittir. Çin, %7,4 oranında artırdığı askeri harcamaları ile en çok artıran ülkelerin başında gelmekte ve 215 milyar dolarlık bir bütçe ayırmaktadır. Suudi Arabistan, %5,7'lik bir artış ile askeri harcamalarını 87.2 milyar dolara çıkararak en çok askeri harcama yapan üçüncü ülke olmuştur. Rusya'nın askeri harcamaları %7.5 oranında artmış ve 66,4 milyar dolarlık bütçe ayırmaktadır.¹²⁷ Bu çalışmaya göre Türkiye 22,6 milyar dolarlık bir askeri harcama yaparak 2013 yılına göre harcamalarını artırmış ve 15. sırada yer almıştır.¹²⁸

Yukarda kısaca bahsedilen dünyanın askeri harcamalarının artış gösterdiği 21. yüzyılda devletlerin ulusal güvenlikleri ile ilgili endişelerinden kaynaklanmaktadır. 2000'li yıllardan sonra dünya genelinde vukuu bulan çatışmaların artması; Soğuk Savaş dönemi sonrasında uluslararası sistemin çok kutuplu düzene dönüşmesi ile birlikte, ayrıca devletlerin hızla gelişen sanayi sektörü ve kentleşme oranlarının artmasıyla artan enerji ihtiyaçlarını sağlama ya da enerji güvenliklerini sağlama, uluslararasıdaki güç dengesindeki nüfuzunu artıma ve ya sahip olduğu konumu sürdürmek için ülke menfaatlerini sağlayacak politikalar üretmesinden kaynaklanmaktadır.

2015 yılı bütçe tasarısı rakamlarına göre; Türkiye'nin Savunma Bakanlığına yani savunma harcamalarına ayırdığı bütçe; Maliye, Eğitim ve Çalışma Bakanlıklarından sonra 22.7 milyar dolarlık bir rakamla dördüncü en büyük bütçe olma özelliğini taşımaktadır. Bu bütçenin %75'i personel maaşları ve ihtiyaçlarına yönelik mal ve hizmetler için kullanılırken %25'lik bölümü ise modernizasyon ve sermaye yatırımları için harcanmaktadır.¹²⁹ Türkiye'nin askeri harcamaları 2000'li yıllarda sürekli düşüş izlemiştir. Bunun nedeni Türkiye'nin silahlanma yarışına girdiği ülkelerin ekonomik krizler yaşamaya başlamasıyla silah alımlarını düşürmesi

¹²⁷ SIPRI(Stockholm Uluslararası Barış Çalışmaları Enstitüsü), "World Military Spending Resumes Upward Course(Dünya Askeri Harcamaların Artışını Sürdürmesi)", Yayın Tarihi: 5/4/2016, Erişim Tarihi: 26/10/2016, Web: <https://www.sipri.org/media/press-release/2016/world-military-spending-resumes-upward-course-says-sipri>

¹²⁸ NTV Haber, "2015'te Silahlanmaya 1,7 Trilyon Dolar Harcandı", Adlı Haber, Yayın Tarihi: 5/4/2016, Erişim Tarihi: 26/10/2016, Web: <http://www.ntv.com.tr/dunya/2015te-silahlanmaya-1-7-trilyon-dolar-harcandi,v0Mst7xH0UiwZRlr1pNycQ>

¹²⁹ AlJazeera Türk, "Askerin Payı Düşüyor Yerlileşme Artıyor", Adlı Haber, Yayın Tarihi: 13.11.2014, Erişim Tarihi: 26.10.2016, Web: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/askerin-payi-dusuyor-yerlilesme-artiyor>

ve yerli silah sanayisinin geliştirdiği askeri silah projelerinin sonuç vermesiyle birlikte dışa harcanan silah maliyetinin azalmasıdır.

Türkiye'nin ulusal güvenliği için askeri unsurlar en büyük rolü üstlense de diğer bir çok kurum da ulusal güvenliğin sağlanmasında görevlidir. Askeri harcamaların yukarıda belirtilen gelişmelerden dolayı düşüş gösterse de diğer kurumların harcamaları giderek artmıştır. İç İşleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilatı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı gibi kurumlar ülkenin iç güvenliği ile ilgilidir. İç güvenliğin için ayrılan harcamaların ulusal gelirdeki payları 2006-2014 yılları arasında sürekli yükselmiştir. 2006 yılında milli gelirin %0,88'i iç güvenliğe giderken, 2013 yılında bu oran %1,36'ya kadar yükselmiştir. Bu miktarın 2016'da %1,24'e düşürülmesi hedeflenmiştir. İç güvenliği sağlamada etkin olan üç kurumun harcama oranları şöyledir; Emniyet Genel Müdürlüğü'nün iç harcamaları içindeki payı 2013 yılında %70,7 iken 2016'da %74 olarak giderek artmıştır. İç İşleri Bakanlığının harcamaları 2013'te %16, 2016'da %14,03'e düşmüş; Milli İstihbarat 2013'te %4,12, 2016'da %4,75'e yükselmiştir.¹³⁰

2002 yılında Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte yakalanan siyasi ve ekonomik istikrar ortamında sanayi sektörünün gelişmesi ile artan enerji ihtiyacını veya enerji güvenliğini sağlama; batı eksenli politikalardan uzaklaşılıp kendi öz değerleri ekseninde yerli politikalar üretme çabasıyla uluslararası alandaki nüfuzunu genişletme, etkin, çok boyutlu ve maksimum işbirliği stratejilerini geliştirme çabası sonucunda Türkiye yeni yüzyılda ulusal güvenlik harcamalarını artırmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin ulusal güvenlik harcamalarını artırmadaki bir diğer neden ise yakın coğrafyasında meydana ve tüm Ortadoğu'yu yakından ilgilendiren ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle birlikte oluşan güç boşluğunu dolduran IŞİD gibi radikal İslami terör öğütleri, Arap Baharı denilen sürecin sert etkileri, etnik kökenli PKK/PYD gibi ülke içinde ve dışında faaliyet gösteren örgütler birer faktör olarak sayılabilir.

¹³⁰ AlJazeera Türk, "Bütçede Emniyet'in Payı Artıyor", Adlı Haber, Yayın Tarihi: 17.11.2014, Erişim Tarihi: 26.10.2016, Web: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/butcede-emniyetin-payi-artiyor>

3.5 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİK AÇISINDA TÜRKİYE’NİN ULUSAL GÜVENLİK HARCAMALARI

Türkiye’nin ulusal güvenlik harcamalarını uluslararası ekonomi politik açısında okunması, ancak uluslararası ekonomi politik disiplinin temel teorileri ışığında incelenebilir. 21. yüzyılda ortaya çıkan yeni uluslararası sisteminin meydana getirdiği güvenlik endişelerini kamçılama sonucu tüm ülkelerdeki gibi Türkiye’nin de ulusal güvenlik ile ilgili politikalarında daha hassas stratejiler geliştirmesine neden olmuştur. Realist görüşün savunduğu uluslararası sistemin “anarşik yapısı gereği ülkeleri güvenlik endişeleri nedeniyle güç unsurlarının kapasitelerini artırma çabasıdır” yaklaşımı temelinde Türkiye’nin jeostratejik konumunun sağladığı avantajları koruma dezavantajlara karşı milli menfaatlerinin sürekliliğini devam ettirmek durumundadır.

Soğuk Savaş döneminde ve özellikle 11 Eylül sonrasında ABD’nin daha çok askerî güce dayalı bir güvenlik yaklaşımını benimsemesi ile birlikte uluslararası sistemin o dönemdeki koşulları itibarıyla, güç dengesinin temel faktörünün “askerî güç” olduğu yönündedir. uluslararası sistemin askeri güç unsurlarını öncelmesiyle oluşan güvensizlik paradoksu karşısında ülkeler gizli yada açıktan askeri güç kapasitesini artırmak istemişlerdir. Güç unsurlarının kapasitesini artırırken, askeri silah teknolojisini dışardan ithal eden ülkelerin siyasi ve ekonomik politikalarında bağımsız bir tavır takınmaları çok güçleşmiştir. 2000’li yıllarda yakalanan istikrarla bölgesel ve küresel alanda kendi öz değerlerini yansıtan politikalar geliştirmeye çalışan Türkiye, kendi askeri kapasitesini artıracak teknolojiyi ülke piyasasındaki teknolojiyi geliştirerek sağlamaya çalışmıştır. Böylelikle dışa bağımlılık azaltılmış ve daha etkin politikalar izlemek için geniş bir manevra alanına kavuşmuştur. Dışa bağımlılığın azaltılması stratejisi realist yaklaşımın “kendi kendine yeterli olma” ilkesine uygun bir yöntem izlenmiştir.

Bir diğer uluslararası ekonomi politik yaklaşımı olan liberalizm üzerinden Türkiye’nin güvenlik harcamalarındaki hareketlenmenin yorumlanması da şöyle olabilmektedir. 2000’li yıllarda Türkiye’nin izlemiş olduğu; bölgesel barış ve istikrarın oluşturulması amacıyla dinamik bir dış politikalar üretmesi; ülke içinde huzur, güven ve istikrar ortamının oluşturulması için demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleri çerçevesinde kültürel hoşgörünün geliştirilmesi; devlet kurumları arasında uyumun sağlanması; devletin sadece

etrafındaki simetrik tehditlere karşı mevcut dengeleri ve milli menfaatlerini korumak için caydırıcı gücü oluşturması ve ülkenin bütünlüğüne, ulusal güvenliğine ve rejimin devamlılığına yönelik tehditleri bertaraf edecek tedbirler alması yönündeki politikaların ulusal güvenlik harcamaları üzerinde bir artışa sebep olabildiğini vurgulamaktır. Devlet mekanizmasının piyasa içerisindeki hareket alanını daraltılması gerektiğini savunan liberalizm yaklaşımı piyasaların maksimum işbirliği ile güvenli bir uluslararası sistem oluşturacağını varsaymakla beraber devletin ulusal güvenliği gibi özel sermayenin karşılayamayacağı hizmetlerinin üretilmesini devlete yüklemiştir. Bu yaklaşımla Türkiye'nin ulusal güvenliği ile ilgili unsurların yaptığı harcamaların artırılması makul görülebilir.

SONUÇ

Yirminci yüzyılın son yarısı boyunca devam eden Soğuk Savaş düşüncesi etrafında şekillenen iki kutuplu uluslararası sistemin içinde bulunduğu çatışmacı atmosferin, Sovyetler Birliğinin çöküşü sonucu Doğu Bloğunun dağılmasıyla birlikte biteceği öngörüsü derin bir yanılgıya dönüşmüştür. Soğuk Savaş döneminde devletler, kendi güvenlik ihtiyaçlarını, bu iki kutuplu sistemde bir bloğa yaklaşarak sağlamışlardır. Böylece devletler nezdinde küresel güvenlik algısı ulusal ve bölgesel güvenlik algısını gölgede bırakmıştır. Ulusal ve bölgesel güvenliğe tehdit olarak görülen unsurlarla mücadele hep ikinci plana itilmiş ve yarım asır gibi uzun bir dönemde bu tehdit ve risklere karşı etkin bir savunma mekanizması oluşturulamamıştır. Devletler, Doğu Bloğunun dağılmasıyla birlikte devletlerarası küresel boyuttaki ideolojik çatışmalar büyük ölçüde geride kalmışsa da, bu dönemde üstü örtülmüş potansiyel tehdit ve riskler ile hazırlıksız bir şekilde yüzleşmişlerdir.

Soğuk Savaş sonrasında oluşması beklenen istikrar ve düzen ortamını koruyamama endişesi, batılı toplumları güvenlik kavramını, askeri tehditlerin ötesinde ve daha geniş yorumlanmaya yöneltmiştir. İstikrar ortamının bozulmasına sebebiyet verebilecek unsurlar, soğuk savaş dönemi boyunca ikincil güvenlik konuları olarak görülen, çevresel sorunlar, etnik ve dini çatışmalar, yasadışı göçler ve ekonomik krizler, terörizm ve kaçakçılık gibi bir çok tehdidi kapsayacak şekilde sıralanabilir. Ayrıca 1990'lar boyunca ABD liderliğinde kurulacak olan yeni dünya düzeninde tüm dünyanın daha güvenli ve daha yüksek bir refah seviyesine ulaşacağı düşüncesi giderek zayıflamış ve soğuk savaş süresince varolan fakat tüm dünyayı bir kaosa

sürükleyebilecek tehlikelerin öneminden dolayı su yüzüne çıkamayan sayısız mikro problemin uluslararası ortama yerleşmesini beraberinde getirmiştir. 11 Eylül 2001 olayından sonra ise uluslararası ilişkilerin gündemini meşgul eden güvenlik kavramı daha karmaşık ve çok boyutlu bir tanıma sahiptir.

Soğuk Savaş'ın hemen sonrasında uluslararası sistemdeki dönüşümle birlikte beliren bölgesel belirsizlikler, enerji güvenliği, teknolojik gelişmelerle beraber ortaya çıkan siber saldırılar; gıda güvenliği, mikro milliyetçilik ve radikal dini çatışmalar gibi yeni tehditlerden dolayı giderek giriftleşen iç-dış tehdit algıları, 1990'lar boyunca Türkiye'de güvenlik kavramının sınırlarının ve kapsamının genişlemesine neden olmuştur. 1990'lar boyunca Türkiye'nin beliren bu yeni tehdit unsurlarıyla mücadelesi batılı devletlerin stratejilerine paralel politikalar üretmekle devam etmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde Ak Parti hükümetinin siyasi alanda belirmesiyle yakalanan siyasi ve ekonomik istikrar ortamında, Türkiye bölgesel ve küresel denkleme önemli bir eşığe ulaşmıştır. Kendi tanımını coğrafya üzerinden yeniden yapmaya çalışan Türkiye, batılı devletlere eklenti olabilme politikalarını askıya almış, yakın coğrafyası ile maksimum işbirliği ve uluslararası sistemde aktif bir aktör olmaya yönelik kendi öz değerleri üzerinde inşa ettiği politikalar üretmeye başlamıştır. Bu itibarla, Türkiye'nin 2002 yılından sonra ulusal güvenlik konusunda takındığı tavır diğer dönemlerden birçok farklılıklar göstermektedir. AB uyum paketi ile yapılan yeni açılımlar ve değişiklikler, önceden tehdit niteliği atfedilen güvenlik gündemine dahil edilen ve siyaset prosedüründen uzaklaştırılan bazı meselelerin tekrar siyasi karar verme süreçlerinin tartışma ortamına aktarıldığı ve bun unsurların gerçekten tehdit içerip/içermediğinin belirlenmesinde sivil iktidarın ve muhalefetin baskınlığının hissedildiği, böylece daha demokratik bir nitelik kazandığı görülmüştür. Yeni dönemde güvenlik kavramı Türkiye'nin, küresel ve bölgesel bir aktör olma hedefi çerçevesinde güvenliğe yönelik tehditlerin sadece askeri nitelikte değil, kamuoyunun güvenlik gündemini oluşturmakta artan rolü ve etkisi ile şekillenmiştir. Bu durum, beraberinde Türkiye'de güvenlik kavramının dönüşümünde askeri güç unsurlarının yanı sıra yumuşak güç unsurlarının da ön planda olduğu, uluslararası örgütlerde daha etkin biçimde yer almanın hedeflendiği ve bölgesel güvenlik meselelerinde ittifaklar kurarak çok taraflı yaklaşımlara öncelik verildiği yeni bir güvenlik stratejisinin oluşumunu sağlamıştır.

21. yüzyılda Türkiye siyasi karar mercileri, ulusal güvenlik stratejisini belirlerken, uluslararası ortamı, güvenliğe ilişkin mevcut paradigmaları ve ülkenin mevcut durumunu dikkate alarak belirlenmiş olan ülke hedeflerini gerçekleştirebilmek için, öncelikle risk ve tehditlerin belirlenmesini ve bu risk ve tehditlere karşı izlenecek yolu ve alınması gereken tedbirleri bertaraf edilmesine yönelik ekonomik ve politik kararlar almaya çalışmıştır. Stratejik konumu ve sahip olduğu dini ve etnik heterojen kültürlü yapısı nedeniyle ulusal güvenliğini tehdit eden bir çok unsurla mücadelesini etkin bir şekilde yürütmek için güvenlik algısı çeşitliliğini artırarak, güvenlik harcamalarına önemli ödenekler ayırmak zorunda kalmıştır. Sınır güvenliği, deniz güvenliği, hava sahası güvenliği, gıda güvenliği ve enerji güvenliği gibi konulara, bilişim teknolojisinin gelişmesiyle birlikte siber güvenlik, uzay sahası güvenliği gibi bir çok yeni güvenlik alanı ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye'nin de bu alanlara yönelik güvenlik stratejileri geliştirme ihtiyacı hissedilmiş ve güvenlik harcamalarının giderek artmasına sebep olmuştur.

Türkiye son dönemlerde kendi ulusal güvenliğini sağlamak için çok boyutlu stratejiler geliştirmek zorunda kalmıştır. İç ve dış tehdit unsurlarına karşı daha etkin mücadele etmek için her alanda dışa bağımlılığı azaltmaya yönelik milli savunma sanayisini geliştirme çalışmalarına hız verilmiş ve coğrafik yapısının sebep olduğu enerji kaynakları yoksunluğu nedeniyle enerji konusunda dışa bağımlı olduğundan dolayı bu alanda da sahip olduğu stratejik konumunu değerlendirerek alternatiflerini artırarak enerji güvenliğini sağlamaya çalışmış ve ülkeyi bir enerji koridoru haline getirmek için politikalar yürütmüştür.

2000'li yılları boyunca bir devlet politikası haline gelen Türkiye'yi savunma sanayi, araştırma ve geliştirme çalışmaları, harp silahı, araç ve gereçlerinin temininde dışa bağımlılığını azaltma ve milli kaynaklarla ulusal güvenliği sağlamaya yönelik geliştirilen milli projeler ekonomik alanda Türkiye'yi rahatlatırken siyasi karar alıcıların küresel ve bölgesel ilişkilerde manevra alanını genişletmiştir. Böylelikle, sahip olduğu jeopolitiğin önemi; coğrafik, nüfus, bilimsel, teknolojik, sosyal ve kültürel güç unsurların Türkiye'ye sağladığı avantajları da dikkate alınmasıyla, politik, askeri ve ekonomik stratejik güvenlik sınırlarının öncelikle etki alanının olması gereken Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'yı kapsayacak şekilde belirlenmesinin ve Karadeniz, Ege Denizi ve Akdeniz'in de Türkiye'nin ulusal güvenlik havzasına dahil edilmeye başlanmıştır. Nitekim Türkiye'nin enerji güvenliği ve milli

menfaatleri temelinde bir çok ticari ilişkisinin sağlandığı coğrafik sınırların genişliği tüm bu bölgelere yayılmıştır. Türkiye'nin küresel boyutta etkin bir aktör olabilmesi, yakın coğrafyasına yönelik işbirliğini artırmak ve bu bölgeyi kendi ulusal güvenliği çerçevesinde ele alıp ciddi sorumluluklar almasına bağlıdır.

Türkiye'nin 21. yüzyılda izlediği ulusal güvenlik stratejilerin Uluslararası Ekonomi Politik açınsındaki değerlendirmesi ise şöyle yapılabilir. Türkiye'nin son yüzyılın başından itibaren yakalamış olduğu siyasi ve ekonomik istikrar sonucu hızlı bir gelişme sürecine girmesi ile birlikte batılı devletlere olan ekonomik ve politik bağımlılığını azaltmaya yönelik büyük çabalar harcamaktadır. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra batılı devletlerin ekonomik ve politik stratejilerine yönelik bir yol izlemesinin en büyük nedenlerinden biri de güvenlik endişesidir. Sovyetler ve Ermenistan gibi bölgedeki devletlerin Türkiye toprakları üzerinde hak iddia etmeleri ve Türkiye'nin bunlara karşı koyma kapasitesinin düşük olması sonucu gelişmiş batılı devletlere yakınlaşarak ve askeri kapasitesini artırmaya çalışmıştır.

Soğuk savaşın sona ermesinden sonra bu tehditlerin ortadan kalkması veya azalması sonucu Türkiye'nin kendi eksenine dönme fırsatı sunmuştur. Şüphesiz küresel ve bölgesel bir aktör olma amacı olan Türkiye'nin bu idealini gerçekleştirebilmesi için dışa bağımlılığını azaltması ve bilgi üretimi kapasitesini artırması gerekmektedir. Bu nedenle devlet için öncelik en fazla endişeye sebebiyet veren ve dışa bağımlılıkta en fazla ekonomik paya sahip güvenlik ve savunma sanayiini geliştirmeye çalışmaktadır. Bu amaca binaen ulusal güvenliği sağlayacak araç ve gereçlerin milli kaynaklarla üretilmesi sonucu ekonomik ve politik alanda daha etkili kararlar alınmaktadır. Mezkur kararlar doğrultusunda Türkiye'nin en büyük ideali küresel bir güç olmaks, bilgi teknolojisi ve savunma sanayiine daha fazla yatırım yapması gerekmektedir. Bu bağlamda ulusal güvenlik konusunda dışa bağımlılığın mümkün olduğunca minimize edilerek; güçlü temelleri olan eylem ve söylem tutarlılığına sahip ekonomik ve politik hamlelere ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKIŞ DOĞAN, 'Ekonomi Politik: Kavramsal ve Kurumsal bir Tartışma', Yüksek Lisans Tezi, Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011
- AKIŞ Doğan (Aktaran), Adam Smith's Political Philosophy, New York: Routledge,
- AL ARZU, *Politika-Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi*, İGÜSB D Cilt: 2 Sayı: 1 Nisan / April 2015
- AlJazeera Türk, "Askerin Payı Düşüyor Yerleşme Artıyor", Adli Haber, Yayın Tarihi: 13.11.2014, Erişim Tarihi: 26.10.2016, Web: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/askerin-payi-dusuyor-yerlesme-artiyor>
- AlJazeera Türk, "Bütçede Emniyet'in Payı Artıyor", Adli Haber, Yayın Tarihi: 17.11.2014, Erişim Tarihi: 26.10.2016, Web: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/butcede-emniyetin-payi-artiyor>
- ALTAN Mehmet, "Uluslararası Ekonomi Politik Ders Notları", Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım, 2013.s.37-41-47.
- ATEŞ Davut, GÖKMEN Gülizar Samur, "Bir Akademik Disiplin Olarak Uluslararası Politik Ekonominin Sınırları" Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XV, Sayı 1, 2013.
- ATEŞ Davut, "Uluslararası Politika", Bursa; Dora Basım, 2013.
- ARI Tayyar, "Uluslararası ilişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği", 4. Baskı, İstanbul: Alfa Basım, 2006
- AYDIN Mustafa, BRAUCH Hans Günter, ÇELİKPALA Mitat, SPRİNG Ursula Oswald, POLAT Necati, "Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- BALCI Ali, KARDAŞ Şaban, Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular, Ankara: İmge Yayınları, 2014.
- BALTA Evren(editör), "Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler",1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları,2014.
- BAYKAR Makina, "Bayraktar Taktik İHA", Erişim Tarihi: 25/10/2016, Web: <http://baykarmakina.com/sistemler-2/>
- BAYRAÇ H. Naci, "Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol ve Doğalgaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1)
- BEDİRHANOĞLU Gamze Nazan, "Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Amerikan Hegemonyasındaki Rollerini", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- BİRDİŞLİ Fikret, "Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:31, 2011-12.
- BUDAK Türkan, "Uluslararası Hukuk ve Hava Sahası İhlalleri", BİLGESAM Gençlik Platformu, Alıntılanan Tarih:2016. Web: genbilgesam.com/images/Hasret_soylesi.pdf
- BUZBAŞ Necdet, "Türkiye ve AB'de Gıda Güvenliği: Ortaklığın Stratejisi", 28. Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı, Edinburg-İskoçya, 13-17 Eylül 2010.
- BRAUNCH Hans Günter, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008).
- CYNTHIA Enloe, 47 (47 Bkz. Cynthia Enloe, Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics, Berkeley, University of California Press, 1990
- ÇAKMAK Haydar(Editör), "Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler", ÇELEBİ Özlen, "Güvenlik" İstanbul: Doğu Kitapevi,2014.
- ÇELİKTAŞ Barış, "Siber Güvenlik Kavramının Gelişimi ve Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme", Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon,2016.
- ÇAPAR Selim, YILDIRIM Şükrü, "Hobbes ve Lock'un Devlet Düşüncesine Katkıları", Türk İdare Dergisi-Haziran 2012, Sayı: 474.
- ÇETİNKAYA Şeref, "Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıkları", 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara,2.Sayı, 2012-2013.
- ÇETİNKAYA Şeref", 21. Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanmasında Ekonomik İstihbaratın Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- DAĞ Ahmet Emin, "Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü", İstanbul: Anka Yayınları, 2004, s.411.
- Duman Mehmet, "Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.4, S.2, 2002.
- DAVUTOĞLU Ahmet, "Zero Problems in A New Era", Foreign Policy Dergisi, 2013
- DİNÇER O. Bahadır(ed), ÖZDAL Habibe(ed), NECEFOĞLU Hacali(ed), "Yeni Dönemde Türk Dış Politikası" Nilüfer KARACASULU, "Türk Dış Politikasında İran", Adli Makale, Ankara: USAK Yayınları,2010.

EKŞİ Muharrem, “Türkiye’nin Nükleer Enerji Stratejisi: Büyük Güç Olma İdeali”, BİLGESAM, Kocaeli Üniversitesi Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi,2014. Web: http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-355-2014121621guvenlik_kongresi_bildirileri-7.pdf

EMEKLİER Bilgehan, “Thomas Hobbes ve John Locke’un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:13, İstanbul, 2011.

ERDOĞAN Şemsettin, DELİGÖZ Ergün, “Irak Şam İslam Devleti(İŞİD):Gücü ve Geleceği”, Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt:14,Sayı:1,2015.

EREN, Ercan.(2005) “Siyaset ekonomisi, iktisat siyaset ilişkisi” Ekodialog.com, Erişim Tarihi: 22 Eylül 2016 Web: <http://www.ekodialog.com/Makaleler/siyaset-ekonomisi-iktisat-siyaset-iliskisi.html>

ERGENOĞLU Mehmet, “Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi ve Meşruiyeti”, İdarecinin Sesi Dergisi, Sayı:142,Kasım-Aralık 2010.

FAO, “Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action”,13-17 Kasım 1996. Web: <http://www.fao.org/docrep/005/y4671e/y4671e06.htm>

GARİH Üzeyir, “Globalleşme Sürecinde Türkiye”, İstanbul: Hayat Yayıncılık,2005.

GİLPİN Robert, “Uluslararası ilişkilerin Ekonomi Politigi”, 3.Baskı, Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceylan, Gürkan Polat, Ankara: Kripto Yayıncılık, 2015.

GİLPİN Robert, *The Political Economy of International Relations*, Princeton University Press, New Jersey 1987

GÖKBAŞ Seval, “Yeni Dünya Düzeninde ‘Güvenlik’ Algısı”, Adli Makale, TASAM, Yayın Tarihi: 30/7/2009.

GÜN Çağlar, “Ulusal güvenlik Politikalarının Belirlenmesinde İstihbaratı Rolü ve Önemi”, Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2014.

HOBBS Thomas, “Leviathan”, Çev: Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları-319, Baskı.6, 2007.

KAÇAR Gamze,”İnşacılık) Web: <http://www.tuicakademi.org/insacilik/>

KALYON Levent, “Cumhuriyet Dönemi Savunma Politikaları” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

KARAGÜL Erdal Tanas, “Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi”, SETA Rapor, Ankara: SETA Yayınları,2013.

KARDAŞ Şaban, BALCI Ali (Editör), “Uluslararası İlişkilere Giriş”,4. Baskı, Tuncay KARDAŞ, “Güvenlik”, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.

KARDAŞ Şaban, “Türk Dış Politikasında Eksen Kayması mı?” Akademik Ortadoğu Dergisi, Sayı.10, İstanbul, 2011. Web: http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu10makale/saban_kardas.pdf

KARAKUŞ Cahit, “ Kritik Alt Yapılara Siber Saldırı”, Bilimsel Yayınlar, Erişim Tarihi 24/10/2016, Web: <http://yilt44.com/bilimsel/siber.html>

Kara Kuvvetleri Komutanlığı, “T129 ATAK Taarruz Helikopteri”, Erişim Tarihi: 25/10/2016, Web: <http://www.kkk.tsk.tr/Modernizasyon/Modernizasyon.aspx>

KARL Marx, “Grundrisse(1979:166)”Aktaran: Akış DOĞAN, “Ekonomi Politik: Kavramsal ve Kurumsal Bir Tartışma” İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2011.

KARL Marx, (1859,2005a-ç), Ekonomi Politigin Eleştirisine Katkı, 6.b., (çev. S. Belli), Ankara: Sol Yayınları.

KAYA Sezgin, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye’nin Değişen Ulusal Güvenlik Algılaması ve Politikaları” Avrasya Dosyası, Cilt:11,Sayı:2,2005.

KİLİT Gökhan, “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Gıda Güvenliği ve Son Gelişmeler”, İKV(İktisadi Kalkınma Vakfı) Değerlendirme Notu, 2013.

KIRDI Gökhan, “Türkiye’de ve Dünyada Siber Güvenlik Alanında Yapılan Çalışmalar”, Adli Makale, SASAM, Yayın Tarihi: 14/1/2015, Erişim Tarihi: 24/10/2016.

KOÇ Erdem, ŞENEL Mahmut Can, “ Dünyada ve Türkiye’de Enerji Durumu: Genel Değerlendirme”, Mühendis ve Makina Dergisi, Sayı.639, 2013.

KOLASİ Klevis, “Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinde ABD Hegemonyası Tartışmaları”, Ankara Üniversitesi,21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı.6, 2013-14.

KOYUNCU Çiğdem Aydın, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67,No.1, 2012.

KPMG, “2016’ya girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisinde Makro Gelişmeler”, Bakış Dergisi, Ocak 2016,s.10. Web: <https://www.kpmg.com/TR/tr/Issues-And-Insights/ArticlesPublications/Documents/bakis.pdf>

KULOĞLU Armağan, “Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları ve Politikalarının Güvenliğimize Etkileri”, Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, 2009.

KURUBAŞ Erol, “Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, 2009.

KÜÇÜKŞAHİN Ahmet, UYAR E. Önder, TAHMİNCİLER Erçin, DİNÇER Duygu, “ Türkiye’nin Güvenlik Strateji Belgesi Nasıl Hazırlanmalıdır?”, Adli Makale. Web: <http://harpak.dergipark.gov.tr/download/article-file/84545>

MEVLÜTOĞLU Mehmet Arda, “Doğu Akdeniz’in Yeni Enerji Jeopolitiğinde Bölge Ülkeleri Deniz Güçlerinin Yeri ve Etkisi”, Adli Makale, BİLGESAM, Yayın Tarihi: 29/11/2014.

MİŞ Nebi, “Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye’de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923-2003” Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012.

MİŞ Nebi, “Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye’de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923-2003” Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012.

Milliyet Gazetesi, “İşte Türkiye İçin Yeni Tehdit Listesi”, Adli Haber Yazısı, Yayın Tarihi: 07/04/2015, Erişim Tarihi: 24/10/2016

MUTLU Seval, YURDAKUL Oğuz, “Gıda Güvenliği Açısından Tüketici Davranışları” Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt:17, Sayı:4, 2008. Web: <http://fbe.cu.edu.tr/tr/makaleler/2008-17-4-5.pdf>

NTV Haber, “2015’te Silahlanmaya 1,7 Trilyon Dolar Harcandı”, Adli Haber, Yayın Tarihi: 5/4/2016, Erişim Tarihi: 26/10/2016, Web: http://www.ntv.com.tr/dunya/2015te-silahlanmaya-1-7-trilyon-dolar-harcandi_v0Mst7xH0UiwZRlrIpNycQ

SANDER Oral, “Siyasi Tarih(1918-1994)”, 12. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2004.

SANDIKLI Atilla, EMEKLİER Bilgehan, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, BİLGESAM, Web: http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-2014040746sandikli_emeklier.pdf

SANDIKLI Atilla, “Doğu Akdeniz’de Enerji Denklemi ve Olası Yan Etkiler” Adli Makale, BİLGESAM, Yayın Tarihi: 29/11/2014.

SANDIKLI Atilla, “Milli Güvenlik Siyaset Belgesi Neden Değişmeli?”, BİLGESAM, Yayın Tarihi: 20/09/2010, Erişim Tarihi: 25/10/2016

SARAN Ulvi, “Yeni Bir Sınır Güvenliği Sistemi Şart”, Al Jazeera Türk, Yayın Tarihi: 2/2/2016, Web: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/yeni-bir-sinir-guvenligi-sistemi-sart>

SEVİM Cenk, “Küresel Enerji Jeopolitiği ve Enerji Güvenliği”, Yaşar Üniversitesi Dergisi, 2012. Web: http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/10/26_Sayi_1_makale_Cenk-Sevim.pdf

SIPRI(Stockholm Uluslararası Barış Çalışmaları Enstitüsü), “World Military Spending Resumes Upward Course(Dünya Askeri Harcamaların Artışını Sürdürmesi)”, Yayın Tarihi: 5/4/2016, Erişim Tarihi: 26/10/2016, Web: <https://www.sipri.org/media/press-release/2016/world-military-spending-resumes-upward-course-says-sipri>

SÖNMEZOĞLU Faruk. Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Der Yayınları, 2002.

SÖNMEZOĞLU Faruk (der), “Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”, 2. Basım, İstanbul: Der Yayınları,1996.

SSM(Savunma Sanayii Müsteşarlığı), “2015 Performans Programı”, s.13-14. Web: <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/kurumsal/Performans%20Program/2015/2015PerformansProgrami.pdf>

SSM,Türk Savunma Sanayii Ürünleri, Erişim Tarihi: 25/10/2016, Web: <http://www.ssm.gov.tr/anasayfa/SavunmaSanayimiz/ssurunleri/Sayfalar/default.aspx>

ORAN Baskın, “Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar”, s.360. Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5529.pdf>

ÖRMECİ Ozan, ”Hegemonik İstikrar Teorisi ve Amerikan Liderliği”, Uluslararası Politika Akademisi, 2015, Web: <http://politikaakademisi.org/2015/07/21/hegemonik-istikrar-teorisi-ve-amerikan-liderligi/>

ÖZÇELİK Sezai, “Karadeniz’deki Rus ve ABD Güçlerine Uzman Bakışı” Adli Söyleşi, TÜRKSAM, Yayın Tarihi:07/03/2014.

TASAM, “Siber Terörizm Raporu”, Stratejik Rapor NO: 2, Yayın Tarihi:1/12/2004, Erişim Tarihi 24/10/2016

TEZKAN Yılmaz, “Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik”, 1. Baskı, İstanbul: Ülke Kitapları, 2000.

TSK, Lojistik Faaliyetleri, Web: <http://www.tsk.tr/GenelBilgiler/LojistikFaaliyetler>

TÜR Özlem ve Aydın Koyuncu, Çiğdem, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 26 (Yaz 2010).

Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, “Bahriye’nin Türk Toplumuna Öncülük Yaptığı Alanlar”, Erişim Tarihi: 25/10/2016, Web: https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?icerik_id=334&dil=1

TÜYSÜZOĞLU Göktürk, “ Türk Dış Politikası’nın İşleyişinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü”, Adli Makale, Web: http://iibf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Dergi_1/011_-_Goektuerk_TUEYSUEZOGLU.pdf

RICARDO, David (1817,2007-ç), Ekonomi Politikin ve Vergilendirmenin İlkeleri, (çev. T. Ertan), İstanbul: Belge Yayınları.

RUMELİLİ Bahar, ‘İnşacılık/Konstruktivizm’ Evren Balta (der) “Küresel Siyasete Giriş: Kavramlar, Teoriler ve Süreçler”, İstanbul İletişim Yayınları.(RUMELİLİ Bahar, “İnşacılık/konstruktivizm”, Web: https://www.academia.edu/19166568/%C4%B0n%C5%9Fac%C4%B1%C4%B1k_Konstr%C3%BCktivizm)

UİK, Bitkisel Üretim 1.Tahmini, 2016, Haber Bülteni Sayı: 21665, Erişim Tarihi: 23.10.2016

YALÇINKÖK Kürşat, “Realizm”, Akademi Perspektif, 2015, Web: <http://akademikperspektif.com/2015/04/08/realizm/>

YEŞİLTAŞ Murat, BALCI Ali, “Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita”, Web: <http://docplayer.biz.tr/8330519-Ak-parti-donemi-turk-dis-politikasi-sozlugu-kavramsal-bir-harita.html>
YILDIRIM Ayşegül, “Ulusal Çıkar”, TUIÇ Akademi,2014, Web: <http://www.tuicakademi.org/ulusal-cikar/>
YILMAZ Sait, “21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat”, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006
YILMAZ Sait, “21. Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Nesil Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar” adlı Makale, S.4. Alıntılana Tarih: 2016, Web: [http://usam.aydin.edu.tr/OZELASKERISIRKETLER\(4b4f\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/OZELASKERISIRKETLER(4b4f).pdf)
YILMAZ Sait, “Bölücü Terör İle Mücadelede Geline Aşama”, Adlı Makale, Turansam, Yayın Tarihi: 23.11.2010, Web: <http://www.turansam.org/makale.php?id=2202>
YORKAN Arzu, “Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye'ye Etkileri”, Bilge Strateji, Cilt.1 Sayı.1, 2009.
ZABCI Filiz Çulha, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”, TASAM, Stratejik Rapor, No 56,s.9.

